

З ДНЕМ НАРОДЖЕННЯ, «ПРОСВІТО»!

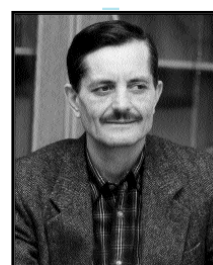

Сьогодні в номері:

Гортаючи
календар

стор. 3

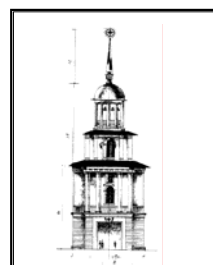
Теперішній
час
Товариства

стор. 4—5

Труди і дні

стор. 6—7

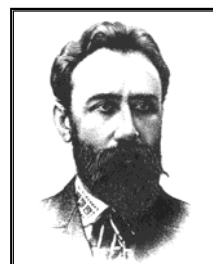
Тарасова
церква

стор. 8—9

Зорі не
гаснуть

стор. 10

Посвітні
слова

стор. 11—12

З роси й
води, пісні!

стор. 13—14

Камо
грядеши?

стор. 15

“Просвіта” (1868—2003) — громадська, національно-патріотична організація, яка ставить своєю метою, насамперед, утвердження державної української мови, розвиток національної культури, відродження історичної пам’яті, формування національної свідомості, піднесення духовності й добробуту українського народу.

ДУХОВНОМУ ГЕНОЦИДУ В УКРАЇНІ — НІ!

МОВА І МИ

Мова — то історія, характер і душа народу. Я виховувалася в суто українському середовищі, на козацькому хуторі поблизу колишньої гетьманської столиці Батурина. Від народження купалася в чистому морі українських пісень. До цього часу ті пісні живуть у моєму серці, у них знаходжу втіху й розраду.

Із зневагою і презирством ставилися всі мої односельчани до того, хто калічив рідну мову.

Побувавши десь у місті, повертається людина додому і починає говорити мовою Свирίδα Голохастова. З нього починають усі сміятися, кажучи: “Ти не штокай і не какай, а по-нашому балакай”. Не пам’ятаю, щоб когось не допомагало. Чудова народна педагогіка.

З 1960 року вважаюся киянкою за паспортом. Досі ж відчуваю себе хуторянкою і пишаюся тим, що пам’ятаю своє коріння й ті неоціненні народні скарби, завдяки яким залишилася українкою, — народну пісню та найчарівнішу в світі українську рідну мову. Бажання глибоко вивчити її привело мене до омріяної альма-матері — Шевченкового університету.

Більше 40 років передаю любов до неї дітям. Ніколи ні з ким не спілкуюся іншою мовою, крім рідної. І всі розуміють. Навіть дехто переходить з “общепонятного” на українську.

Іноді доводиться нелегко, навіть стерпіти образи чиновників.

Хочу розповісти кілька епізодів. Можливо, це допоможе тим, хто вважає себе українцем і хоче ним залишитися.

Те, що твориться вже кілька років на державному рівні з українською мовою, є цілеспрямованим духовним геноцидом. До болю з кожним днем відчуваю новітнє зросійщення України, відвертої наруги над її духовним скарбом — мовою. Це небезпечна загроза для існування нашої державності. Адже народ, що з гордістю називав себе українцями, спокійно сприймає назву “хахол” чи “перевертень”, “покруч”. Поняття патріотизму для останніх кількох поколінь забуто, а слово “національність” сприймається як образа й досі.

На всіх каналах телебачення рідне слово почуєш нечасто. Для кого створено канал “Україна”? На ньому нічого ж українського не почуєш. Низькопробна, банальна, часто вульгарна продукція чужою мовою пригощає глядача цього горе-каналу.

Регулярно дивлюся інтелект-

шоу “LG-Еврика”. Милуюся юними чарівними інтелектуалами. Та далеко не всі з них закохані в рідне слово, не розуміють, який це неоціненний скарб. Починають гру співучою добірною українською (знають же), а потім чуєш “общепонятний”. Доречно було б у правилах гри обмовитися про необхідність спілкування мовою державною. Думаю, ці юні інтелектуали усвідомили б, що вони — представники великої нації і держави Україна, чим слід пишатися.

Бо доки влада, Президент разом зі своєю дружиною і дітьми не будуть українцями в найкращому розумінні цього слова, доти ми будемо країною “третього світу”. А дух нації — її мова залишиться упослідженою. Хто відповідь за те, чи виконується закон про мову? Там чітко записано, що чиновники, урядовці мають спілкуватися мовою держави, ім’я якої — Україна.

Та далеко не всі так звані державні службовці це пам’ятають. Багато з них зневажають того, хто “настирливо” спілкується з ними рідною українською мовою. Мені особисто доводилося не раз відчувати це. Ось приклади.

ІСТОРІЯ ПЕРША

Напередодні домовилася в екскурсбюро Софійського заповідника про екскурсію для учнів 9 класу.

Гось ми в соборі Святої Софії. Вийшов екскурсовод. Після мого вступного слова він категорично заявив:

— Говорить буду на русском языке.

Довелося нагадати, що Украї-

на — незалежна держава, а ми, її громадяни, бажаємо слухати екскурсію рідною державною мовою.

— Этой мовы я не знаю. А така учительница ничему хорошему не может научить, — відчеканив “просвітитель”.

Українськомовного екскурсовода в цій конторі не виявилось. Довелося чекати 45 хвилин, доки такого викликали.

Крім цікавої екскурсії, 17 юнаків і дівчат отримали прекрасний урок утвердження людської гідності, національної гордості. А дискусія, проведена на виховній годині, посила в юних серцях добірне зерно, яке, я впевнена в цьому, дало не поодинокі сходи. Та й мої учні, які вже давно стали батьками, при зустрічі з теплою згадують той день.

ІСТОРІЯ ДРУГА

Вона пов’язана з обміном радянського паспорта на український, у якому не вказувалася національність. Я довго не хотіла брати безнаціонального паспорта. Та довелося.

Я настирливо домогалася, аби російською мовою (теж наруга!) моє ім’я було відтворено без букви “Е”, тобто — Катерина.

Паспортистка відмовилася зробити такий запис і відіслала мене до паспортного столу. Там я намагалася довести про існування імені Катерина в російській мові, посилаючись при цьому на російських класиків.

Представила своє “Свідомство про народження”, де Катерини, на щастя, не було.

Та вперті русифікатори не здавалися:

— А какая вам разница? Мы же поменяем имя.

— Подібні Вам уже раз його спотворили без моєї згоди, а тепер я його поверну таким, як мене нарекли батьки, — відповіла я.

— Ну, и националистка! — гнівно-презирливо кинула чиновниця мені вслід.

Довелося все стерпіти. Уже біля дверей я твердо заявила:

— Так, я націоналистка, але Вас мені жаль. Ви ж — перекотиполе. А запишете моє ім’я так, як потрібно — Катерина. Не буду вдаватися до подробиць. В Інституті мовознавства, правда, не відразу (довела за допомогою “Словника імен”) видали довідку, що моє українське ім’я можна записати в російському варіанті.

Тепер маю безнаціональний паспорт, зате зі справжнім українським іменем.

ІСТОРІЯ ТРЕТЯ

Це було 1991 року. Пригадую, як в мою школу завітав депутат Верховної Ради Я. Кондратьєв. Голова Комісії з питань правопорядку та боротьби із злочинністю застерігав учнівську молодь від усіляких небажаних вчинків — крадіжок, насильства, хуліганських дій. Цікаво та змістовно розповідав Ярослав Юрійович, а головне — вчасно, перед літніми канікулами.

Було прикро — високий гість говорив чужою мовою в українській школі, адже Ярослав Юрійович досконало володів державною мовою.

Зате сьогодні, будучи ректором Національної академії внутрішніх справ України академії, шановний генерал Кондратьєв завжди говорить рідною співучою українською мовою.

Народні обранці, Ви часто посилаєтеся на досвід інших країн із різних правових питань. То ж візьміть за приклад країни Балтії, де після жорстокої політики зросійщення питання двомовності не виникає, хоча корінне населення становить лише 50 відсотків. Українців же, якщо вірити останньому перепису, близько 80 відсотків.

А Ізраїль відновив мову з мертвих, яка є єдиною державною.

Прийміть, нарешті, ще один, останній закон на захист державної мови і, найголовніше, виконуйте його самі.

● Катерина РОМАНЕНКО, вчителька школи-інтернату № 26, член Чернігівського земляцтва в м. Києві

ЦИТАТИ

ДУМКИ МОЛОДІ З ПОЛТАВЩИНИ

Проблема — говорити чи ні рідною мовою — мене особисто не стосувалася. Про її існування я знав зі ЗМІ. А зіткнувся з нею вперше, коли учні нашого навчального комплексу побували на екскурсії в Києві. На вулицях, у музеях, у магазинах ми чули російську мову і дивувалися: як же це у столиці суверенної держави панує мова сусідньої країни? Наступним неприємним відкриттям стосовно мовної ситуації уже в нас, на Полтавщині, стало моє спілкування з учнями, які разом зі мною брали участь в обласних олімпіадах. ...Я не можу змиритися з тим, що українську вважають мовою селянською, мовою простолюду. Адже українська — це мова цілої нації, політичне майбутнє якої ще попереду, але чиє місце на право самостійного розвитку в ряду цивілізованих народів уже завойоване і не може бути зайняте ніким.

Сергій РУДЕНКО, с. Оболонь, Семенівського району

В Україні дуже мало гуртів, що співають рідною мовою. А як хочеться чути українські пісні на сучасну тематику!.. Рідною мовою послуговуються етнічні українці США, Канади, Британії, Бразилії та ін. Вони видають рідною мовою книжки, газети, проводять богослужіння, телепередачі. Українцях і викладається в 28 університетах і коледжах США. Так чому ж ті українці дбають про рідну мову навіть на чужині, а ми не можемо її зберегти? Чи, щоб зрозуміти сутність мови, треба виїхати за кордон?

Ксенія ГАК, м. Кобеляки

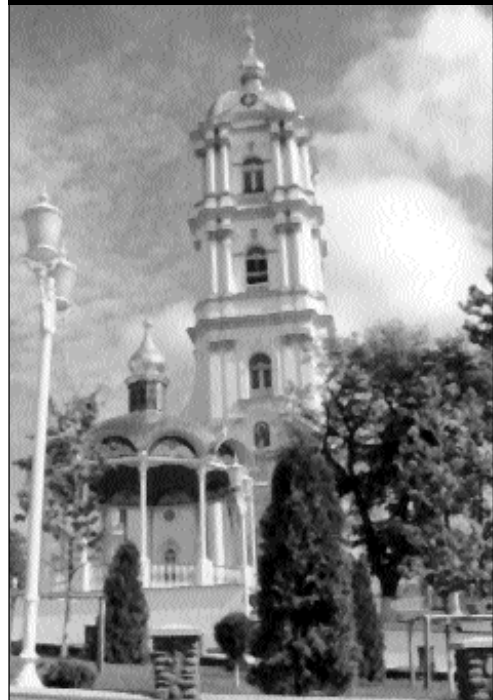
Ми хочемо бути, як усі: стильно одягатися, класно жити, модно говорити, бути вільними у власному виборі, не помічаючи, що якраз цю саму свободу вибору поступово і втрачаємо. Ми не помічаємо, як власною рукою вбиваємо свою українську неповторність, стаємо сірою однорідною масою, бездумною отарою овець, яка йде туди, куди її женуть... Зайдіть у магазин із красивою назвою “Паляниця” і почуйте: “Какою буханочку желяте?” А хіба важко сказати простими, але такими рідними і милими українському серцю словами: “Яку паляницю бажаєте?” Невже українська паляниця гірша за російську “буханку”? Мені особисто паляниця навіть звучить смачніше!

Тетяна ЗІНЧЕНКО, студентка ІІ курсу ПДПУ ім. В. Г. Короленка

У наш час, коли слабкість усіх підкошує і випробовує на міцність, дуже важливо залишатися справжнім. Не підкорятися світові й керуватися власними правилами душі... Чи існує ще такий народ, щоб спілкувався і доносив свої думки до інших через чужу культуру і чужу мову? Ми як були Малоросією, так нею і лишилися, так і лишилися слабкими хробаками, якими керують, користуються, а потім топчуть. Коли я розмовляю українською, то вважають, що я з села, вони дивуються, чому я це роблю. Мені набридло пояснювати світові, що це — форма щасливого життя, що це зовсім не боляче, а навіть приємно. Я завжди любила неординарність і навіть у таких звичайних речах доводиться виділятися.

Алла МОЙСІЯКА, м. Лубни

ОТАКЕ ЖИТТЯ

БУЛА МРІЯ — СТАЛО ПРИНИЖЕННЯ

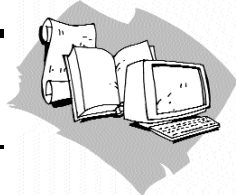
Побувати в Почаївській лаврі мріяла давно. Моя старенька мама часто розповідала, як з її села, що на Холмщині, ходили до цієї української святині прочани. То ж із запропонованих Трускавецькою фірмою “Підгір’я” туристичних маршрутів без вагань вибрала Почаїв. Хоч стояли досить сильні морози, сніжило, але тишилась, що поїздка випала якраз на Водохреща. У цих мыслях я не вперше; завжди радію, що чую навколо себе українську мову, яку, на жаль, так рідко почуєш у своїх краях. Та була прикро здивована, коли екскурсовод почала розповідь російською. На мій протест ця жінка відповіла, що в автобусі є росіяни, і я мушу зважати на це. Певно і в Росії для українців екскурсії проводяться українською... Слід зауважити, що про історичні пам’ятки, повз які ми проїздили, говорилося досить побіжно, більше екскурсовод інформувала нас про події в Росії. Але ж попереду Почаївська лавра, тому намагалася не звертати уваги, налаштувалася на свято. Та українцям в Україні скрізь не затишно. Свідченням тому — те приниження, якого я зазнала в лаврі. Я, звичайно, знаю, що цю українську свя-

тиню окупувала московська церква, котра збиває себе українською. Але що вона не українська, пересвідчилася вже у котрий раз.

Коли простягнула служителю записки за здоров’я та упокій моїх рідних (за кожне ім’я в яких треба було заплатити), він запитав: “А Ярослав церковью каково патріархата крещен?” Відповіла, що православною, Київського патріархату. Служитель ретельно викреслив це ім’я. Я не знаю, чим завинив мій п’ятирічний онук, за здоров’я якого відмовились молитися в храмі, побудованому на українській землі. Святковий, піднесений настрій був зіпсований, не могла стримати сліз. Молилась за те, щоб Господь дав нам, українцям, силу утвердитися на своїй батьківщині, бути господарями на своїй прадавній землі.

Це ще один приклад зневаги до нас, українців, із боку зайд, що топчуть нашу національну гідність. Влада підтримує московську церкву, і цьому безліч свідчень.

● Зоя ШАЛІВСЬКА, м. Конотоп Сумської обл.

АКЦІЯ

ДОРОГА

Повертався наш просвітянський гурт із прадавнього черкаського містечка Стеблів, славної колиски видатного українського письменника й педагога Івана Нечуя-Левицького, вже тоді, коли сутінки цупко спеленали все наоки́л, — тільки зорі вісти́ли, що тут, на дні осені, ми не самотні, та ще дивовижна аура Нечуєвого сприйняття рідної землі просвітлювала душі зворушенням утаємничення. Саме 27 листопада він прийшов у цей світ, аби прихистити українську душу в незглибимості даного їй слова, вивищити в очах світу її трагізм і широсердність. Саме з благословення св. Івана Золотоустого та св. Івана Милостивого випало йому вперше вдихнути це гірке козацьке повітря, тож і не бажав уже іншого, волів лишень, аби й читачі його творів пам'ятали, кому зобов'язані життям.

— Не бачать наші кінорежисери всієї глибини українського характеру, так неперевершено змалюваного Нечуєм — бачать лише перший шар буденних потреб і клопотів... А хто ж осмислюватиме? Де митці, які б донесли народіві суть — серцевину того буття?! — запально допитується народний артист Анатолій Паламаренко в професора й письменника Анатолія Погрібного. — Для цього, мабуть, потрібно мати в серці ту ж Любов, яка осявала Нечуєві твори, — відповідає професор. — Ото ж бо й воно! А чому ж немає її, Любові, у серцях теперішніх митців? — не вгає Анатолій Нестерович. — Невже так огрубіли, зачерствіли їхні душі?!

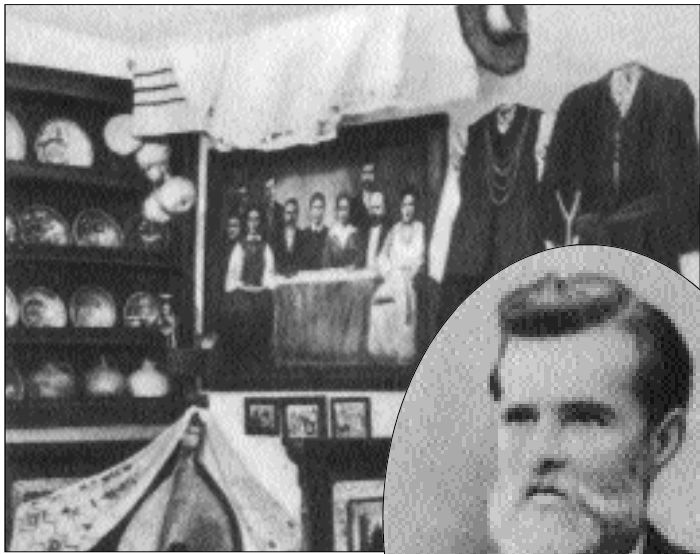
Це незабутня розкіш — потрапити у товариство настільки яскравих особистостей, однаково залюблених у творчість Великого Майстра, “всеобіємачого ока України”, як охарактеризував Івана Семеновича Нечуя-Левицького геніальний Іван Якович Франко. До того ж, Анатолій Паламаренко виявився справжнім “професором літературознавства” — його зауваження й оцінки були настільки вичерпними, а мовне відтворення образів настільки вражаючим, що товариство раз у раз переривало розмову двох Анатоліїв дружніми оплесками...

Нічна дорога, хоч яка втомлива на возі з розбитими ресорами, все ж наближає нас до Києва, де Майстер прожив майже сорок літ, вивершуючи не тільки живописні прозові храми української душі, але й невтомно трудячись над адаптацією Святого Письма рідною мовою вку́пі з легендарними П. Кулішем та І. Пулюєм. Українська література має ту незаперечну перевагу перед європейськими, що її автори, “невгодні” імперському режиму, шойно лиш приходять до свого народу — не покалічені цензурою й необбріхані ЗМІ. А Нечуй “мав честь” ще й фігурувати в царських указах про заборону друкування творів українською мовою чи не якнайзапекліший політичний злочинець. Ось і спробуйте за таких тарапатів не розчаруватися в праці, не тільки відстояти власну гідність — оборонити честь українського слова.

Майже не знані у нас видатні романи Нечуя “Єремія Вишневецький” та “Іван Виговський”, його історичні, етнографічні, літературознавчі та мовознавчі праці. Тавро “укра-

їнського буржуазного націоналіста” не дало змоги оприлюднити донедавна й таку вельми цікаву працю Івана Семеновича, як “Світгляд українського народу”, подану в формі ескізу національної міфології. Глибоко досліджуючи світобачення земляків, письменник усе більше й більше переконувався в їхній природній мудрості, що була на перший погляд така ж непоказна, як і зерно у спущеному ґрунті. Світ українця сотворили голуби: “вони оснували небо з сонцем, місяцем і зорями з синього або золотого каміння, а землю — з дрібного піску. Синій і золотий колір у міфології служать метафорами світла, а доро́ге каміння назначає зорі, з котрих летється світло...”

Святе покликання — засвічувати зорі в людських душах.

ЗОРІ НЕ ГАСНУТЬ

ЗУСТРІЧ

Давні українські міста прикметні тим, що розпочинаються з майдану, де відразу видно, “хто є хто”. У Стеблеві будинок селищної ради нічим не відрізняється від музею І. С. Нечуя-Левицького. І це відразу викликає довіру до господарів — і голова селищної ради Надія Овсіївна Данильченко, і директор школи Галина Миколаївна Миронюк, і голова Черкаської обласної “Просвіти” Олена Василівна Фещенко — кожна піклується про свою ділянку роботи, а виходить, що про всіх у Стеблеві сухих. І коли, після покладання вінків до пам'ятника І. С. Нечуя-Левицького на честь його 165-річчя, хтось із журналістів спокусився чудесною панорамою Надросся — хотілося роздивитися ближче, — жінки дружно запротестували: діти ж чекають!

Отож, — ми в школі.

Діти Стеблева — зовсім окрема розмова. Таких дітей, на жаль, усе меншає в нашій Україні — світлооких, не зіпсованих різного роду спокосами, гордих, що вони — земляки письменника світової величини. Варто було побачити ці допитливі очі, що ловили кожен жест, кожне слово голови Київської організації Співки письменників України, професора-просвітянина Анатолія Погрібного, який авторитетно потверджував їм, що Іван Левицький (родове прізвище предків — Леонтович — змінив дід письменника) — український Бальзак, якого ми ще зобов'язані справді відкрити й по-

цінувати, що їхній європейського виховання земляк може служити взірцем громадянства і патріотизму для всіх наступних поколінь, бо не тільки не зрієся Матері — дав їй надію на щасливіше майбутнє...

Даруючи дітям книги, про це широ, задушевно говорили Анатолій Погрібний, Тетяна Федієнко — працівник ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, Василь Фольварочний — поет і драматург, Борис Списаренко — письменник-просвітянин, Тетяна Бондаренко — вчителька-методистка із Корсуня-Шевченківського, Галина Миронюк — директор місцевої школи та ін., — утверджували дітей у усвідомленні тієї істини, виснуваної ще Іваном Нечуєм, що зростати слід у природовідповідності до власної душі, бо

ПАМ'ЯТЬ

Шестирічне перебування письменника у Польщі спонукало його ще активніше клопотатися про переведення на вчительство в Одесу чи Кишинів. І ось 130 років тому Нечуя призначають викладачем російської мови першої Кишинівської чоловічої гімназії. Крім того, довелось час від часу давати уроки латинської та церковнослов'янської мов, логіки... Зрештою, в Молдові він уже почувався майже як удома — зустрічей зі своїми земляками тут не бракувало. Хоча б і щодня.

Некваплива й невимущена розповідь фундатора цього музею Сергія Левковича Хавруся, дивовижно життєрадісного чоловіка, переривалася рясними запитаннями гостей — то щодо справдешності селянських ходаків, що сиротіють під розкішним стеблівським мисником, то стосовно оригінальності того чи того експонованого рукопису. Адже саме в Кишиневі написано найвідоміші твори Івана Семеновича “Микола Джеря”, “Кайдашева сім'я”, “Бурлачка”... Тут за рідним краєм компенсувалася активним утвердженням його культури на міжнародній арені. Недарма ще в застійні роки відомий літературознавець Н. Є. Крутикова в передмові до двотомника Нечуя в “Бібліотечі української класики” наголошувала: “Письменник виконав таку велику працю щодо поширення тематичних і жанрових меж, яку в інших, на той час більше розвинених літературах, здійснювали цілі течії або й покоління письменників”.

Не всім, т. зв. літературним владцям було до шмиги це об'єктивне визнання, декому кортіло й вивищитися коштом Івана Семеновича, бо ж самотіства у нас ніколи не бракувало... Та доля була милостива до українців і цього разу: обкарнаний, маловідомий, він усе ж не зникав із поля зору читачів. І хто зна, як би воно склалося надалі, коли б не відкриття в благословенному Стеблеві належного літературно-меморіального музею в часи “відлиги” — 27 листопада 1960 року.

— Ось на стенді, — демонструє добродій Хаврусь, — вислів Івана Франка стосовно того, що повість “Кайдашева сім'я” належить до найкращих оздоб українського письменства, а поруч — і сам першодрук у журналі “Правда” за 1879 рік. А повісті “Старосвітські батюшки та матушки” й “Чортяча спокуса”, представлені прижиттєвими виданнями 1884—1885 років, а також тогочасними краєвидами Богуслава й Кишиневу, описаних у згаданих творах.

Цікаво, що на письмовому столі Івана Семеновича постійно лежали фарби. Він дуже любив пейзажі, вважаючи їх найдосконалішим витвором природи, частенько змальовував знайомих, друзів. Якась частка того доробку також представлена в кожному з п'яти залів музею...

“Се правдива ознака людської культури!” — виголошує резюме Нечуя Анатолій Паламаренко, прощаючися з господарями. Висока правда цих слів, мабуть, спроможна наблизити до нас Недосяжне Небо Божого промислу. Потрібно лише працювати так, як заповідав Майстер.

Олесь ЯНОВСЬКИЙ

ПАМ'ЯТЬ

КРАЙ КОЗАЦЬКИЙ

Сумський край пам'ятає славу перемогу козаків Івана Виговського під Конотопом у 1659 р., де на голову розбито завойовників московського царя, пам'ятає славних козацьких лицарів Охтирки і Лебединя, які підтримали державницьку політику Івана Мазепи, пам'ятає козацьку столицю Глухів. А видатного воєначальника, політика і благодійника, останнього кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського, в народі Калниша, на урядовому рівні нещодавно вшанувала вся Україна. Відзначили 200-ті роковини від дня смерті у кам'яному мішку Соловецького монастиря і на батьківщині отамана — 15 листопада до тисячолітнього міста Ромни прибули гості.

Після відвідування навчально-виховного комплексу імені П. Г. Калнишевського поклали квіти до пам'ятного знака Петру Калнишевському на вулиці, яка носитиме його ім'я. Урочистості продовжувалися біля пам'ятника отаманові у рідному селі Пустовійтівка, де виступив віце-прем'єр Д. Табачник, народний депутат І. Рішняк (практичний організатор цього дійства), міністр освіти та науки України, земляк Калнишевського В. Кремень, представники обласної держадміністрації, патріархи української літератури — уродженці цього краю Дмитро Білоус та Олекса Ющенко.

Після панахиди, проведеної владикою Флавіаном, єпископом Сумським та Охтирським УПЦ Київського патріархату, урочистості перемістилися знову до Ромен. У приміщенні Роменського краєзнавчого музею відбулося відкриття спеціального відділу, присвяченого діяльності Петра Калнишевського, а також презентація історико-краєзнавчого нариса “Роменщина — батьківщина Петра Калнишевського”, що вийшов у сумському видавництві “Мрія”. В унікальному виданні, окрім долі земляка, котрому випало жити у трьох століттях (народився 1691-го, а помер 1803 р.), йдеться і про його рідну Пустовійтівку. Прикро лише, що жоден гетьман українських козацьких формувань, яких на сьогодні близько десятка, не забяжав прибути зі столиці на вшанування пам'яті кошового.

Борис МАНЖЕЛА, голова сумського обл'єднання “Просвіта”

ЮВІЛЕЇ

Є У ФАСТОВІ «СВІТЛИЦЯ»

Біля витоків Фастівського осередку товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка “Просвіта” з 1988 року стояли активісти демократичного руху А. Вигурський та С. Глембоцький. Осередок нараховував до двадцяти членів, які брали участь у роботі товариства. Згодом члени цього об'єднання стали членами Всеукраїнського Товариства “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка. Активну участь у просвітницькій роботі брали відомі на Фастівщині люди: В. І. Косовський та О. І. Михайличенко-Косовська, В. В. Портяк, В. Ф. Шевченко та П. Б. Полянський, П. Л. Зоренко та Ф. Л. Безкидевич.

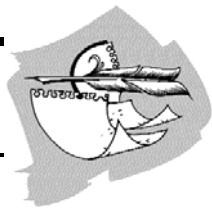
Довгий час осередок “Просвіта” очолював шанований у Фастові та районі лікар-травматолог А. П. Черняк, а з 2000 року — ентузіаст і пошуковець просвітницької справи, працівник “Фастівтепломережі” М. В. Іванов, який провів з активом необхідну організаційну роботу і нині осередок має всі юридичні ознаки й атрибути повноцінної громадської організації.

Сьогодні в рядах нашої “Просвіти” є представники всіх місцевих патріотично налаштованих партій та громадських організацій. Усіх їх об'єднує вільний дух Тараса та палка любов до України. Особливо хочеться відзначити А. О. Свирида — інженера ККП, С. М. Фещенко — працівника ШЧ-2, В. І. Яновського — інспектора районного відділу освіти, А. А. Древецького — директора ФШНМ.

За ініціативи просвітан М. В. Іванова та В. О. Мазуренка були створені козацькі осередки в СШ № 1 та № 5, де тепер проводяться різні патріотично-виховні заходи, вечори пам'яті видатних українських діячів. Активну участь “Просвіта” бере також у проведених заходів, присвячених фастівському полковнику Семену Палію, пам'яті січових стрільців та жертв голодомору.

Завдяки активній співпраці “Просвіти” з владою та за її сприяння було відкрито Світлицю “Просвіти”, яку вона утримує власними силами. Тут уже створені цікаві бібліотека та фонотека, де кожен фастівець може долучитися до української пісні і слова. У зв'язку із збільшенням числа просвітан та осередків недавно на загальних зборах було вирішено створити клуби за інтересами.

Микола ІВАНОВ, голова Фастівської міської “Просвіти”

Так, герой цієї бувальщини — пес. Проте почну не з Сірка, а... зі щирості. Йі звичайно, співають панегірики. Гай-гай, але й щирість може бути від лукавого. І впевнив мене в цьому не якийсь там банальний крутіш чи дурисвіт, а той, від кого я найменше сподівався підступу...

Одного разу в поріві такої щирості, — до неї неабияк спричинилася і енна кількість чепурух, перехилених із нагоди зустрічі по довгий перерві, — мій давній приятель, один із тих, перед ким немає сенсу з чимось критися, після бурхливого обговорення нашого життя-буття, заскаливши посоловіле око, напівжартома, напівповажно запропонував, як-то кажуть, приєднатися за компанію:

— А, ну його к монахам! Давай зрадімо, га?

Я, певна річ, зажадав пояснень і почув у відповідь:

— Ну, подумай сам, кому потрібна наша солонина? Тим, хто мав би бути її носієм? Чи й не так! Дурень, як той казав, думкою багатіє!

І з мстивим вогником ув очач новоявлений апологет зради додав:

— Нас пошто в дурні, змиктив? І зрада — наша помста тим, перед ким ми так довго розсипали перли.

Завтра буде видніше, подумав я. Коли мій товариш проспиться, то поставить сьогоднішнього біса ренегатства на карб чорному гуморові, та й квит! Надто добре я його знав, аби брати почуте наповажне.

Та ба, насінину підозри вже було заронено.

І за кілька день вона проросла! І в якому б ви думали місці? На русанівському базарі, де в ціннику на машині з Прилук зазначалося, що продавець, — моторний та меткий, якими бувають лише сільські паубчаки, змалку звиклі до заступа, пилки та молотка, і водночас престижним пострижений під нулівку, по пояс голий та обперезаний, як годиться, новочасним чресом-капшуком, — притарбанив до столиці **лук**. Феномен збуту дарів української землі під чужинецькими назвами в українському столярному городі, мені, майже корінному кишиніві, був не в дивовижу, але тільки тепер до мене уповні дійшло все його падаюче бузувірство, весь його здоровий, гвалтівний, глибоко знушальний підтекст.

— А стріл у тебе часом не знайдеться? — безневинно поцікавився я.

Юний зек непорозуміло закліпав очима.

— Стріл?

— Еге ж. І сагайдака, — провадив я солодко.

— Не поняв.

— Я питаю, у вас що — на баштані родять гарбузи? А на лану вже бариня-рожь? А женуть там у вас що — свеклоківку?

Брижі на зеківському чолі засвідчили напружену роботу думки.

— Ти що, бусурмане, продаєш, цибулю чи мову? — лиховісно світаючи очима, пішов я проблем.

Але аматор модернізованих чересів видавався ще замороченішим, ніж досі. І лише, коли я тицнув на горезвісний цінник, зморшки на його чолі розгладилися.

— А, пойняв, дак це ви ето — западенець?

— Еге ж, як ти — московський боярин! — мало не зірвалося у мене з язика, але я вчасно схаменився: негоже збиткуватися над своїм найвним братом, не-

щасним мовним калікою, яких довкола тисячі.

— Ти купляєш? — побичачому нагнувши голову, вовком бликнув з-понад окулярів опасистий добродій із "Кієвським телеграфом" у руках — наступний за мною у черзі. — Ілі мітінги тут устроюєш? Хватить нам Драча і Павличка!

— Купляю, — мляво огризнувся я. — Чіполо. А тобі, большевицька галушко, лишаю лук. Яким пропах Тарас. Тільки гляди не подавися, як закусоватимеш!

Поки царський телеграфіст апоплексично буряковів, я шатнувся на пошуки "чіполо". Але на цьому базарчику буяє тільки чортополох. Навіть кароока, чорнобрива і тілиста, як гоголівська Солоха, зеленярка засокоріла до мене по-голохвастівському:

— Ондечки лук, зелений лучок, так на вас і дивиться! Купляйте лучок, молодий чоловік! І сьомушкі беріть теж!

Коло неї стояв вусатий, сухий як тараня дядько, достоту гоголівський Чуб — чи не її чоловік. Я зирнув на нього, і — о, диво! — його очо начебто підморгнуло мені, стемненісінько, як недавнеч-

На найближчій зупинці я, мов шкідливий кіт, шугнув у двері й на пероні ледь не збив із ніг огрядну тітоньку з цілою папушею "Сьогодні" у руках. Допомогати зібрати розкидані примірники кинулася її посестра, чий ніс ледь визирав із-за оберемка "всеукраїнських" "Фактов" — лиш мізерної частки свіжовиддрукованого астрономічного накладу.

Уже внизу, в холі, біля пропускних автоматів ув око впала ціла гора бездоглядних чисел московськомовної газети "Метро" — бери, скільки донесеш, і ніхто за тобою не поженеться, аби відняти. І що ж, брали...

І знову мені приверзлося приятелеве обличчя, шорсткі, мстиві вогники в його очах і, мов подзвін, загуг у вухах його понурий заклик:

— Давай зрадімо, га?

Я вдивлявся у його твар і така вона була мені на когось схожа! От тільки на кого? Хоч убий, не згадаю!

На лихо, сьогодні їй судилося ввижатися ще не раз і не два! Байдужість до свого національного обличчя, мов середньовічна лепра, розїдала предковичне місто Києя!

СІРКО, СІРКО, СІРКО МІЙ ПЕС... Бувальщина

ко мій приятель. Я труснув головою і протер очі. А, бо-дай тобі! Мана, та й годі.

Раптом, зненавидівши цей базар, я вирішив дмухнути на "Юність", мо' знайду "чіполо" там, і за якусь часину вже мчав у потязі. Я гадав, метро це київське. Та ледве вскочивши у вагон, нараз зрозумів, що опинився у чужоземній державі. Прямо на мене пер, юрливо пробираючись між шпалерами пасажирів, обвішаний торбами з пресою молодик із косицею в гумовому кільці і безпардонно, наче все життя тільки те й робив, на все горло мекекав тремливим козлітоном:

— Уважаєміє дами і гаспада! Покупайте і читайте! Последніє оставшієся номера! Всеукраинская газета "Бульвар"! "Кієвське ведомості", "Кієвській телеграф", "Кієвлянин"! "Московський комсомолец в Україні" Дами і гаспада! Царь Николай бил би рад! Год Россіи в Україні! Міф і реальність: Бузіна — Грушевській! Всеукраїнській казак Черномірдин: любопитніє міслі о трубе! Жіріновский о культуре мата! День заштитников Родіні! Всеукраїнское праздничное шоу на Майда-не Незалежності!

Ледве змовк щасливий володар незрівнянного, рідкісного тембру і краси козлітону, як у другому кінці вагона озвалося скорострільне стакато крикливиці, яка пропонувала "вниманію" "Путеводитель по матері городов русских"...

"Хтось неодмінно попросить не "всеукраїнську", а звичайну українську!" — очамріло думав я. Та ба, всі сиділи тихенько як миші, ні пари з уст, дивились перед себе кудись у простір і навіть не чунали чубів. За винятком, звичайно, кількох цивілізованих на московський кшталт доморослих "дам і гаспод", які таки придбали царські газети.

І коли, повернувшись увечері додому, я ввімкнув телевізор і наче перенісся в добу німецької окупації (мені тоді було п'ять років), почувши: "Усе для українців-фл!", то мстивий вираз мого приятеля, чия парсуна явилася сьогодні ще раз, викликав уже майже співчуття. На який біс я маю зберігати вірність своїй мові! Кому вона потрібна? Тим, хто спокійно котває "московську блеко-ту" в салонах метро? Чи тим, хто, як оце зараз, шанується тільки про око? Адже ні-мецька фонетика патентованих користувачів державною мовою виказує їх із головою вдома, у себе в хаті, вона для них чужа!

Виходить, вірність для вірності? Чи як?

Я видобув із секретера "українську з перцем", зачинився по-англійському в себе в кабінеті й по-англійському таки, короткотра, а втім, ви й самі здорові — знаєте, що роблять англійці при такій нагоді!

Коли червоножарий остріук плавав уже десь на половині висоти пляшки, я, знеможений невпокем дня, упав на канапу із єдиною думкою — чимшвидше заснути. Та де тобі! Підсвідомість ніби тільки й чекала, коли я ляжу.

Зненацька пригадалося, на кого схожий мій неборака-приятель. Таж на одного із завісідників голубого екрана — високопоставленого олігарха! Ще недавно, виступаючи перед донбаськими виборцями, цей мільйонер-скоробатяцько, він же майбутній більшовик у Верховній Раді, мов змій-спокусник, лукаво дивувався: "Вигадали якусь національну ідею! Ну, скажіть мені, будь ласка, що воно таке і з чим його їдять?" (Безрідний космополітизм чи московський расизм для нього, хапуги, zagrożеного можливим зростанням самосвідомості довколишнього українського моря, певна

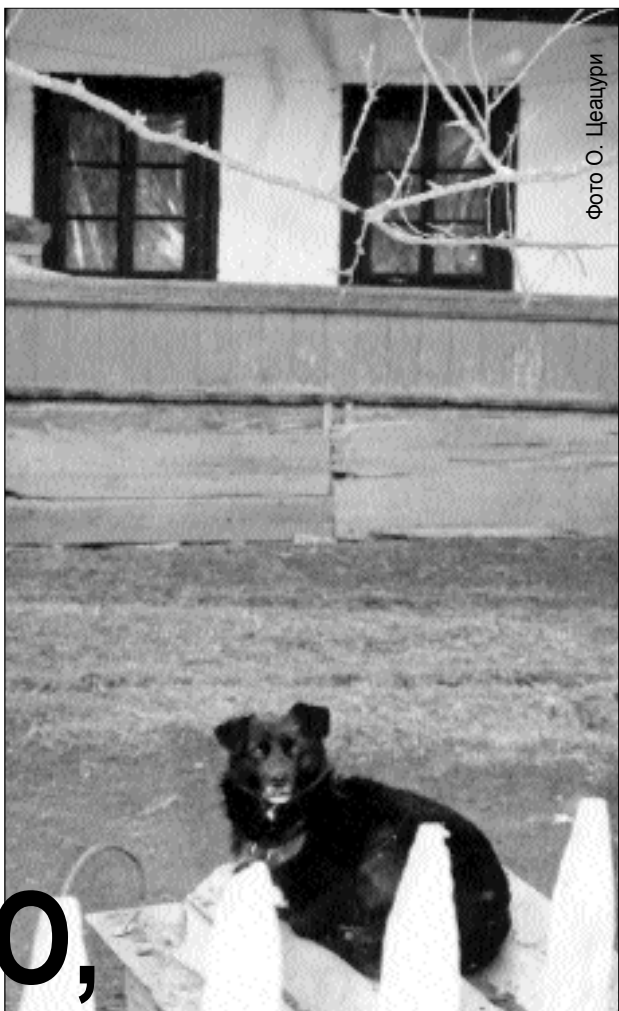

фото О. Ціцапури

одчикрижать і пришиють чужого. Завтра ж!

Що тут зчинилося! Усі москалики враз пооживали і пустилися у неслівську джигу. І такі колінця викидали! Декотрі навіть почали літати.

— Лягаю! — повторив я, і москалики враз ізгнули, ніби позападалися.

Я втер із чола піт. Та ледве одвів дух, як на груди мовби налягла земля. Ота сира, що присипають небіжчика. І так давила — страх! Останнє, що пам'ятаю — темрява, куди я провалився.

...Розбудив мене при-торк шерехатого язика. Язик ревно лизав щокі. Я розплющив очі і побачив пса Сірка, родом із пісні, зі славного шляггеру рівненського гурту, а може, то був його побратим, — сіроманець із казки, — який жаліється з-під столу: "Ой, більше не витримаю, заспіваю!"

Я погладив його по голові, і тут... Чудасія, та й годі! Сірко замолів хвостом і — що б ви думали? — зненацька озвався людським голосом, ба більше, якнай-добірнішою українською мовою. Такою, знаєте, солідкою, божественно го-жою, карокою та чорноб-ривою, ще й для більшої щирості присмаченою ко-зелецькими архаїчними дифтонгами. Та й каже:

— Ну, що, пане-госпо-дарю, не мед? Ото щоб не ліз поперед батька в пекло! У мене он язик, мов тертушка, а не проміння ні на чий! На гицельський і поготів! Бо хіба ж удасться чужим так щиро, гідно і відважно по-гавкати на зайду-злудяку, що лізе до тебе у вікно? Чи так ревно, палко і побожно помолитися на Його Ясно-вельможність — місяц-князя? А головне — хіба ж я буду тоді я?!!

Ну ж бо, чого зупинився, пар мене, Сірку, збий на бо-лото, не жалій!

— Якщо ти хочеш зберегти своє "я", а цього хоче, повір мені, всяка Божа тварь, то навіщо носити в роті паразита? Щоб він замість тебе (не ти, а він!!!) проживав твоє життя? А ти був для нього тільки доно-ром? Ні, прошу пана, чужим

підбрехачем я не буду!

"Як же я про це не подумав? — блискавично про-майнуло у мене в голові. — Незалежно ні від чого, ма-теринська мова насампе-ред потрібна... мені само-му! Без неї мене **просто не буде!**"

І вмить усе стало на свої місця.

"У разі її зради не ти сам, а хтось інший у твоїй личині, чужий чужаниця, який думає не так, відчуває не так і молиться не на те, одне слово, дихає чужим духом, — визначає якість, саму суть твого "я"! — про-вадив гримкий, достоту сучасний внутрішній голос. — Ідентичність твого "я" — ось достеменна ціна материн-ської мови! Або ти житимеш своїм власним життям, або чужим, фальшивим, під-ставним, розминувшись із собою справжнім, таким, як на загод Божий породила тебе мати, а, отже, пере-ресливши сам факт свого унікального буття... І якщо можна собі уявити найлітоті-шого душогуба, то це, без-перечно, той, хто зазіхає на твою ідентичність, тож-ність самому собі! — висну-вав я, відтаючи душею під звуки янгольських хоралів, що заповнили всю мою іс-тоту. — Оце так Сірко! Розу-му двоє клало, а третій топ-тав! Не Сірко, а Соломон, собачий Сковорода!"

І тут раптом, — де й го-лос узявся! — я загавкав до Сірка... по-собачому. Та й кажу:

— О, Сірку, чотириногий мій брате! Родом із краю, де немає пісні без слова "козак"! Послухав я тебе і так звеселився духом, що дійшов непохитного перес-відчення: чудову операцію, ідею якої щойно мені спала, гріх відкидати бодай на день!

Сірків хвіст знерухомів. — Але тобі можна тан-цювати! Це буде найбез-кровніша операція у світі. Кодова назва "Геркулес"!

У Сіркових очах світився всеукраїнський жаль.

— Віссяні пластівці! Збагнув?

Сірків хвіст ворухнувся і знову зазвер у непевності.

— Зараз же сідаю на віссяні пластівці! Сьогодні ж! Зате тобі — коштом заощаджуваної у такий спосіб пенсії — собача радість "Педі-грі", як суха, так і кон-сервована! Найбільша сма-кота під сонцем! Істимеш од пуза, вовки і прісно, хоч би я сам став плескатий, як хорт. Бо ти, Сірку... не прос-то пес, ти — мій інстинкт **са мозбереження**. Ти на-гадав мені, українцеві, — і то дуже вчасно, — про смертельний гріх духовного самогубства. Авжеж, смер-тельний, бо ми на землі єдині, бо ми на землі Коза-ки. А у Всесвіті, за Миколою Руденком, — ще й Військо Боже, богонатхненні Мона-ди, святі одиниці буття!

На що Сірко потішено замолотив по долівці хвос-том і сором'язливо запро-понував:

— Ні, ні, не "Педі-грі", краще рихтуватимеш ко-зацьку саламаху. Стане і то-бі, і мені!

А тоді додав, киваючи головою на вікно:

— Он диви, який підбив-ся, не вгадали, коли й уро-дився! Мідяної барви і здо-ровий, як покотьюло! Так і кортить спробувати голос!

— Мені теж, — скромно зізнався я.

І, приступивши до вікна, ми по-братерському, само-забутньо і щасливо завили удвох на місяць...

● **Валентин КОРНІЄНКО**, член НСПУ, м. Тернопіль

ГНІЗДО КОСАЧІВ І МУЗЕЙ

Прочанами ступили ми (запросила до подорожі п. Надію Бугай, директора інформаційного центру жіночих організацій України і діаспори) на землю, по якій ходила Леся Українка, й одразу були огорнуті ясними усмішками та увагою наукових співробітників Музею-садиби. Запропонували пригоститися з дороги чаєм. “Та ні, — дякуємо, — швидше доторкнутися б душею до заповітного”. І три з половиною години тривала ця дивовижна екскурсія залами Літературно-меморіального музею-садиби, ця бесіда з милим гідом — п. Світланою Рибчук. І раювала душа, вслухаючись у поезію Лесі Українки і неспішну розповідь. Втомилися ноги, та не пересичувалося серце, причащаючись знань про Лесю Косачівну, про всіх Косачів, про геніальну поетесу Лесю Українку.

З порога першого залу, немов магнітом, притяг зір портрет Лесі Українки львівської художниці Генриєти Лівницької, а в третьому — на ступили на берег озера Нечимного і стали свідками зустрічі Лукаша і Мавки в діорамі Олексія Драгоманова, яка створилася тільки після чарування художника цим озером. У цьому ж залі ніби побував в робочому кабінеті поетеса фрагмент якого відтворений у простінку між вікнами: крісло з родинних меблів, на столі підсвічник, ваза, привезена Лесею з Італії, рамка, вишита бісером власноруч Оленою Пчілкою і вправлений у неї портрет Лесі самою мамою, копія автографа вірша “Як я люблю оці години праці”. Улюблені години праці вночі... Скільки читаєш про Лесю Українку, — а все мало. От не знала, що володіла вона чотирнадцятьма мовами, що лише за 21 день вивчила болгарську, коли приїхала до Михайла Драгоманова у Софію, де написала більшість поезій із циклу “Невільничі пісні”. Вона творила з пекучим усвідомленням: “Мені соромно, що ми такі невільні, що носимо кайдани і спимо під ними спокійно”. А що 220 пісень із голосу Лесі Українки записав К. Квітка в її останні дні, теж не знала. І в четвертому залі, незважаючи на докладність книжки “Дворянське гніздо Косачів” І. Денисюка і Т. Скрипки, дізналася багато нового про долі представників родини Косачів, трагічні долі.

Ніби перегукуються із сьогоднішнім словом Лесі Українки: “Хто може не їхати на чужину, хоч би й прекрасну, той щасливий, хоч не завжди тямить своє щастя”... І на останок ми ніби почули останні слова вірша “Сон”, написаного 1910 р. в Єгипті і присвяченого Україні: *Все буде добре... Рідний мій край*

*вкупі зі мною одужав від злигоднів,
небо не хворе, не плаче, не хмурилась,
люди веселі і я... не будить...
Все буде добре...*

Нарешті зустрілися із завідувачкою Музею п. Вірою Комзюк, яка була дуже заклопотана заважкою своїм ювілеем, але знайшла хвилину для киян. І показала яліюстрації до “Лісової пісні”, і був складений акт про передачу їх у дар Музею Лесі Українки в Колодязному. Хай їм буде затишно в цих стінах на Лесиній землі!

А завтра самі вітали і були свідками пошанування Віри Михайлівни і владою, і громадою Ковельщини та Луцька. І було приємно, що з такою повагою ставляться до представниці культури, яка вже 24 роки стоїть на сторожі Музею в Колодязному. Недарма її було назва-

Дуже давно вабила своєю загадковістю Волинь, та все було не до часу. А вирішилося враз, коли в телефонній розмові співачка п. Світлана Мирвода розповіла про свято “Лісової пісні”. І так само миттєво прийшло рішення подарувати акварелі Тетяни Смолянської до драми-феєрії Лесиному музею в Колодязному. Отож, узяті квитки, і складена торба.

ВОЛИНСЬКІ ЗУСТРІЧІ

но невсипующо берегинею Лесиних святинь. Але ж треба було народитися саме 8 серпня — в день закінчення Лесею Українкою “Лісової пісні”! Нічого в цьому світі не буває випадкового...

По спілкуванню з усіма науковими співробітниками Музею нас узяла під своє крило п. Марія Чашук. Із нею ми увійшли до білого будиночка, який збудував Петро Косач спеціально для Лесі, оглянули рожеву з меандрами спальню і голубу вітальню, де Леся влаштовувала Шевченкові вечори. Сумно було дивитися на невиліковно, як нам сказали, хворий рояль. А може, з’явиться чарівник, який поверне його до життя? І рояль ще зазвучить...

Перетнувши алею, завітали до сірого, як його звали, будиночка, де жили батьки, де на сцені у вітальні ставилися п’єси, написані Оленою Пчілкою, а Леся була і режисером, і костюмером, і бутафором. Почули листи Лесі до Михайла Кривинюка, чоловіка сестри Ольги. І забажалося, щоб вони, такі важливі на часі, стали знайомими всім українцям.

А ще пізніше вже п. Людмила Федорук (отак за естафетою дарували нам свою увагу науковці Музею, справжні ентузіасти) показала й озеро з цілющою водою, де рибаїв на острові І. Франко, і Лесин знаменитий кадуб, у якому чомусь зникло джерело, і ліс, у якому маленька Леся шукала мавок. Вона ж взяла нас під своє крило, за що ми дуже вдячні.

Ці зустрічі з Лесею, до якої ой як не просто дорости, і з тими, хто береже музей-садибу, з тими жінками-подвижницями, які щоранку, щоб вижити, мусять везти на роверах молоко до Ковеля (бо ж відомо, яка платня у музейних працівників), і з головоною хранителькою — п. Вірою Комзюк, що її загравав на сопілці Тимофійко Мирвода.

Недарма цю Скулинську пушу селяни ласкаво звуть “Леся”.

Привернула увагу дуже колоритна постать. Виявилось, що це художник Іван Сидорук. Він привіз цілий гурт дітей на своїй колясці, розписаній патріотичними гаслами, серед яких “Мова моя — душа моя” особливо запам’яталося. Вірилося, що буде відновлена хата дядька Лева, упорядковані

регі, де їй уживалися й водяники, стали місцем свята з нагоди закінчення 8 серпня 1911 р. драми-феєрії “Лісова пісня” в далекому Култаїсі. Воно ініційоване Василем Гем, головою Волинської організації письменників України, і підтримане громадськістю та владою.

На лісовій галявині біля вікового дуба і розкішної верби зібралася українська громада. Під звуки сопілки з лісу вийшли Лукаш і Мавка, і всі, хто промовляв, освідчувалися у своїй вічній любові та шані великій Доньці Волині. Співали фольклорні гурти із навколишніх сіл — Скулина та Білина (коли їхали, то ввижались серед дерев вояки УПА, що навечно залишилися на сторожі цих лісів, а по приїзді почули: “Тут тоді співали: “Від Скулина до Білина — самотійна Україна”). Водили танок та відтворювали обряд зустрічі з русалками учасниці етнографічного колективу “Калинонька”, керівник — Валентина Повх, директор Білинського будинку культури (виявляється, не скрізь по Україні висять на їхніх дверях замки). Тільки за рік дівчата навчилися від баби Федори п’ятьох обрядів.

“Таємничі властивості лісу рівняють усіх”, — влучно зауважила чудова ведуча цього дійства поетеса Ніна Горик. І зовсім демократично — не першими — звернулися до присутніх поважні гості з Луцька і Києва. Упродовж усього свята звучало поетичне слово. Виступили і юні з літоб’єднання Ковельщини “Лесин кадуб”. І срібний голос Світлани Мирводи, солістки київського ансамблю “Благовість-2000” підносив до зеленого склепіння Лесину поезію “Хотіла б я піснею стати”, покладену на музику. Струни бандури під її пальцями ніжно вигравали. І вслухалося урочище в мелодію, написану ще самою Лесею Українкою, що її загравав на сопілці Тимофійко Мирвода.

Недарма цю Скулинську пушу селяни ласкаво звуть “Леся”.

Вірилося, що буде відновлена хата дядька Лева, упорядковані

береги озера Нечимного, а дорога до нього під опікою Віталія Карп’юка, голови Ковельської райдержадміністрації, завершена. А також і в те, що це свято стане всеукраїнським, аби духом, високим Словом Лесі Українки причащалося все більше українців. “Хай ця лісова галявина, — побажала поетеса Ніна Гнатюк, — не вмістить усіх, хто приїде”.

А потім ходили ми кладкою до озера, в якому, як кажуть, немає дна, милувалися протилежним берегом і пересвідчилися, що треба тут докласти рук. Гостинно було біля святкового столу, де порядкувала п. Тетяна — в.о. завідувача відділу культури. Гарно було у пралісі з віковими та посадженими М. Рильським і А. Кос-Анатольським дубами, щемно дослухатися до голосів героїв “Лісової пісні”, та треба повертатися до Колодязного, бо назавтра чекали на зустріч із славним озером, що має знакову назву

СВІТЯЗЬ

Велетом простягнулося воно на волинській землі. Як гігантським оком, дивиться вона ним у небо. І здається, саме від нього так багато волинян мають блакитні очі.

Поки їдемо, роздивляємось обабіч дороги. Зелене й жовте весь час єднається: зелені ліси і жовте колосся. Така низенька в засушливі цього року пшениця, немало вже й зібраної.

І раптом — щити із запевненням — “Україно моя, я для Тебе на світі живу!”, освідченням — “Рідна Волинь, мій краю коханий!”, із мольбою — “Україно, будь!” (не встигла прочитати середнє слово, але вгадується або “рідна”, або “вільна”) і ствердженням — “Патріотизм — це праця в ім’я України”. І спокійний та беззаперечний заклик — “Любімо свій край — голубоку Волинь!”

От вам і українська спонукана імператив без русизму “давайте”, від якого ніяк не відійдемо. Ви коли-небудь упродовж цілого життя бачили на дорогах такі гасла? Я — ні. Тому й запам’яталися своєю щирістю та неофіційністю. Взагалі, Волинь — це така Україна, де за чотири дні не почула жодного

чужого слова. Та на кожному кроці — церкви чужого патріархату. А села нерідко розбратовані на дві непримиренні громади. Он так, як у Колодязному: одна половина гуртується біля о. Івана Оренчука, настоятеля церкви Св. Миколи Ковельського благочиння УПЦ КП, молодого, але мудрого душею, відданого, обдарованого поетичним словом, який разом із парафіянами будує церкву. Ідейна, патріотична переконаність звучить у кожному його слові. Ще змалечку відчув духовне покликання. Друга частина людності села тягнеться за теж молодим священником московського патріархату, який на початках будь-яким. Але, мабуть, не випадково раптом змінився, цідить про “неканонічність” та “неблагодатність” української церкви. А чи знає він правдиву історію становлення московського патріархату? І доки люди фанатично цурати-

ся, а лепту не дають?.. І не казати, так і назви Любимого, Радошин, і навіть корінням — отже, “любити”! А поруч з цим присмаком: Кусниця, Головичі. І поетичне — Волинь. А в салоні мікроавтобуса — українська музика і... “Прохання насіння їсти разом з лушпинням”. І очі, і вуха відпочивають, тож коментарі зайві. Та ось уже і Шацьк із “музичною” кав’ярнею “Квінта”, а за ним — одразу село Світязь.

— Та не їдьте на турбазу! — застерігає сусідка. — Там у суботу немає місць. Пошукajte краще в людей.

Послухалися, та й попросили жіночку, що вийшла разом із нами.

— От я вас проведу, — запевнила вона, — до вчительки-пенсіонерки.

Йдемо, роздивляємось. Хати не туляться густо. Не новітні, — дерев’яні, ніби обперезані жовтою стрічкою, а вгорі та долі мають синю або зелену фарбовану оздобу. Заходимо у двір охайної хатини. Господині немає. Виходить чоловік середнього віку, син. Так, ночівлю матимемо. Поки вминалися з дороги, він уже поставив на стіл тарелі з пловом і вареною кукурудзою. Аякже, люди з дороги. Оця природна національна гостинність не може не зворушити. Ну що ми йому? Випадкові люди. Але подорожні. То з діда-прадіда — треба, перш за все, нагодувати. Розчулено дякуємо і смакуємо, виявляється, його власним витвором, лісничого за фахом, який переживає наразі не кращі часи.

І от виходимо до Світязя, який побачили (і навіть острівець на ньому) космонавти-українці Климук та Попович із далекого космосу. Якщо є в природі блакитні перлини, то це саме Світязь. Вода його цілюща, бо насичена сріблом, солями, йодом, а біла глина теж лікує різні хвороби. І ходять по берегу люди, неприродно білі. Відомо, що озеро — найбільше в намісті Шацьких озер, але уявіть: простягнулося на 27 км!

Йдемо зеленими луками під частими купами дерев і милуємося, милуємося, милуємося...

Так добре віддатися вітру, сонцю, небу, на якому розігрується двобій. Та до дощу не доходить, і ми насичуємо зір дзеркальним плесом, дихаємо якимось особливим повітрям (тут люди забувають про хворе серце) і не думаємо до пори, що не бережуть люди дане

Продовження с. 12

Закінчення. Початок на с. 5

спокутучи особистий гріх у таборах, куди їх відправляли на 10 років.

Неспроможність влади подолати дитячу безпритульність, яка набула ознак гуманітарної катастрофи весною 1933 р., виштовхувала дітей на вулиці, де вони ставали жертвами канібалів. Зокрема на Вінниччині в травні 1933 р. виявили 1,3 тис. “голодних сиріт” віком до 4-х років та 3,5 тис. старшого віку. Обласна оздоровча комісія засвідчила тоді 71 випадок людодства та 9 фактів труподства в Липовецькому, Немирівському, Калинівському, Махновському, констатуєчи значний відсоток голодуючих дітей у прикордонних та інших районах [3]. Помирали переважно діти до 3-х років та селяни, старші 50 років. Траплялися випадки саможубства всієї родини, коли батько умертвляв своїх дітей, а згодом убивав самого себе. У 38 районах області з 62 (із населенням 121 тис. чол.) голод смертельно вразив 27 тис. селянських сімей, із них — 13 тис. колгоспників та 12 тис. одноосібників [3]. За таких умов канібалізм набув ганебної для людської моралі, але “природної” форми виживання. Навіть та кількість виявлених фактів людодства (а вона не вичерпна), свідчила про охоплення всіх районів області. У реєстраційних книгах смерті органів ЗАГСу збереглися записи причини смерті, серед яких зустрічалися визначення такого характеру: “від наглої смерті”, “зарізано людодом”, “батько зарізав і з’їв”, “зарізав батько для їжі”. Майже всі записи про канібалізм стосувалися дітей, а відбувалося це спровоковане грихопадіння батьків у селах Сосонка, Якушинці, Гавришівка, Хмельове Вінницького району впродовж лютого — серпня 1933 р. [6].

Сусідня з Вінницькою — Одеська область — також мала випадки канібалізму, про що свідчать кримінальні справи.

Найбільше випадків канібалізму, судячи з кількості кримінальних справ, було виявлено в селищах Київської області, хоча вона й не мала такого руйнівного і довготривалого голодування, як деякі південні райони. Разом із тим, 12 березня обласний відділ ДПУ інформував про наявність у районах десятих тисяч опухлих від голоду селян, про тисячі вже померлих та сотні приречених на голодну смерть: у с. Маньківка Букського району за січень — лютий померло 30 та 400 перебували дуже виснаженими і пухлими; у с. Харківка — 234 пухлих; у с. Подковничі — 269 пухлих. У Володарському районі голодувало 7 тис. чол., із них тисяча померла [3]. Районні

відділи ДПУ, які займалися виявленням фактів голодної смерті, не завжди могли вичерпно підрахувати кількість померлих, а сільські ради не встигали їх хоронити. Трупів своєчасно не хоронили, вони лежали по хатах, тому їх викрадали канібали. “За останній час, — наголошувалося в доповідній довідці облвідділу ДПУ, — ми помічаємо

КАНІБАЛІЗМ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ГОЛОДОМОРУ

значне зростання труподства і людодства. Щоденно з районів одержуємо 10 і більше донесень” [3]. “В уражених людодством селах, — підкреслював чекіст Розанов, — з кожним днем міцніє думка, що можна вживати для харчування людське м’ясо. Ця думка поширюється особливо серед голодних і пухлих дітей”. За січень — початок березня 1933 р. у Київській області було виявлено 69 випадків людодства та 54 — труподства [3], а серед уражених виявилися села Володарського, Черняхівського, Звенигородського, Сквирського, Андрушівського, Букського, Фастівського, Брусилівського, Тетіївського, Лучинського, Чутівського, Смілянського, Бабанського, Богуславського, Попельнянського, Лисянського та інших районів, які за сучасним адміністративно-територіальним поділом України відносяться до Житомирської, Черкаської та Київської областей. Тоді помирали також і мешканці райцентрів, але переважно на вулицях міст прибирали трупи зайшлих дітей і дорослих селян-прохачів. На перше березня 1933 р. зафіксували 72 випадки людодства та 65 фактів труподства [3], тобто статистика була спорадична, а виявлення — випадковим: зізнання самих жертв, донесення сусідів, встановлення сільськими радами тощо. Во-

ни траплялися, за даними кримінальних справ, у неврахованих ДПУ селах Тальнівського, Ставищенського, Рокитнянського. Факти канібалізму, як свідчать документи органів ДПУ, траплялися також протягом 1932 р. Причиною, яка спонукала селян до людодства, виявилось довготривале недоїдання, фізичне виснаження, голод. До цього призвели злочинні дії місцевих органів влади, які позбавили хліборобів засобів існування. Наприклад, у с. Триліси Фастівського району в селянина М. С. Пилипенка 17 жовтня 1932 р. за невиконання “твердого завдання” хлібозаготівель було забрано корову, зерно, коня, реманент, 50 пудів картоплі, оштрафували на 200 крб., “вигнали з сім’єю з хати”, демонтувавши цинкований дах у рахунок штрафу [5]. Таких фактів приречення селян на голодну смерть було безліч в українських селах.

Страх голодної смерті штовхав учорашніх домогосподарок і дбайливих мам на моральний злочин — убивство та поїдання власної дитини. 13 квітня 1933 р. в с. Черепин Тетіївського району органи ДПУ виявили факт людодства. Не знаходячи виходу з “продовольчого голоду”, мати з сином запросили до себе переночувати малолітнього безпритульного хлопчика, а згодом задушили та розрізали на

шматки, готуючи з м’яса обід протягом п’яти днів рахованих ДПУ селян [4]. Вони зізналися у скоєному, мотивуючи вчинки “впливом голоду”, тому що з жовтня 1932 р. не мали нічого їстівного. Матір засудили на 10 років, а син помер, не дочекавшись вироку.

Будь-яке вбивство дітей є психічним збоченням та явним доказом аморальності. На момент убивства людодди не думали про наслідки, не перебирали і методами позбавлення життя обраних жертв. У селах точилися розмови про людодство, тому селяни, особливо діти, морально звикли до фактом вживання людського м’яса, а перебуваючи на стадії голодного психозу та патологічної дистрофії, не завжди замислювалися над наслідками в момент скоєння вбивства.

Ситуацію, яка призвела до моральної деградації селян, спричинила масова колективізація, хлібозаготівлі, свавілля влади, голод.

Вражає “професійна витривалість” співробітників органів ДПУ, які разом із судовими медекспертами виявляли рештки жертв канібалів.

Факти канібалізму спостерігалися в районах Київської області впродовж літа 1933 р. Усі вони відбувалися на ґрунті голоду та внаслідок морально-психічної деградації жертв голодомору. У липні

1933 р. випадки людодства були виявлені в селах Володарського і Христинівського районів. Зокрема в с. В. Севастіанівка Христинівського району мати вбила дитину, тому що не було чого їсти, хоча працювала в колгоспі, згодом заманила ще і безпритульного хлопця, якого також зарізала для споживання [4]. Лише втретє, коли вона вбила чергову жертву, “сільська комісія по обліку потерпілих” виявила її разом із рештками дитячого м’яса.

Виявляється все-таки, що в селах діяла “комісія з обліку голодуючих”, котра влаштовувала “обход” селянських дворів, бачила, як нестерпно страждали селяни, і не вживала заходів для їх порятунку. А після виявлення канібалів судили, ніби лише вони були небезпечними злочинцями.

Таким чином, підсумовуючи аналіз архівних кримінальних справ людодств, необхідно зазначити, що в 1932 р. канібалізм мав епізодичний характер, а масового соціального явища набув протягом 1933 р., особливо взимку та весною. Причиною цього аморального соціально-психічного вчинку стала злочинна політика масового усупільнення майна селянських господарств, виснажливі хлібозаготівлі держави в українському селі, система організації праці в колгоспах, відсутність своєчасної допомоги, а мотивом, що спонукав хліборобів до людодства, виявився голод та голодний психоз, котрий поспіль охопив тоді сільське населення України. Не лише фізіологічні картини розтину нещасних жертв викликають жах і подив, а сам факт людодства на п’ятнадцятому році “соціалістичного будівництва” в європейській частині світу, де були найкращі землі і жив працюючий український народ. Правники мають іще з’ясувати соціальну і психіатричну обґрунтованість звинувачення канібалів у злочині, тому що терор голодом мав усі ознаки геноциду.

Використані документи:

1. Голод 1921—1923 років в Україні: 36. Документи і матеріалів. — К., 1993. — С. 204.
2. Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1927 рік. Офіційне видання народного комісаріату юстиції.
3. Голод 1932—1933 років на Україні очима істориків...
4. Державний архів МВС України, ф. 32.
5. ЦДАВО України, ф. 388.
6. Голод на Україні (1931—1933 рр.) // Український історичний журнал. — № 1.

Василь МАРОЧКО,
доктор історичних наук

ЯК ПРОХОДИЛА КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ НА МАРІУПОЛЬЩИНІ

Архівні документи свідчать, що створення колективних господарств проходило з певними труднощами. На початку колективізації дії сільрад були стихійними, не контрольованими з боку районних органів влади. А тому незрідка траплялися факти вибіркового розкуркулення. Середняки і заможні з реманентом заганялися до колгоспів силою. У Мангуші під час голосування за створення колгоспу партсекретар примушував голосувати за це рішення 7 разів. Архіви дають інформацію і про погрози з боку партактивів. “Або в колгосп, або на Соловки” — це з доповіді про стан колективізації групи ЦКК КП(б)У—НК РСІ про зловживання владою щодо примусової колективізації та розкуркулення середняків від 8 травня 1930 р.

Частина партійців вважала, що “стаття не своєчасна”, “треба було видати таємно”.

Весною 1930 року велика кількість створених колгоспів розпалася. Парторганізації розгубились, а тому з області відрадили уповноважених. Ці посланці застосовували незаконні трюси, залякування селян із погрозами на підставі наказу уряду розстрілювати кожного десятого, хто не бажає йти до колгоспу. Масовими були випадки розкуркулення середняцьких господарств. Наприклад, маломісний середняк, колишній бідняк, учасник революції І. Шапаренко не побажав вступити у СОЗ. За це був вигнаний із хати за 30 хвилин. У селянина Павлова за те, що недоніс 3 пуди (48 кг) зерна сільськогосподарського податку, забрали і продали: комору — за 1 крб. 15 коп., сарай — за 50 коп., коляску — 1 крб., чотири вівці — 7,5 крб.

На таких розпродажах нагрівали руки як уповноважені, так і яржники (хто не працював, мав потяг до крадіжки та пиятики). А в с. Євгенівка розкуркулено 31 середняцьке господарство, ніяких описів не складалося. І тому були зловживання. Наприклад, секретар Маріупольського партосередку Орлик забирав коней у тих, хто вийшов із колгоспів, приховував заяви селян про зловживання владою. Селянин П. Вовченко отримав при розкуркуленні 7 років Соловецького табору.

Партійні архівні документи відносять Маріупольщину до середняцько-заможного району, визнають, що тут не було умов для створення комун. Проте партактивісти, маючи за мету власне збагачення, примусово створювали СОЗи та комуни методами погроз.

Доречно сказати, що дії уповноважених були вивчені ще однією комісією. І за зловживання були покарані виключенням із партії (Погуляев, Проскурін) із притягненням до карної відповідальності. Того ж таки Орлика просто зняли з роботи, уповноваженій Тахтамишевій винесено догану.

Але покарання таких комісій не відновлювало соціальної справедливості. Бо люди працювали, підвищували свій добробут. А їх за це розкуркулювали та направляли на поселення в Сибір, на Північ. Партія комуністів не визнавала дії своїх членів політичною помилкою, за якою стояли долі мільйонів селян-українців.

Віктор КОДИМА,
м. Маріуполь

Людоїдство зазвичай ототожнюють із проявом звіриного інстинкту самозбереження в екстремальних умовах, пов'язуючи його з періодом дикунства в історії людської цивілізації. У художній літературі його згадують у випадках, коли людина залишалася на самоті без будь-яких засобів існування. Психологічні основи людоїдства стали предметом спеціального аналізу медиків та психологів у період першого радянського голодомору 1921—1923 рр., котрий своїми масштабами і формами виявлення перевершив щось подібне за тисячолітню історію нашого багатостраждального народу, навіть XVI ст., коли від стихії та епідемій голодувала третина населення. У 1923 р. лікар Л. Й. Айхенвальд, проаналізувавши ситуацію в Одеській губернії, зазначив у нотатках, що людоїдство є потворним викривленням людської психіки, за якої “цар природи перетворюється на звіра” [1]. Він занотував тоді, очевидно, під впливом побаченого по селах та вчитаного в науковій літературі, загальноприйняте визначення поняття людоїдства, яке означало атаківистичне виявлення людської аморальності. Генетична спадковість тваринного інстинкту самозбереження, яка сягає витоків періоду дикунства, і людська мораль — явища несумісні. Навіть наукові тлумачення людожерства (антропофагія, некрофагія, канібалізм) залишаються безсилими, щоб з усією вичерпністю збагнути весь жах мутації людської психіки та глибини соціальної деградації.

В усіх відомих випадках канібалізму, за деяким винятком (патологія садизму, культ, заборони), він був зумовлений голодом. Антропофагія згадується в давніх книгах, у тому числі, в Біблії. Для канібала смерть втрачала в його божевільних очах страх і святість, спокуту і гріх, біль і співчуття до іншого. В історико-правничій літературі проблема політико-правової оцінки факту канібалізму не знайшла належного висвітлення, тому обмежимося методом ситуативного аналізу цього габнебного для суспільства і держави явища, яке спіткало український народ тричі впродовж чверті століття — в 1921—1946 роках. У кримінальному кодексі УСРР за 1927 р. була ст. 174, яку застосовували до канібалів у 1933 р., але там немає самого тлумачення “людоїдство”. Вона мала таку редакцію: “За розбій, цебто за явний, щоб заволодіти чужим майном, напад поодинокі особи, що загрожує смертю або каліцтвом, чи з загрозою заподіяти подібне насильство, — позбавлення волі на реченець до п'ятих років” [2]. А якщо це “спричинило смерть або тяжке ушкодження на тілі покривдженого”, то передбачалося ув'язнення до десяти років або розстріл. До 1933 р. звичною для засуджених з політичних мотивів була ст. 58, а в роки голодомору згадали про іншу систему “соціального захисту” від соціально-небезпечного явища — канібалізму.

У 1921 р., коли небувала посуха спричинила неврожай у п'яти південних губерніях, а продрозкладка довершила стихію соціальною руїною, голод одночасно наклав населення кістлявим мором. Упродовж 1932—1933 рр., він вирізнявся певними фазами та рукотворністю, охоплюючи всі райони України в хронологічній послідовності й географічно. Трагедія 1933 р., соціально-демографічним та морально-психологічним апогеєм якої виявилася масова смертність, визрівала поступово, хоча її можна було б уникнути. Факти опухання від голоду виявилися в листопаді—грудні 1931 р. серед дітей, педагогів, а до

КАНІБАЛІЗМ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ГОЛОДОМОРУ

літа 1932 р. вони набули масового характеру в українських селах серед колгоспників та родин самодільних селянських господарств. У листуванні, яке тривало в 1932 р. між ЦК КП(б)У та ЦК ВКП(б), у селянських листах-скаргах, в актах їх перевірки органами НК РСІ та доповідних записках ДПУ рідко йшлося про випадки канібалізму. Однак це не означає, що 1932 рік був для селян України благодатним. Вони пухли і масово гинули, поїдаючи все, що траплялося. Друга половина 1932 р., яка супроводжувалася насильницьким масовим позбавленням харчів великих груп населення, змусила людей залишати села в пошуках порятунку, бо всі резерви виживання були вичерпані: у селах зникли коті і собаки, а здохлих від роботи колгоспних коней не вистачало на всіх. Вживання дохлятих призводило до кишково-шлункових отруєнь, епідемії тифу. Свідомо затримка розподілу хліба на трудовні в колгоспах, абсолютне його вилучення в господарствах, люта зима і довготривале фізичне виснаження спонукало до поширення чуток про можливість вживання людського м'яса.

У фондах Державного архіву МВС України збереглися кримінальні справи людоїдів, тобто виявлених та засуджених органами ДПУ селян, які вчинили акт канібалізму. Їх судили за ст. 174 КК УСРР: спочатку до розстрілу, але згодом ув'язнювали на 10 років. Вони вважалися соціально небезпечними елементами, тому що загрожували оточуючим, хоча дійшли свого стану тому, що терор голодом загрожував їхньому життю. Чи можна їх вважати злочинцями в умовах політики геноциду, свідомо запровадженої в українському селі? У документах зафіксовано не

лише обставини поїдання людей, але й мотиви, що спонукали їх до цього.

Спалах канібалізму припадає на весну — початок літа 1933 р., випадки якого були виявлені в усіх областях УСРР. Основним джерелом інформації про факти масового людоїдства в селах України є аналітичні довідки обласних відділів ДПУ та кримінальні справи канібалів. Вони збереглися в архівах, відтак можна виявити географію та обставини людоїдства. Так, у березні 1933 р. Донецький облісвідділ ДПУ виявив по 21 району понад тисячу голодних сімей, у яких поїдали дохлятину і домашніх тварин, а в с. Володарське Старо-Нікопольського та с. Шапарське Новопсковського району було зафіксовано три випадки людоїдства [3]. У с. Байдівка Старобільського району 20 березня 1933 р. органи ДПУ виявили, що 37-річна жінка харчувалася трупом свого померлого чоловіка, котрому нікому було похоронити, а в неї не вистачило фізичних сил “вирити могилу”, тому що була абсолютною виснаженою. Вона годувала м'ясом чоловіка ще й свого 9-річного сина [4]. Ось історія цієї сім'ї. Навесні 1930 р. записалися до колгоспу, здавши єдиного коня та невелику ділянку землі. Але згодом залишили “колектив”. Чоловік працював у Донбасі, а повернувшись до села, займався чоботарством, але прибутку з того не мав: навіщо голодним людям чоботи? Смертність у селах промислового Донбасу, як свідчать документи ДПУ, була масовою і катастрофічною. Жінку-людоїдку позбавили волі на 10 років.

Столична Харківська область також не уникла канібалізму (Нині це райони Сумської та Полтавської областей). Обставини, які

спричинили акти людоїдства, мали голодне підґрунтя та явні ознаки психічного розладу, зумовленого довготривалим голодуванням та чутками і розмовами про поїдання людей у селах області. 5 травня 1933 р. у с. Бойки Решетилівського району жінка разом із дорослою донькою задушили немовля (внука) та, порізавши його на частини, з'їли... Згодом намагалися вбити задля їжі 13-річну дівчинку, яку виявили на ст. Решетилівка, але вона від них утекла [4]. В Охтирському районі 20 травня 1933 р. чоловік і його дружина запросили до себе 8-річну дівчинку, що блукала по вулицях, зарізали її, а “м'ясо варили і їли”. У звинувачувальному вирокі та свідченнях затриманих канібалів постають жахливі картини соціально-психічної деградації та аморальності людей, доведених тривалим голодуванням до відчаю.

У селі Горошине Оболонського району на початку травня 1933 р. батько, скориставшись відсутністю дружини і мами, убив двох своїх синів та протягом кількох днів харчувався. Мотив убивства виявився дещо незвичним: по-перше, він справді нестерпно голодував із сім'єю, по-друге, селянин хотів таким чином “поправити сили”, бо “там розпочнеться уборочна кампанія — буде хліб, і я піду працювати в колгосп”, а про те, “що можна вживати до їжі людське м'ясо, я вважав так: раз риба поїдає рибу, то може поїдати і людина людину”. У цьому селі вже давно велися розмови про людоїдство, про можливість використання людського м'яса в їжу. Батько-людоїд, розум якого затьмарило голодне марево, виснажуючи фізично і спустошуючи морально, каявся у скоєному. Його тримали в спецкорпусі ДПУ в Харкові, де навесні 1933 р. перебу-

вали українські письменники, педагоги, митці, чекаючи вироку. Людоїда з с. Горошине засудили до 10 років таборів 31 серпня 1933 р. Випадки людоїдства, які стали звичним явищем у селах України періоду голодомору, набули розголосу не лише між селянами, а також потрапили до інформаційних доповідей німецьких та італійських дипломатів у Харкові [3].

Сільські райони Дніпропетровщини, як свідчать архівні документи, особливі листи секретаря ЦК КП(б)У Косіора до Сталіна в березні 1933 р., виявилися найбільш ураженими. З усіх зареєстрованих тоді фактів смертності від голоду, на цю південну область припало 70 % [3], а вона охоплювала значну територію республіки. В області мешало багато національних меншин, які мали свої сільські ради та адміністративно-територіальні райони. Їхнє населення, особливо російських та німецьких національних районів, зазнало господарської руїни від колективізації та політики розкуркулення і діяльності сумнозвісних хлібозаготівельних комісій. У селах нацменшин помирали дорослі і діти — від голоду, а також від тропічної малярії, яка набула масштабів епідемії. Труп тварин і людей не прибиралися по кілька днів, отже, порушувалася санітарно-епідеміологічна ситуація в українських селах. Помирали від дистрофії і тропічної малярії, яка набула всіх ознак масової епідемії. Смерть від голоду однаково прибирала колгоспників, які виробили понад 800 трудовнів і селян-одноосібників. У селах Високопільського національного німецького району, Мелітопольського та Новопраського районів зафіксували два випадки людоїдства та вбивства людей із

метою продажу людського м'яса. Восени 1932 р. селяни Дніпропетровщини скаржилися на те, що їх залишили без хліба, просили голів сільських рад видати довідку-дозвіл на сторонні заробітки “аби спасти сім'ю от голодної смерті” [5]. Селянам України заборонили масово покидати село, запровадивши паспортний режим. У с. Тихоновка Терпіннянського російського національного району, 35-річна мати похоронила двох померлих від голоду дітей, а доньку вона вбила, щоб прогодувати себе та сина. Її чоловік перебував тоді на курсах трактористів, а повернувшись звідти, довідався від своєї дружини про сімейну трагедію. Він заявив про факт убивства та канібалізму до сільської ради, переповівши обставини родинного жайття: “В березні місяці я повернувся з курсів трактористів, де навчався з березня 1932 р. і, зайшовши до хати, застав лише лежачу в ліжку жінку, а в хаті не було старшого сина М., і коли я став балакати з дружиною, то вона мені розповіла, що двоє дітей померли, а доньку Л. вони задушили і з'їли” [4]. Вона зізналася, що до вбивства її змусила голодна смерть двох дітей та нестерпне голодування самої та 12-річного сина. Селянку і матір, покликану вирощувати хліб та виховувати дітей, судили за жебрацтво та вбивство власної доньки, м'ясом якої вона годувала переважно свого сина. Її позбавили волі на 5 років, але не позбавили вічного прокляття.

Трагедія селянки с. Тихоновка дуже нагадує долю жінки з поеми Миколи Руденка “Хрест”. У голодному мареві, крізь сльози і жах, божевільна Христа промовляла: “А я діточок побила...”

Відомий майстер художнього слова емоційно та історично вичерпно передає глибину духовного спустошення та соціального апокаліпсиса, які відбувалися в українському селі.

Аналіз кримінальних справ (протоколів допиту, свідчень самих людоїдів, їхні фотографії, обставини вбивства, зізнання) показує, що “вимушені канібали” не мали освіти, але все своє життя займалися землеробством, а їхні матеріальні проблеми розпочалися одразу після колективізації та хлібозаготівель. Рідко зустрічаються власноручно написані зізнання, тому що справами канібалів займалися слідчі ДПУ. Їхні матеріали є підставою для твердження, що до людоїдства переважно вдавалися жінки, які чинили вбивство власних і чужих дітей під впливом голодного психозу, але з усвідомленням гріховності від заподіяної смерті. У їхніх кримінальних справах збереглися фотографії, на яких постають не злочинці, а жертви голодомору, з божевільним виразом пухлого обличчя, з синцями під очима. Вони залишили свої зізнання і каяття,

Продовження с. 6

фото Г. Оборської

ЖИТТЯ — «ХАЛТУ»

Мабуть, недарма 1996-го року А. Потопальського було обрано Людиною Року в США, його життєпис вміщений у список 500 “визнаних лідерів усіх часів і народів”. Не випадково йому не раз пропонували переїхати туди — звичайно, із “приданим”, із передачею країни та відповідній структурі всіх прав на винаходи. Пропонували й розкішний будинок у подарунок. Тут лише можна подивуватися його впертості, дехто відверто говорить про якийсь “нездоровий патріотизм”. Адже навіть окремі високопосадовці з Міністерства охорони здоров’я “подружньому” переконували вченого виїхати у Сполучені Штати.

Імунітет людини, а тим паче, в Україні — на межі смертельної небезпеки. Про це говорить звичайна статистика поширення захворювань. Навіть Київ, найбільш фінансово забезпечене місто у державі — у двадцятці світових “лідерів” із поширення синдрому імунодефіциту. Стосовно раку, — то цьому захворюванню “сприє” споживання м’яса хворих птиць, тварин. Як стверджує пан Потопальський, у нас до 50 % корів хворі на лейкоз (тобто, молоко від них теж не надто безпечно), а близько 80 % виноградників уражені раком...

Як людина, Анатолій Іванович вражає, інколи навіть дивує своєю відвертістю, зятятістю і простотою. А ще помітив якусь навіть надмірну тверезість, без усякої романтики й ідеалізму, в оцінці нашого сьогодення і перспектив. Із захопленням розповідає, як в Індії спілкувався рідною мовою із мешканцями штату Пенджаб — нащадками прадавніх українців, що тисячі років тому розселилися по світу, створюючи нові цивілізації. Наша розмова з Анатолієм Івановичем почалася з його біотехнологічних розробок.

— Протягом мільйонів років відбувається взаємний обмін генетичною інформацією. Створюються нові види, сорти, популяції тощо. Але в сучасну епоху молекулярної медицини й екології ми ці процеси прискорюємо для користі як людини, так і її оточення. Ми розробили метод молекулярної модифікації різних сполук, які дають можливість передавати ту ж саму спадкову інформацію без складних процесів і генних маніпуляцій. Є різні фізичні, біологічні, хімічні фактори, які інколи шкід-

ливо впливають на спадкову інформацію. Ми запобігли цьому за допомогою реакції алкілювання. Деякі рослини вже затверджені Держсортінспекцією. На це йде в нашій країні 25 років. Не кожен доживе, звичайно. Але кавбюз уже затверджений, люпин. жито... Щоправда, вони не використовуються державою, сіємо їх жменьками. Тим часом за кордоном купуємо подібні продукти, а “чайові” знаємо, куди йдуть.

Яка цінність рослин? Передаємо від “донорів” цінну спадкову інформацію. І вирішуємо проблеми — морози, посухи, вірусні, бактеріальні хвороби, мала продуктивність чи поживність. Наприклад, у нашому кавбузі бета-каротину більше, ніж у моркві. Ця культурна рослина, одержана внаслідок дії препаратів нуклеїнових кислот кавуна й гарбуза, дає тисячу тонн із гектара. Уявляєте, як продуктивність?! Може використовуватися і як кормова, і як дієтична рослина. Значна кількість бета-каротину забезпечує протипухлинний ефект, профілактику і лікування атеросклерозу. Пектини та інші біологічно активні речовини кавбуза і продуктів його переробки (сік, джем, пюре, варення, сухий порошок...) виводять з організму важкі метали і радіонукліди.

Далі — солестійкі томати. Я звернувся 27 років тому до нашого Міністерства сільського господарства, але мені відповіли, що є звичайні томати. Фізалис — теж дуже корисний для тих, у кого остеохондроз, оздоровлює протягом кількох місяців. До того ж, дуже смачний. Молекулярний гібрид пшениці та жита “Пашниця” стійкий до хвороб, засухи і морозів, має 18—20 % білка в зерні, високоврожайний. Є кучмів — але назвали ми його ще до того, як Кучма став президентом (гібрид кукурудзи з чорним зерном і ярого ячменю). Нагайстра поєднує лікувальні властивості нагідок звичайних (календули) й морфологічні ознаки айстри, застосовується як антисептичний, бактерицидний і протизапальний засіб. Квагіста — гібрид квасолі й капусти — корисна при захворюваннях шлунково-кишкового тракту, виведенні токсичних речовин і радіонуклідів. Урешті, маємо багато інших корисних, але поки що нікому не потрібних рослин.

— *Анатолію Івановичу, Ви дуже*

невтішні щодо стану нашого здоров’я. Офіційна статистика, здається, оптимістичніша...

— Візьмемо СНІД. Одеська і Миколаївська області — найбільш уражені у світі регіони. Але вмирає хворий — пишуть “помер від інфаркту”. Колосальні гроші йдуть на цю проблему через міжнародні організації. Де вони? Принаймні ми ні копійки не бачимо. Фактично тільки один у Миколаєві залишився священник, який сповідає і причащає вмираючих від СНІДу молодих хлопців і дівчат. Пройде років 20 і ці регіони будуть заселені вже китайцями, арабами чи іншими активно емігруючими націями. А ми, дослідники і винахідники, люди, які пропонують шляхи оздоровлення, нікому тут не потрібні.

— *Ваш Інститут оздоровлення й відродження народів України поєднує винахідників і священників, учителів і агрономів. Як “практична” наука уживається з релігією?*

— Більшість сучасних проблем нерозривні із духовністю людини. Потребуємо комплексного, духовного і фізичного оздоровлення населення. Тим паче, коли медицина переживає глибоку спеціалізацію. Часто священник і вчитель є ефективнішим і професійнішим лікарем, аніж медик, адже прагне вилікувати причину хвороби і повернути духовне здоров’я. На власні очі бачив, що навіть найкращі медичні ліки нездатні врятувати безглуздо змарноване життя. Тому дуже важливо ходити до церкви, постити, молитися, виконувати церковні настанови, пити свячену воду зранку і ввечері після молитви. До речі, християнство має великий досвід оздоровлення і зцілення найнебезпечніших хвороб.

Наш Інститут, створений у 1992 році, має два найбільш дієві осередки. Карпатське відділення (с. Угерське на Стрийщині) очолює І. Сидор. Там вирощуються лікарські трави, модифіковані нами рослини (ехінацея, чистотіл, синюха, кавбюз, кавбүдек, пашниця...), правляться молебні, учителі навчають дітей народних ремесел, оздоровлення, бджолярства. Є ще південне відділення у селі Білоусівка Миколаївської області. Узагалі, такі осередки треба створювати в усіх селах, районах і містах. Але, на жаль, ані держава, ані приватний капітал не зацікавлені у цьому рухові. Інститут практично виживає. Дякуючи дирекції Музею народної архітектури і побуту, маємо хоч би приміщення і землю, де зберігаємо реактиви і рослини. З благодійним фондом — не краще. Адже ті невеличкі пожертви бідних людей, якщо не використовуються протягом року, обкладаються податком на прибуток. І тут держава робить свій зашморк. Допомогають нам переважно зі шкурницьких інтересів.

— *Немає шляхетних людей?*

— Насправді у нас є багато благородних людей, особливо по селах. Але ж їм самим потрібна допомога, цим вимираючим бабцям і дідам. За кордоном чому меценатство процвітає? Не тому, що вони такі добрі, ні. Просто благодійність звільняється від податків.

Наш фонд дозволив нам проіснувати, але акумулювати гроші він не може.

— *Як би Ви визначили нашу головну проблему?*

— Ніхто не хоче зрозуміти, що ми запрограмовані на смерть. Людина постійно обдурює себе: замикається на матеріальному. Якщо ми не усвідомимо відповідальності за прожите життя, якщо не думатимемо про якість у всьому, що робимо, — пропадемо. Сьогодні ж усі роблять “халтуру”, усе життя стає “халтурою” — менше вкласти, більше споживацьких благ отримати. ЗМІ теж працюють на примітивні інстинкти мас, пропагують розпусту, жорстокість, злочинність. Чому бандити виграють? Тому, що вони об’єднуються, аби щось зробити разом. І дуже наполегливо захищають свої інтереси. Ми натомість живемо поодинокі, кожен сам по собі, байдуку до інших і до загального блага. Корінь зла — у свідомості. Треба її змінювати.

•

Підготував О. С.

Українські мізки — завжди популярні. Втім, вони, як правило, і дешеві, і невизнані. Їх полюбують використовувати імперії для розвитку і розквіту, споживають великі цивілізації і малі, навіть дикі народи для збереження і захисту. Наша безцінна і, можливо, безмежна сіра речовина не один десяток тисяч років розливається по світу, творить, як запевняють історики, не одну стародавню цивілізацію, але чомусь не знаходить місця тут, у себе.

Служать ці “високі уми” невідомо кому: наука ж — не національне, а світове явище. Але чомусь той світ використовує і забуває “інородні уми” на користь своїх, національних. Перехоплені винаходи патентуються, запускаються на виробничий конвеєр, і мільярди умовних одиниць уже працюють на ту ж таки чужу національну економіку. Ці ж, далеко не інтернаціональні пріоритети заховали від світу Івана Пулюя, Архипа Люлюку, Миколу Духова, сотні й тисячі часто вже безіменних українських учених.

Утім, далеко не треба йти. **Анатолій Іванович ПОТОПАЛЬСЬКИЙ** — наш учений-сучасник. Заслугує не однієї Нобелівської премії. Він — винахідник найефективніших і найбезпечніших у світі ліків від раку. Розробки Анатолія Івановича можуть бути корисними і в так звану “добу тероризму”, і при війсьній агресії, коли застосовується хімічна й бактеріологічна зброя.

Утім, усі дослідження й винаходи українського вченого зводяться сьогодні на нівець. Державні довготривалі інвестиції в національну науку вважаються марнотратством, попри те, що через 10—20 років окремі наукові проекти (зокрема, А. І. Потопальського) мають реальну перспективу постійних мільйонних прибутків. На протипагу “розвинені” країнам, приватний капітал теж не поспішає залучатися до фундаментальних, стратегічних проектів, працюючи за принципом “зранку гроші, ввечері стільці, а краще — навпаки”.

Неймовірно, але ось уже майже 45 років винаходи вченого не “пускають у народ”, хоча ще з 60-х років минулого століття Анатолія Івановича із засекреченими антипухлинними ліками не раз у надзвичайному режимі доставляли у радянський Кремль, аби рятувати того чи іншого вождя. І лише один із сотень, тисяч врятованих високих мужів посприям науковій роботі — допоміг збудувати дослідницький корпус у Львові...

ТРЕМТІВ НАД ТРАВАМИ

Анатолій Потопальський — поліщук, родом із Ходаків Коростенського району Житомирської області. Сьогодні село Ходаки, хоч і не позначене на мапі, але дуже відоме в регіоні завдяки своєму землякові. Сьогодні на близько 39 га ходаківської землі — рідкісний і вже навіть прославлений дендропарк “Перемога”. Вчений завіз і посадив тут чимало лікарських, екзотичних рослин і дерев. Прилучилися й місцеві жителі. Острівці ехінацеї пурпурової, валер’яни, чистотілу, ромашки аптечної, пижми, материнки, звіробоя, алеї акації, ялинок, усіх верб України, лавровишні, горобини, липи, посіви багаторічних лі-

карських медоносних рослин, сад рідкісних цілющих плодкових дерев, калиновий сад, посадки цілющих кушів і ліан — усе це дендропарк. Окрім того, є алея мудрості славетних земляків, алея здійснення мрій молоді; туї, самшит, різновиди горіхів, оксамит амурський, лавр благородний, різні сорти дубів, білі явори і тополі, буки, берізки, обліпихи й багато іншого. Безоплатно доглядає за всім цим сьогодні одна людина — Марія Іванівна Потопальська, сестра вченого, колишня вчителька української мови й літератури (46 років пропрацювала в Ушомирі). Вона згадує, що братова любов до рослин, бажання їх використати для зцілення людини — справа учителя, давно покійного Миколи Хомича...

Далі — Житомирське медучилище і робота фельдшера в Ушомирі. Там — багато безнадійно хворих, у тому числі й на рак, людей. Глибше занурився у народну медицину, шукав і розпитував поліських травознавців. Але — секрети, обмежені знання, недосліджена царина. Продовжив дослідження вже в Івано-Франківському медінституті. Одразу пішов на кафедру і заявив, що береться вивчати усі способи лікування пухлин. На це пішли усі студентські роки, а центральну позицію в дослідженнях зайняв здавна відомий лікарський чистотіл. Коли почав вивчати властивості цієї рослини, зіткнувся із псевдонауковими стереотипами і тавруваннями. Адже будь-яке використання лікарських рослин називалося “знахарством” і переслідувалося. А генетика вважалася псевдонаукою.

ЕПОХАЛЬНИЙ ЖОВТЕНЬ 1959 РОКУ

Робота над біологічно активною витяжкою з чистотілу, виділення і модифікація алкалоїдів дали те, що шукав, — ліки від раку, які молодий учений назвав амітозином. Жовтень 1959 року став епохальним як для студента-медика, так і для світової (!) науки й медицини. Врешті усі біотехнологічні розробки потрапляли під особливу опіку КДБ, як і під гриф “совершено секретно”.

Стартував студент-геній досить успішно. Проректор з науки відразу ж віддав йому свій кабінет: сиди і працюй. У 1961-му вже з’являється перша публікація в збірнику студентських наукових праць, де Анатолій Потопальський через засекреченість пухлинних і вірусних досліджень говорить лише про фітохімічний препарат. Утім, основну дію препарату характеризує його назва, хоча й досить умовна: “а” — заперечення, “мітоз” — поділ. Тобто, амітозин пригнічує поділ (розмноження) ракових клітин, спричиняючи тим самим їхню поступову руйнацію.

За рік до закінчення По-

топальським Івано-Франківським інститутом вчена рада, а за тим — поважна наукова комісія вивчають і перевіряють просто дивовижні результати амітозину. Виліковуються навіть пухлини, що становлять третину ваги тварин! На черзі — людина. Безнадійні, з метастазами онкохворі отримують шанс. Більшість із “безнадійних” завдяки препаратів живуть ще 20—25 років у стабільному стані. Учений вперше збирає необхідну для патентування документацію, зокрема й десяток історій із виразною ефективністю лікування, і — до Києва, в Міністерство охорони здоров'я. Далі — понад 40 років тяганини, понад 40 комісій, зобов'язання забезпечити дослідницькі клініки препаратом за власні кошти (зарплата асистента кафедри — 100 радянських карбованців).

ЛЬВІВСЬКА ІСТОРІЯ

Львів для вченого став надзвичайно плідним, хоча із цим містом пов'язують його і невітні історії, зокрема із протипухлинним австрійським препаратом українцем. Чи має якусь причетність до нього Потопальський? Юридично — ні. Українці працює на авторитеті і економіку Австрії, як і на патент нашого экс-земляка Ярослава Новицького. Однак, мало хто знає, що україн — частка амітозину і продукт досліджень Анатолія Потопальського.

Львівська історія почалася, коли із галицького п'ємонт до молодого Анатолія Потопальського прийшов інженер Я. Новицький. Од саркомі простати помирає його 28-річний брат. Була остання надія на амітозин, який як експериментальний, не визнаний (навіть досі не затверджений у медицині!) юридично не мав права застосовуватися у лікуванні хворих. Але критична ситуація і лист-прохання від обласного уролога, який посилався на можливість використовувати такі ліки в безнадійних випадках, врешті, допомогли. Новицький отримав ліки у вигляді внутрішньо-м'язових ін'єкцій та свічок для застосування у пряму кишку, запевнивши, у свою чергу, у вській підтримці й лобюванні нового препарату. Через три тижні лікування амітозином Володимир Новицький піднявся і почав ходити, після місячного лікування пухлина зникла.

Подальша готовність Я. Новицького допомогти у дослідженнях втішала. Анатолій Потопальський розповідає інженеру про унікальну властивість амітозину світитися при ультрафіолетовому опроміненні, що дуже цінно для хірургів-онкологів. Уведений в організм препарат всотується в пухлинні клітини. Під дією ультрафіолетового проміння кожна клітина пухлини флюорискує, виділяючись яскраво-жовтим світінням. Досягається чудова діагностика і максимально точно визначається пухлинна ділянка. Далі учений пропонує інженеру Новицькому підключитися до конструювання приладу, що реєструє би загдане явище флюоресценції. Знаходять ще групу львів'ян, заявляють у комітет у справах винаходів, отримують пріоритетну довідку. Міністерство медичної промисловості схва-

лює створення спеціального конструкторського бюро, але невдовзі б'є по гальмах: “немає бази, дорого...”. Рішення про клінічні випробування амітозину у Львові та Івано-Франківську втілюється професорами-світлами у повній секретності. До групи хворих не допускається навіть винахідник. Грошей на очищення препарату не виділяють, як і на його виготовлення для клінічних досліджень. Крутяться — як можеш. У надскладних умовах створюється прилад, що фіксує флюоресценцію препарату. Головну роль у його розробці відіграв Ігор Труш, у дослідницькій групі був і Ярослав Новицький.

Переважаю горе примушувало людей інколи сприяти у дослідженнях. Цього разу в бухгалтера львівської фармфабрики помирала

виграло, чого, на жаль, не можна сказати про нашу злиденну країну, батьківщину винаходу. Адже близько 15 тисяч доларів на повний курс лікування українцем спроможні витратити одиниці. До того ж, ці ліки ефективні лише на ранніх стадіях захворювання і в цьому плані програють амітозину, лабораторне виготовлення якого на курс лікування обійдеться хворому десь у 150 американських доларів. Амітозин діє на всіх стадіях раку, виліковуючи навіть 25 % приречених на смерть (IV стадія). За вітчизняного серійного виробництва, при налагодженні технології виготовлення у нас окремих, дуже складних, реактивів, цей препарат був би доступний усім українцям. Врятував би багатьох людей у країнах “третього світу”.

Фото Г. Оборської

дружина, і згодом він уклав договір про фінансування роботи над очищенням препарату. Підтвердився клас ліків, фабрика випускала очищений амітозин. У львівській лабораторії загалом 44 особи невдовзі винайшли ще понад 60 препаратів цієї групи. Ці люди, як і Я. Новицький, у 1969 році потрапляють у список співвинахідників, подаючи заяву в Комітет винаходів. Через радянський Держпатент інформація потрапляє до 16 зарубіжних країн, і після перевірки групу протипухлинних препаратів патентують там. Лише тоді Москва дає винахідникам авторське свідоцтво і патенти.

Попри це, клінічні випробування фактично припиняють. Начебто хворі відмовляються від лікування амітозином. Після п'яти років тяганини і формальних випробувань — майже смертельний вердикт союзного міністерства: “препарат не має переваг над існуючими”.

Коли препарат тут запис, в Австрії сенсационно патентуються ліки цього напрямку, демонструючи неабиякі переваги над існуючими. Винахідником виявився не хто-небудь, а наш інженер Ярослав Новицький, котрий емігрував до Австрії і з частки амітозину виготовив ліки, назвавши їх “україн”. У патенті, очевидно, — жодного слова про Потопальського та інших.

Подібні “винаходи” не дивина для Анатолія Івановича. Як мінімум п'ять разів затримує подібні історії. Так, у Росії дисертант ученого запатентував уже готовий, затверджений і запатентований препарат.

Здоров'я заможного Заходу від України неабияк

Фото Г. Оборської

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЗАТИЗОН ВИКИДАЮТЬ ІЗ МЕДИЦИНИ

Після закриття дослідницької лабораторії у Львові науковців розкидали, і справа далі не пішла, хоча подібний науковий відділ і створюється в Києві.

Коли амітозин надовго “підрізали”, Потопальський із колегами подають на вивчення новий винахід, ліки іншої групи, хоча і близькі до амітозину — ізатизон. Препарат із сильним імунотонічним, протипухлинним і протівірусним ефектом. Це справді універсальні за спектром дії ліки: масові інфекційні вірусні захворювання, зокрема грип,

СНІД, епідемічний енцефаліт, вірусні гепатити А, В і С, гострі захворювання верхніх дихальних шляхів, туберкульоз легенів, хвороби ротової порожнини, герпес шкіри, слизових, лишай, опіки, гнійні рани і трофічні виразки, абсцеси, фурункули, карбункули, псоріаз, мастити, лімфаденіти, грибові ураження. Дієвий ізатизон і при урологічних та гінекологічних захворюваннях (нефрити, трихомоніаз, простатит тощо), при хворобах порожнини (перитоніти, плеврити), суглобів (травми, артрити), ураженнях мозку, зокрема при менингітах, енцефалітах, дитячому церебральному паралічі, розсіяному склерозі. Можна було б продовжувати, але препарат відразу ж із медицини викинули, заявивши, що “віспу вже ліквідовано, а проблеми грипу не існує, бо є вакцини”. Тому наступні 20 років Потопальський із колегами доводили ефективність ліків у ветеринарії. Була створена “економічно ефективна технологія безвакцинної профілактики і лікування масових вірусних

економічний пріоритет. Аж коли уклали договір про міждержавні відносини, Потопальський і співавтори ізатизону “допросилися” українського патенту. Але гроші на його серійне, заводське, виготовлення не пливуть, а попередні виробники, Львівський та Уманський заводи, перепрофілювалися. Лабораторні умови, звичайно, дають мізер від потреби у ліках, які просто злочинно за межі ветеринарії не пускають.

НОВА ІСТОРІЯ СТАРОЇ ХВОРОБИ

Незалежність поки що не принесла очікуваного прориву. Послідовні звертання до кожного наступного міністра охорони здоров'я не знайшли навіть відповіді. Штурмовані особисті прийоми зустрічають лише розведення рук: немає грошей. Ідея звернутися до тих, кому потрібні ці ліки, втілюється в створеному 1992 року десятима винахідниками “Інституті оздоровлення і відродження народів України” (ІОВНУ). Як

базі ІОВНУ. Звертання до Президента, прем'єрів, інших високопосадовців наразі закінчилися нічим.

МАСОВЕ КОМПЛЕКСНЕ ОЗДОРОВЛЕННЯ ВІД ПОТОПАЛЬСЬКОГО

Певним виходом із ситуації Анатолій Іванович бачить у створенні Центру молекулярного оздоровлення людини та довкілля як міжнародної корпорації, що діятиме на базі Інституту молекулярної біології та генетики. На жаль, ніхто не підтримує цієї ідеї, а Бюро відділення молекулярної біології, біохімії, експериментальної і клінічної фізіології НАН України вважає її недоцільною.

Тим часом, як стверджує пан Потопальський, в Україні сьогодні офіційно близько мільйона хворих злосудними пухлинами, понад 650 тисяч хворих на туберкульоз (20% — на відкриті форми, що загрожує оточенню). За останнє десятиліття Україна “збагатилася” хворими на СНІД від кількох зареєстрованих до третього світового місяця із швидкістю поширення (у Європі — перше місце). Основна причина таких смертельних темпів загрози — слабкість системи захисту організму, імунітету. Анатолій Іванович Потопальський відкрив новий науковий напрямок з одержанням препаратів, які на молекулярному і генетичному рівні оздоровлюють людину і довкілля. Його інститут також розробляє і впроваджує найновіші біотехнології з очищення довкілля, селекції рослин, здатних засвоювати атмосферний азот замість добрив, давати високі врожаї на різко засолені ґрунтах, споживати морську воду. Працюють над молекулярним підвищенням урожаю основних сільськогосподарських культур. Винайшли оригінальні оздоровчі комплекси лікарських рослин і напоїв, що сприяють виведенню токсичних речовин та радіонуклідів (“Бадьорість”, “Молодість”, “Будьмо здорові”). Збільшують продуктивність бджіл, шовкопрядів, трихограм, риб, птахів, тварин. Знайдена ефективна технологія боротьби з агробактеріальним раком рослин (250—2500 доларів додаткового прибутку з 1 га площі виноградників тощо).

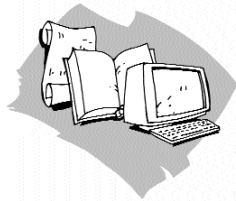
Олександр СОЛОНЕЦЬ

P.S. Посьогодні абсолютно нетоксичні, імунотонічні, нешкідливі для кровотворної системи та здоров'я клітин організму (на відміну від інших протипухлинних препаратів) ліки не пускає до хворих бюрократія. Ваш внесок у справу оздоровлення Нації і світу спрямовуйте за реквізитами: **Благодійний фонд А. Потопальського “Небодарний цілитель”** р/р 26006012818021 в Укресімбанку, м. Київ МФО 322313 код ЗПКО 21688650.

ПІВСТОЛІТ-ТЯ МАРНУЄМО НАЙКРАЩІ ЛІКИ ВІД

фінансова база створюється фонд “Небодарний цілитель” (“чистотіл” з латинської — “дарунок з неба”). І основним його завданням стає збір коштів на чергові клінічні випробування амітозину, знову дозволені Фармцентром України в 1999 році. Адже давши “дозвіл”, Фармцентр не виділив жодної копійки на дослідження, аналізи, роботи лікарів. І саме завдяки бідним, невідним українцям препарат таки пройшов клінічні дослідження. У випробуваннях, що проходили в Інституті онкології Академії медичних наук України, було задіяно 81 онкохворого з різними типами раку. Амітозин виявив протипухлинну дію, не викликавши жодних ускладнень. Він рекомендований і як імунотонізатор, і при лікуванні пухлин на різних стадіях захворювання, і після видалення пухлини хірургічним, хімотерапевтичним чи променевим методами. В останньому випадку амітозин запобігає виникненню рецидивів (відновлення хвороби) та метастаз, а чимало хворих гине саме від цього. До того ж, препарат дозволяє нормально співіснувати організмові й пухлині протягом тривалого часу.

Таким чином, у грудні 2001 року директор Інституту онкології С. О. Шалімов відправив у Фармцентр усі матеріали успішних випробувань, аби затвердити амітозин у медичній практиці. Але на цьому все й до сьогодні завершилося. Ліків в аптеках немає, вони досі не визнані й не запущені у серійне виробництво. Пану Потопальському необхідно як мінімум 30 тисяч доларів, щоб налагодити випуск перших серій препарату на

ДОСЛІДЖЕННЯ

“ПРИЗВИЩЕ” — в українській мові психологічна та соціальна характеристика особистості від “прізвиська”. У москвинській мові “ФАМІЛІЯ” не має своїх коренів. У них ця ознака запозичена від “family” — “ім’я” чи “родина”.

Багатотисячолітній шлях розвитку української нації, її етнічне багатство привело до визнання кожної людини неповторною індивідуальністю, “ОСОБИСТИСТЮ”. Московщина ніколи не цінувала окрему людину. Гвинтик, “єдніца — ноль, єдніца — вздор”. Усіх робили на одне “лице”, “личину”, тому в них — “ЛІЧНОСТЬ”.

“КРАІНА”, “край” (к+рай) — викраєне, спрямоване до раю, виділене Богом (рай — храм Бога Сонця на Землі) і “СТРАНА” — тобто сторона та чи інша, щось пасивне, без’якісне.

“БАТЬКІВЩИНА” (Вітчизна) — батьківський край, земля предків. Для непомосковщених українців “нової” (чи другої) Батьківщини не буває. Часто чуємо від українців, які народилися в Канаді, Австралії, США: “Наша Батьківщина — Україна!”

Слово “ОТЧИЗНА” (“Отечество”) прийшло в Московію після приєднання України як калька з української мови і тому не прижилося в живій народній мові, а лише використовується для “високого стилю” поетами й політиками. Крім того, корінь цього слова “Ота” запозичений із тюркської мови (“батько племені” — отаман).

“ДЕРЖАВА” — суспільна організація, яка “держить”, утримує разом певну громаду людей.

“ГРОМАДЯНСТВО” — приналежність до вільної самокерованої суспільної організації — громади.

“ГРАЖДАНСТВО” (“гражда” — обійстя) — населення гражд; а ті, хто за межами, — упокорені народи, “інородці”.

“ПОДРУЖЖЯ” — в Україні до шлюбу ставали ті, між ким виникала взаємна приязнь, дружба, кохання.

“ПРАЦЯ” — пов’язане з прагненням до світлого початку (бога Сонця “Ра”), розумової діяльності (раціо).

“ТРУД” — пов’язане з труднощами: “С трудов праведних не наживошь палат каменных” (москвинське прислів’я).

“ОРАТИ” — первісно означало “священнодіювати”. Слово походить із ритуалу хліборобського культу Бога Ора (іпостась світлого початку Бога Сонця “Ра”). Хліборобська праця в Україні найбільше шанована, тоді як москвинська ментальність найбільшої ваги надає полюванню (“охота”). Культ сонячного Бога Ора шанувався всіма арійськими племенами й народами (звідси і їхня назва: орії, арії): у грецькій мові “ора” — урожай; в латинській — прорікати (“оракул”, “оратор”), молитися (“ораре”).

“ПАХАТЬ” — розпанахувати; характеристика, яка у жодному разі не свідчить про “священнодіюство”, а про грубу фізичну працю, тобто, культ оранки для москвинів був чужим. У московській мові “орать” — це голосно кричати, галасувати, “орава” — галаслива юрба. Це свідчить про нерозуміння москвинами обряду оранки, як цього не розуміли і їхні предки угрофінські племена, у мові яких “арій”, “орій” значило “раб”.

“ХЛІБОРОБ” — той, хто вирощує злаки і виробляє хліб.

“РІЛЬНИК” — той, хто обробляє землю (ще “плугатар” тощо). Калька з російської й грецької “землероб” не вдала, бо тільки Бог міг створити (зробити) Землю. “ЗЕМЛЕДЕЛЕЦЬ”, “ХЛЕБОПАШЕЦЬ” — той, хто “делает” землю і “пашет” хліб. Повна нісенітниця через невіддале запозичення в інших народів.

“СПІЛКА” — “з половини” (“з піл”). Вільне рівноправне об’єднання

спільників, учасників, які ділили все порівну.

“СОЮЗ” — об’єднання, пов’язане “узами”, тобто невиліне. Союзник, значить “союзник” або “спів’язень”.

Цілком протилежне й ставлення до злочину. Москвин украде і скаже: “Что взято — то свято”. Принцип українця інший: “Краще своє латане, ніж чуже хватане”.

Москвинину та московськомовні райони України буквально наводнили брутальні пісні про злодіїв, грабіжників, хуліганів, пияків і пиятику тощо. Те, що для інших народів — зло, для москвина, його ментальності — це спосіб життя, повсякденна “героїка” і “романтика”.

“ОСВІТА” — рух до світла. Слово

ський гуморист: корова також “має... язика, та не має мови”.

Часто українська мова своєю образністю просто вражає іноземних мовознавців. Наприклад, дивує, як образно й точно назване новонароджене дитя — “НЕМОВЛЯ”, тобто те, яке ще “не має мови”. Правда, інколи чудує і москвинське слово. Наприклад, “ЗАВТРАК”. А чому не “сьогоднік”? Мабуть, тому, що сніданок часто відкладався на завтра? Чи не тому в них існує вислів “кормить завтраками”?

“СВЯТО” — від божественного світла, святості.

“ПРАЗДНІК” — від “праздного” життя, неробства.

“ЛІКАРНЯ” — місце, де лікують.

МОВА І «ЯЗИК»

Просвітяни зобов’язані роз’яснювати зросійщеним українцям (вони щиро вважають, що розмовляють “мовою Пушкіна”), що, насправді, їхня мова неприродно покалічена “суржиком”. А одна із причин того, що сотні слів української (і не тільки української) мови, які впливають із глибини тисячоліть, у російській мові мають спрощене, примітивне значення. Дуже добре показав це незабутній О. Братко-Кутинський, чиї дослідження взяті за основу в нижченаведених прикладах.

Не називайте наші гарбузи їхніми “тиквами”!

сягає ведійських часів. Словом “світло” в “Рігведі” позначалася наука. “Світло дня” — буденна наука; “промисне світло” — особливий вид науки; “осяйне світло чи сяйво” — особливо висока наука; “найсвітліше світло чи сяйво” — релігійне вчення про Триєдине перебування Всевишнього на землі. Український менталітет позначає світлом цілу низку фундаментальних понять: Світ, Усесвіт, світогляд, освічений, просвітянин, світочолой, світлий розум тощо.

“ОБРАЗОВАНІЄ” — підгонка всіх під один образ, зразок (образец).

“Світло”, “ясність” для українців — найвища характеристика, наприклад, “ЯСНОВЕЛЬМОЖНІСТЬ”, тоді як у москвинів найвищою є сила, величина — “ВЕЛІЧЕСТВО”.

“МОВА” — спроможність говорити. Ідеально точна назва способу висловлення думок. Дар мови мають лише мислячі істоти.

“ЯЗИК” — анатомічний орган, який допомагає мислячим істотам пережовувати їжу і розмовляти. Найбільш влучну характеристику “челавеческаму языку” дав відомий україн-

Словом “лікарня” хворому дається надія на одужання, адже його лікує лікар.

“БОЛЬНИЦА” — місце, де біль. Це слово щораз нагадує хворому про недугу, воно негативно впливає на психіку, викликає недовіру до цієї установи. Мабуть, через це в москвинів і “врач” — від “врать”?

“ГАНЬБА” — погана, лиха слава; сором, безчестя і т.ін.

“ПОЗОР”, “ПОЗОРИЩЕ” — Запозичене з давньоукраїнської мови, але значення спотворене. Насправді первісно означало видовище, народне обрядове дійство, яке всі “зріли”. На заході України досі збереглися слова позирати, зирити, тобто роздивлятися, оглядати. У інших слов’ян існує оклик: “Позор!”, — себто, “дивись уважно”, “обережно!”

Навіть ця невелика кількість порівнянь вказує на протилежність ментальностей українців і москвинів у словотворенні.

• **Володимир ВІТЕНКО**, член ВУТ “Просвіта”, м. Ужгород

СЛОВНИКОВА СКАРБНИЧКА

Продовження. Початок у ч. 45, 51 за 2002 р., ч. 3, 8, 20, 32 за 2003 р.

ЗОВНІШНІСТЬ — внешность, ОДЯГ — одежда.

У батька вдавса, викапаний тато — похож на отца. Бути схожим із кимось, скидатися на когось — быть похожим на кого-то.

Вона на обличчі — чисто, як матуся... — она с лица — точь-в-точь, как матушка...

Чоловік на свиді — молодой мужчина.

На зверх, із себе — по наружности, по внешнему виду.

Із себе гарна — хороша собой.

Змінитися на краще — перемениться к лучшему.

Краси набиратися — хорошесть.

Хороший, гарний на виду, на вроду, на вигляд — хорош лицом.

Хороша — й міри нема — безмерно красива.

Бридий на виду — с противной рожей.

Тілом засвітити — обнажить часть тела.

Штани носити внапуски — брюки носить поверх голенищ.

На дірки зносити — доносить до дыр.

Ходити чепурно, охайно — держать себя опрятно.

Застелитися хусткою — надеть на плечи платок.

Личити, до лица бути — быть к лицу.

До лица — к лицу пристало.

З лица (гарна) — лицом (хороша).

Засукувати, засукати рукава — засучивать, засучить рукава.

Підкуцувати, підкуцати спідницю — подтыкать, подоткнуть юбку.

Холоші попідкачувати — подвернуть, подкачать штаны.

Дірками світити — ходить в дырах.

Роздягти гольцем — раздеть донага.

СИЛА, міць, потуга — сила, крепость.

У потугу, в силу вбиватися — входит в силу,

укрепляться, приобретать силу, сделаться сильным.

Братися на силу — чувствовать в себе силу.

Щосили, чимдуж, щодуху, як мога, якомога — на сколько сил хватит, изо всех сил хватит, изо всех сил.

Що сила зможе — по мере сил.

Дужий, недужий зробити, здужати, нездужати зробити — в состоянии, не в состоянии сделать.

Не здолати, не мати сил, змоги — не быть в состоянии.

Несила, неспромога, не під силу — невмочь, нет сил, мочи.

Над мої сили — свыше моих сил.

Над силу, через силу, на міру — сверх сил.

Виробляти, виробити силу — истрачивать, истратить на работе силу.

Упадати на силі — обессиливать, ослабевать.

Знемогтися на силі — выбиться из сил.

Ніг не підволоче — не в состоянии идти.

Як посиля — по мере сил.

На превелику силу, силу в силу — с большим трудом.

ЗДОРОВ’Я

Матися добре — находится в добром здоровье.

Людина при здоров’ї — здоровый человек, крепкий.

Хвороба, слабість, недуга — болезнь.

ЗАПАМОРОКА — головокружение.

Вернеться світ — голова кружится; або: голова

вернется, іде обертотом, голова кружка іде, мозок закрутився, іде земля перекидом — закружилась голова.

Світ кому перемінився — потемнело в глазах.

Світ йому замакітрився — не взвидел света.

НУДОТА — тошнота.

Нудить, з душі верне — позывает на рвоту, тошнит.

Занудило, мене нудить, нудно мені — встошилось мне, тошно мне.

НЕПРИТОМНІСТЬ, млюсть — обморок.

Мороки беруть (кого) — впадает в беспамятство (кто).

Падати в нестямку — впадать в бессознательное состояние, терять сознание.

Зомліти — лишиться чувств.

Млюсті обняли — упал в обморок.

Непритомним бувши — находясь в беспамятстве.

Непритомний — бессознательный, беспамятный. До пам’яті прийти — прийти в сознание.

СТЯМИТИСЯ — опомниться, сообразить.

ПРОПАСНИЦЯ, ГАРЯЧКА — лихорадка, жар.

Мороз пішов (по кому) — в холод бросило (кого).

Зубами третяка вибивати — дрожать так, что зуб на зуб не попадает (третяк — коліно в танці).

Морозить, лихоманка, трясця трясє (кого), трусить,

холодом бере (кого) — знобит (кого). Поза плечима і морозом і вогнем сипнути — бросить в жар и в холод.

Кидати в жар — бросать в огонь (о болезни).

Вогнем узяло (кого) — в жар бросило (кого).

Далі буде.

Публікація Ю. ЗАВГОРОДНЬОГО

Ніхто, мабуть, не заперечить, що молодь завжди була невтомним генератором ідей та їхнім наполегливим рушієм, потужним творчим потенціалом, найбільш винахідливою та активною частиною суспільства. Саме молоді творять майбутнє і наближають його до нас. Така характеристика цілком відображає обличчя «Молодої Просвіти». Її члени — студенти і навіть ще школярі — власними силами прагнуть відродити й підняти на вищий щабель культуру України, повернути українській мові її пріоритетний статус, особливо серед молоді. Зараз вони активно розгортають свою діяльність в інститутах та університетах, розширюють свої осередки. І справді віриться, що за такими, як вони, — майбутнє України як високодуховної та розвинутої європейської держави. А тепер — слово їм, молодим просвітянам.

НАШ АКТИВ

Куди ми йдемо? Як ми йдемо? Можливо, «чому» і «навіщо»? А може, доречніше було б запитати, «куди ми прийшли»? Відповіді на ці питання та роздуми з цього приводу можна було почути у науково-технічній бібліотеці імені Г. І. Денисенка НТУУ «КПІ». Там відбувалася зустріч молоді Київських осередків «Молодої Просвіти», хоча були присутні не тільки молоді і не тільки просвітяни. І всім нам було добре в єдиному колі. Чому? Може, тому, що всі ми українці («можна все на світі вибирати, сини, вибрати не можна тільки Батьківщину»)? Чи, може, тому, що зараз рідко кого не може не захопити ідея відродження української нації? Що саме відрізняло тих, хто зібрався в переддень свята української писемності та мови від тих, хто навіть не пам'ятає про це свято; від тих, хто думає, що «темна наша батьківщина»; від тих, хто говорить: «Ні, хоч дуже я люблю Україну-неньку, а сидіти собі краще потихеньку».

Їх відрізняла ідея. Хтось із нею прийшов, а у когось вона тільки виникла і він із нею залишився. Тільки тоді, коли існує об'єднуюча спільна українська ідея, можемо говорити про існування української нації, тільки

тоді ми можемо для України жити. А ми ж хочемо, щоб наша нація чужих чобіт не чистила!!!

Що робить для цього «Молода Просвіта»? «Молода Просвіта» організовує і проводить конференції, туристичні мандрівки до джерел національної культури; вона пам'ятає про визначні дати в історії України і робить все для того, щоб про них згадало побільше наших співвітчизників; вона шанує пам'ять про справжніх Українців; робить все для того, щоб мову рідну не вважали «хохлацьким жаргоном», а були горді нею. «Молода Просвіта» має свій сайт у всесвітній павутині (www.mp.org.ua), врешті-решт, вона випускає свою газету «Лис Ток» і, як казав колись Т. Г. Шевченко, «ми на москалів не вважаємо, нехай вони собі пишуть по-своєму, а ми по-своєму. У їх народ і слово, і у нас народ і слово. А чиє краще, нехай судять люди».

Люди... Хто то є? Хто з них був на зустрічі? То і Ю. В. Гнаткевич, О. В. Пугач, З. Я. Голота, Н. О. Вірченко, П. М. Шимків — то є «доросла» «Просвіта», це є «Просвіта», 135-річчя якої будемо незабаром святкувати. Ми

Молоді просвітяни з В. Ющенком під час мітингу в Крутах

ними пишаємося. Ми — молоді, але ми... багато чого вміємо... Віталій Мороз, Євген Букет — імена, народжені «Молодою Просвітою». Перший — її Голова (як він співає!!!), другий — Голова Київського обласного осередку (як він пише!!!). До речі, саме Євгеном Букетом було розроблено проект Організаційних засад діяльності «Молодої Просвіти», які й були затверджені восьмого листопада членами «Молодої Просвіти».

А які у нас голови осеред-

ків!!! Словом, ми — ПАТРІОТИ (саме так, всі літери великі). До них можу віднести і себе, голову Київського міського осередку, яка стала нею (коли б ви думали?) восьмого листопада 2003 року. Що можу сказати? Планів у нас багато («і серце в путь мене веде, і я не йти не можу...»), будемо їх втілювати у життя, щоб зовсім скоро можна було сказати словами поета: «Яка краса: відродження країни!»

Юлія СУЧАК

ЯК ЦЕ БУЛО

От нарешті і я відвідав Тернопіль — колиску українського національного відродження. 23 листопада там відзначали 15-річчя створення Товариства української мови імені Тараса Шевченка — організації, з якої постали всі сучасні національні громадські об'єднання та політичні партії. І саме Тернопіль подарував нам усім 12 років тому, в липні 1991 року, «Молоду Просвіту».

Тоді, за ініціативи просвітян Мирослава Смалиги та Михайла Михайлюка, які знайшли архівні документи про діяльність при «Просвіті» молодіжних гуртків у 30-ті роки XX століття, молодіжні об'єднання просвітян були створені спочатку в Тер-

бовлі, а потім у Струсові. Через рік відродження «Молодої Просвіти» було схвалено III позачерговою конференцією обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка. Було утворено обласну «Молоду Просвіту», яка вже в 1996 році налічувала 13233 члени.

Тоді молодь очолив Петро Шимків — нині голова обласного об'єднання ВУТ «Просвіта». Просвітяни Тернопільщини виховали собі гідну зміну. Справа патріотичного виховання молоді й сьогодні лишається одним із пріоритетів діяльності обласної «Просвіти» — і яскравим свідченням тому

були урочисті збори просвітян.

Надзвичайно приємною була тепла зустріч гостей із Києва. Тернополяни надихнули й мене, і голову Всеукраїнської «Молодої Просвіти» Віталія Мороза й надалі потужно працювати на славу просвітництва.

А найперше — зробити так, щоб другого травня наступного року всі молоді просвітяни в усіх кутках України гордо сказали — нам 80 років! Так, саме 2 травня 1924 року було затверджено Статут Львівського Товариства «Просвіта», який передбачав створення при всіх бібліотеках і читальнях молодіжних гуртків. Саме ці гуртки

називали «Молодою Просвітою». Просвітянська молодь завжди була найактивнішою. У 30-ті роки XX століття на західноукраїнських землях, працюючи під гаслом «Свій до свого по своє», вона пропагувала українську історію та культуру, здоровий спосіб життя, українських товаровиробників. Під час німецько-фашистської окупації «Молода Просвіта» зі зброєю в руках боролася в лавах ОУН-УПА по всій Україні. На початку XXI століття ми власним прикладом навіртаємо молодь до української мови, культури, музики, історії, звичаїв. Наш девіз — «Українська молодь спілкується українською мовою!» З подібних гасел починалася незалежна Чехія, пізніше — Естонія, Латвія, Литва. Сьогодні — народжується українська Україна.

Отже, Тернопільське свято продовжилося ювілеєм християнської молодіжної організації «Обнова», яка теж гучними оплесками вітала чарівні звуки бандури Віталія Мороза. Більше за все нам не хотілося їхати з Тернополя, але ми туди ще не раз повернемося, щоб із новими силами продовжувати творити нашу велику справу. Бо, як слушно зазначили тернополяни 23 листопада, — «Просвіта» — це назавжди». Дай Боже! Слава Україні!

Євген БУКЕТ

Збори активу Київського осередку «Молодої Просвіти»

ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ

ДОМІВКА, ЗАТИШОК ДЛЯ ДУШІ, ОРГАНІЗАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО

...організовані у ідею-продже-

них статутів, завжди цікаво почути точку зору від першої особи. Тобто, усіх тих, хто є рушійною силою будь-якого об'єднання. Тож чим є для кожного з членів товариство «Молода Просвіта», якою вони бачать його діяльність і що саме вони прагнуть зробити для України, працюючи в осередку? Щирі відповіді молодих просвітян, мабуть, будуть красномовнішими, ніж будь-які офіційні маніфести чи заяви.

Живи цікаво, поки молодий, адже ми цього варті.

Славко

«МП» для мене — це домівка.

Підпис незрозумілий

Для мене «МП» — можливість поспілкуватися українською мовою (страшно казати ці слова українцям) і можливість щось зробити для розвитку української культури (звучить банально, зате широко). Сам я можу допомогти «Молодій Просвіті» як комп'ютерний спеціаліст (2-й курс факультету інформатики). Радий виконати й іншу корисну роботу.

С. ВИННИЧЕНКО

«Молода Просвіта» для мене — це, перш за все, затишок для душі. Тут можна почути українську мову, та ще й поспілкуватися. Для України можу зробити багато, але пізніше, як міцніше стану на ноги.

Ю. ШАПОВАЛ

Я з 1999 р. — засновник «Молодої Просвіти» в м. Керчі. У мене багато сподівань, які хочу втілити в життя. Але спочатку, щоб стати членом «МП» в Києві, я організував виставку своїх художніх робіт, моїх одногрупників із КБТ, а також робіт дітей художньої школи мистецтв імені Р. Сердюка в м. Керчі. І сподіваюся, що в мене все вийде. Через «МП» я познайомилася з провідною інтелегентною молоддю. Мені подобається, що кожна людина має свою мету в житті, наш світогляд співпадає. Найбільше подобається те, що кожна людина займається своєю справою, бажає домогтися свого у житті.

М. КУЛИКІВСЬКА

«МП» для мене — гурток патріотичної, освіченої, ініціативної молоді, що хоче щось зробити для України. Я можу працювати в «МП» для України на інтелектуальному, культурницькому, громадсько-політичному ґрунті тощо.

О. СОРОКІН

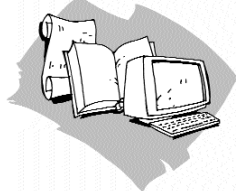
Будучи в лавах «МП», я можу змінити майбутнє України! Я зможу використати російську мову не лише з молоді, а й з усієї України. Я зможу зробити так, щоб українську мову цінували і поважали, а головне — щоб нею розмовляли. Заради України й української мови я зможу зробити будь-що!

«МП» — це саме та організація, в якій я зможу реалізувати всі бажання, всі прагнення щодо розквіту української мови та України. Це та організація, за допомогою якої я зможу висловити своє «Я».

Володимир ДУДУЛАДЕНКО

«МП» — саме та організація, яка може допомогти мені та Україні у майбутньому та найближчому сьогодні. А себе й Україну не розділяю.

Сергій ВАСИЛЮК

СПАДКОЄМНІСТЬ ТРАДИЦІЙ

О. КОНОВЕЦЬ: *Понад десять років живе і діє відроджена “Просвіта” у незалежній Україні, має свої здобутки і свій певний імідж. І це теж її історія, але вже новітня. Якою є нині “Просвіта”, основні засади діяльності товариства?*

М. НЕСТЕРЧУК: Сучасний просвітнянський рух починався, а, власне, продовжився, після політичних утисків і репресій 20–40-х років ХХ століття, набравши форм дисидентського руху, гуртків шанувальників української мови, Українського Клубу, що протистояли політиці зросійщення та асиміляції українців. Це стало основою для утворення в 90-х роках перших осередків Товариства української мови імені Тараса Шевченка (ТУМ). У центрі подій стояла Спілка письменників України, серед них — Дмитро Павличко, Іван Юшук, Сергій Плачинда, Ярема Гоян. У 1989 році відбулася Установча конференція ТУМу. Його учасники пам’ятають вітальне слово незабутнього Олеся Гончара і його синівське слово до рідної України, до рідного слова: “Мово, будь!”

Головою Товариства було обрано Дмитра Павличка. На конференції ухвалено, а потім і зареєстровано владою (тоді Рада Міністрів УРСР) перший офіційний Статут Всеукраїнської громадської організації. Масово почали утворюватися районні, міські та обласні організації. Під тиском громадськості було прийнято комуністичною Верховною Радою України закон “Про мови в Україні” РСР (1989). На основі цього Закону була затверджена Державна програма розвитку української мови на період до 2000 року, яка, на превеликий жаль, не була реалізована.

О. К.: То був час великих подій і звершень. Ми з Вами були очевидцями цих подій. У депутати до місцевих Рад та Верховної Ради України від Товариства були обрані депутатами націонал-патріоти. Разом з іншими демократично налаштованими депутатами вони утворили “Народну Раду”, провели величезну організаційно-ідеологічну роботу і врешті домоглися проголошення Незалежності України.

М. Н.: Але після цього необхідно було розширювати сферу впливу на суспільство, дівіше впливати на формування національної свідомості, гідності українців, державотворчі процеси, добиватися суттєвих позитивних змін у мовній політиці. Отож, цілком природно, що у жовтні 1991 року III Всеукраїнська конференція реорганізувала ТУМ у Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Головою обрали Павла Мовчана.

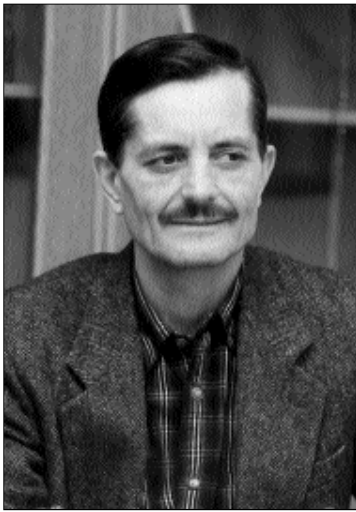
О. К.: Справді, просвітняни ставали в перші лави борців за утвердження незалежності України, підтримували державотворчі процеси. Тоді буквально за кілька років з’явилися осередки майже в кожному місті, в сотнях селищ і сіл України. Миколо Трохимовичу, якою є сьогодні організаційна структура Товариства?

М. Н.: Товариство має добре розвинуту мережу регіональних осередків. У Києві знаходиться центральне керівництво, заступники, голови секцій та відділень, кожен із яких веде певний напрямок роботи. Мережею осередків “Просвіти” вкрита вся Україна. У кожній області України, в Криму та місті Севастополь функціонують об’єднання “Просвіти”. Вони згуртували навколо себе понад 200 тисяч членів Товариства, які працюють у 470 районних та міських осередках. Це — сухі цифри, та за ними стоїть подвижницька діяльність десятків тисяч українських патріотів.

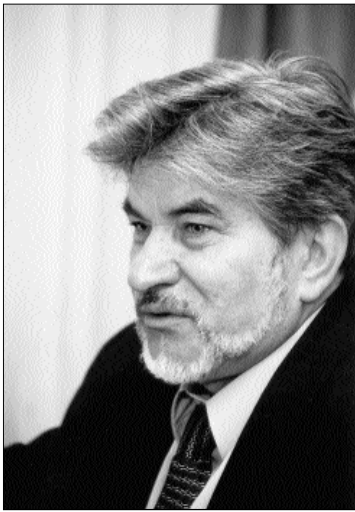
Найбільше структурована “Просвіта” в західних регіонах України. Вони діють практично в кожному селі, містах та обласних центрах. Серед них найпотужніші — Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська обласні “Просвіти”. І звичайно, там, де колись працювали у “Просвіті” великі сини України:

Продовжуючи і розвиваючи в нових історичних умовах традиції українського просвітництва, товариство “Просвіта” сьогодні з честю виконує свою громадянську місію. Сучасні просвітняни, як і їхні попередники, нині прагнуть, за словами видатного українського діяча, фундатора націєтворчої ідеології Дмитра Донцова, “відродити героїчний дух нації, свою правду і Божу справедливість”.

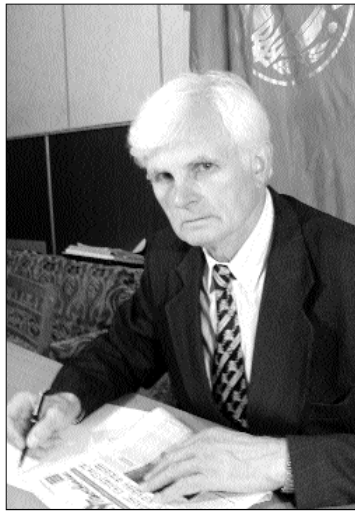
Про будні та свята, проблеми й успіхи сучасної “Просвіти” ведуть розмову доктор історичних наук, професор Олександр КОНОВЕЦЬ, голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, народний депутат Павло МОВЧАН і його заступник — відповідальний секретар Микола НЕСТЕРЧУК та доктор філологічних наук, професор Київського Національного університету Олександр ПОНОМАРІВ.

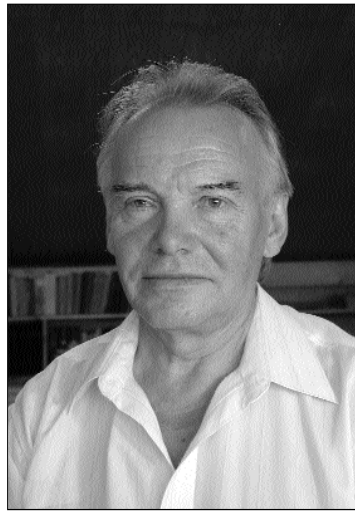
Олександр Коновець

Павло Мовчан

Микола Нестерчук

Олександр Пономарів

Д. Яворницький (Дніпропетровськ), М. Аркас (Миколаїв), М. Шаповал, О. Пчілка (Полтава) та ін.

Роботу всіх осередків та об’єднань Товариства спрямовують і координують Центральні органи “Просвіти” — Головна рада, Центральне правління та Контрольно-ревізійна інспекція. До Центрального правління входять провідні вчені, письменники, митці, громадські діячі, які очолюють різні напрямки просвітницької діяльності.

О. К.: Цікаво, а які з цих напрямків є нині пріоритетними?

М. Н.: Як і на початку ХХ століття, так і тепер, ці пріоритети, на жаль, не змінилися. Це — захист рідної мови, відродження української культури, зрештою, боротьба за утвердження наших національних ідеалів і цінностей.

Однак форми і методи роботи сучасної “Просвіти”, напевно, дещо змінилися порівняно, скажімо, з діяльністю Товариства на початку ХХ століття. Адже змінилися соціальні й економічні умови, структура суспільства, зрештою, загальний рівень освіченості українців. Нині вік комп’ютерних технологій і масмедійних комунікацій. Колись це були хати-читальні, клуби, читанки для дорослих, а сьогодні — Інтернет, відеотека, мобільний зв’язок... Усе це стає атрибутом навіть сільських жителів України.

Безперечно, ситуація змінилася, і ми це враховуємо. Намагаємося йти в ногу з життям. Хоча традиційні форми просвітницької діяльності далеко ще себе не вичерпали. Живе слово лектора йде до душі людини. У нас є видавничий центр “Просвіта”, телестудія “Просвіта”. Нині у системі “Просвіти” виходить 17 газет — насамперед, “Слово Просвіти”. Окремо хоч відмітити “Кримську світлицю” (Сімферополь), “Дзвін Севастополя” (Севастополь), “Народний лікар України” (Житомир), журнал “Бахмутський шлях” (Луганськ), дитячу газету “Журавлик” (Харків) та ін.

Лише за останні роки Товариство надрукувало десятки раритетних книг. Це, насамперед, “Кобзар” — свята книжка кожного українця. Незабаром видання цієї книжки досягне 100 тисяч примірників. Підготовлена й опублікована “Епістолярна спадщина Лесі Українки”. Серед популярних видань — Енциклопедія початкової школи “Виручалочка” (тираж — 30 тис.), “Розмови про наболіле” А. Погрібного (50 тис.), підручника І. Юшука “Українська

мова” (20 тис.) та ін. До 70-річчя Голодомору в Україні надруковано цілу бібліотеку.

Телестудія “Просвіта” виготовила низку телефільмів. Серед них — серіали “Земля на крові”, “Поклик землі”, “Слово животворяще”, “Логос” (ідея П. Мовчана). Усі фільми, а їх десятки, серія телепередач, підготовлених ТУ “Просвіта”, транслювалися в ефірі на каналах УТ-1, УТ-2, ТРК “Київ”.

“Просвіта” активно співпрацює з багатьма культурно-просвітницькими товариствами української Діаспори. Зокрема з Товариством української мови (голова — п. Віра Боднарчук) та Фондацією імені Івана Багряного (співкерівник — п. Олександра Коновал) у США.

ПАРАДОКСИ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ

О. К.: Однак чи не перебільшуємо ми, як твердять деякі наші можновладці, загрозу зросійщення України?

О. ПОНОМАРІВ: Ні, не перебільшуємо. Маємо, справді, величезні непривабливі тенденції щодо використання української мови в галузі масової комунікації. Тепер лише близько 20 відсотків усієї друкованої продукції в Україні виходить українською мовою. Не кращий стан на радіо, а ще гірший — на телебаченні. Тут так само панує російська мова. Починають виходити нові газети й часописи, переважна більшість яких — також російською мовою. У нас дуже полюбляють уживати вислів “цивілізовані країни”. То чи можна собі уявити будь-яку цивілізовану країну, де державною мовою виходило б видань у чотири рази менше, ніж мовою сусідньої держави?

О. К.: Навіть у 20-і роки минулого століття, незважаючи на репресії та ідеологізацію суспільного життя, українська мова мала значний простір для свого розвитку. Свого часу, досліджуючи пресу 20–30-х років, я був подивований величезним масивом українськомовних газетно-журнальних видань — в усіх сферах діяльності. Майже 80 відсотків усіх періодичних видань тоді виходило українською мовою. Серед них — значна кількість наукових і технічних, просвітницьких. Цікаво, що це аж ніяк не заважало розвитку преси національних меншин. У той час друкувалися десятки газет і журналів німецькою, болгарською, польською та іншими мовами.

О. П.: Безумовно, українізація 20-х років минулого століття не-

абияк сприяла розвитку й поширенню української мови. На жаль, надалі мовні й національно-культурні досягнення тих років зведено нанівець. Спочатку сталінські репресії, внаслідок яких знищено майже всіх видатних носіїв української духовності. Якщо до 1917 року тиск на українську мову був лише зовнішній (її забороняли, не визнавали за мову на офіційному рівні), то, починаючи з 30-х років, на нашу мову тиснули вже на рівні лексики й граматики. Нам указували, які слова та граматичні форми є прийнятними, а які являють собою “вигадки націоналістів”.

Одним із прикладів брутального втручання в життя української мови була заборона 1933 року першого загальноукраїнського правопису та заміна його правописом іншомовного походження, що знехтував фонетико-морфологічні особливості української мови. Непоправної шкоди завдано українській мові в добу застою. Сфери поширення української мови за часів Брежнєва та Щербицького були звужені до краю (Нагадаю, що тоді вчителям російської мови в школі платили на 15 відсотків більше, ніж учителям української). А на дванадцятому році незалежності України становище української мови ніяк не поліпшується.

О. К.: Не кращі справи на радіо й телебаченні. Кілька років тому “Просвіта” за допомогою студентів Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка провела аналіз мовного режиму вітчизняних телеканалів. Так от, загальне співвідношення в Україні: три години мовлення українською мовою — до 16 годин російською.

Олександр Даниловичу, як один із провідників “Просвіти”, Ви опікуєтеся саме цим напрямком діяльності товариства. Скажіть, будь ласка, чи прислухається влада до Ваших турбот і пропозицій щодо розв’язання мовної проблеми?

О. П.: Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка постійно досліджує стан використання української мови в усіх галузях, зокрема в засобах масової комунікації. Голова ВУТ “Просвіта” народний депутат Павло Мовчан постійно нагадує у Верховній Раді про існування закону про державність української мови. Центральне правління ВУТ “Просвіта” організовує наукові конференції, пресові конференції, круглі столи, надсилає до відповідних органів влади пропозиції, ре-

комендації, скарги на порушення вимог Конституції України в мовній сфері. Але, як писав Леонід Глібов, хура й досі там. Влада центральна, а особливо — місцева, не дбає про виконання цього Закону, а часто й свідомо його нехтує.

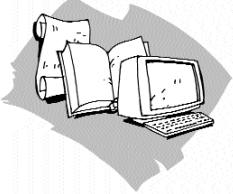
О. К.: Очевидно, нинішня українська держава неспроможна здійснювати контроль за виконанням навіть тих незначних заходів щодо розширення сфери української мови. Візьмемо нашу пресу, радіо й телебачення. Адже саме тут держава може і має для цього всі владні повноваження, аби навести порядок у мовній політиці ЗМІ — за допомогою ліцензування, економічних і адміністративних санкцій, зрештою, певними законодавчими й розпорядчими актами.

Приклад Франції, Німеччини, Ізраїлю, інших країн, де існувала загроза державній мові, показує ефективність саме таких заходів. На відміну від нашої, влада цих країн досить жорстко захищає від англо-мовного вторгнення свій національний інформаційний простір.

О. П.: Справа в тому, що українську мову викорінювали з життя й свідомості українського народу кілька століть — різними способами на державному рівні. Тож незалежна Українська держава, якби вона була справді українською, мусила б на державному рівні подбати про повернення українській мові її знехтуваних законних прав, керуючись статтею 10 Конституції України. Зрештою, ухвалою Конституційного суду України від 14 грудня 1999 року.

Нагадаю, що тоді на підставі подання 54 депутатів суд ухвалив підтвердив, що українська мова як державна є “обов’язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також у інших сферах суспільного життя”. Але, на жаль, держава поки що не дбає про це.

Коли Україну, як незалежну державу, визнав світ і до нас почали приїздити посли зарубіжних країн, вони спочатку вважали за потрібне опанувати українську мову. Але невдовзі переконалися, що без цього можна обійтися, бо наша верхівка охочіше користується мовою колишньої метрополії. А хто ж поважатиме державу, що ніяк не бажає деколонізуватися не на папері, а насправді? Центральне правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” і його місцеві осередки мусять переби-

рати на себе невластиві їм функції державної влади та дбати про престиж Української держави, про її слухо-зоровий образ у світовій спільноті.

О. К.: Йдеться також і про загальнодоступні курси української мови. Мої знайомі нерідко запитують, де можна вивчити чи вдосконалити рідну мову. Як відомо, такі курси діють тільки при “Просвіті” та ще в небагатьох державних і приватних освітніх установах. Хоча справа не лише в організації курсів, а також у відсутності мотивації, насамперед, у посадовців, до вивчення державної мови. Тут певною мірою, як кажуть, спрацює ринок — взаємозалежність між попитом і насиченням.

О. П.: Маєте рацію, пане Олександре. Треба активніше формувати мережу постійнодіючих курсів української мови, запровадити на державних теле- та радіоканалах цикли радіо- та телеуроків із вивчення української мови, зокрема охопити всі східні, північні та південні регіони України, поставити на професійну основу моніторинг у цій сфері, аби знати справжній стан речей. Товариство “Просвіта” вже має певний організаційний та навчально-методичний досвід ведення цих курсів у майже всіх центральних міністерствах та відомствах України з врученням після завершення їх відповідних сертифікатів на знання та володіння українською мовою.

Але треба йти далі. Скажімо, у середині 20-х років минулого сторіччя для службовців була організована мережа курсів українізації. Ці курси мали в обов’язковому порядку відвідувати всі урядовці, які не знали або недостатньо володіли українською мовою. Тіх, хто не відвідував навчання або виявляв малі успіхи в опануванні української мови, подекуди навіть звільняли з роботи в державних установах.

О. К.: Сьогодні “Просвіта” змушена перебирати на себе не властиві їй функції, бо не створено ще того належного державного механізму пропаганди української мови в засобах масової інформації, у сфері освіти, в державних установах, у суспільстві в цілому. Водночас потрібен, як кажуть, і рух знизу, зацікавленість громадських і політичних організацій, їхня всебічна підтримка українськомовних програм, залучення всіх верств населення до цього руху. Як це було в кінці XIX на початку XX століть, коли навіть за умов окупаційних режимів українці змогли розбудувати свій мовний національний простір, заклали основи майбутньої держави. Лише активна позиція кожного з нас і віра в Божу справедливість можуть змінити ситуацію на краще.

УКРАЇНСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ І МИ

О. К.: Прикметно, що останнім часом не лише політики й публіцисти, а й науковці все частіше використовують таке поняття, як “українська цивілізація”, але, як бачимо, шлях до неї тернистий. Масло фінансово-олігархічну систему економіки, надто повільно відбувається формування громадянського суспільства, грубо порушуються владою свободи і права людини, зокрема свободи слова, очевидний занепад української масової культури. І це в умовах, коли мусимо відновити свій природний мовно-культурний стан, який був зруйнований за багато років колоніалізму, окупаційного режиму. З одного боку, глобалізація несе в собі багато позитивного, створює передумови інтелектуального й технологічного прориву, комунікативний і культурний зв’язок з усім світом, а з іншого — загрожує руйнуванню нашої традиційної культури. Як знайти оту “золоту середину”?

П. МОВЧАН: Сім тисяч років тому тут, у центрі України, справді існувала наша автохтонна потужна і квітуча цивілізація та культура. Кожен порядний науковець знає, що ми — автохтони на своїй землі.

Про це свідчать численні археологічні знахідки того періоду. Хто ознайомився із гончарними виробами, з реконструкціями жител, із культурою — з цією трипільською цивілізацією, — на генетичному рівні відчуває свою причетність до того історичного часу, який випереджає всі інші історичні культури. “Просвіта” започаткувала і постійно проводить за участю науковців круглий стіл “Трипільська культура і український світ”, де обговорюємо проблеми досліджень і популяризації цієї культури, організували благодійний фонд “Трипілля” для підтримки музеїв і збереження археологічних колекцій, видання і поширення відповідної літератури. Так от, Михайло Грушевський геніально передбачав можливість для українців упродовж наступних століть створити справді Велику Україну: це — реалізація дійсного відродження України як держави національної, а не космополітичної, як держави воістину незалежної у всіх її виявах, і передовсім, у національному, тобто українському вимірі. Ідеологія її відома і пройшла випробування часом — європейський неолібералізм. Держави, яка зможе підняти економіку, забезпечити гідне життя народу, захистити наш інформаційний простір від агресивної експансії чужої культури. Бо на що ми можемо сподіватися, на що розраховувати, на яку власну перспективу, коли на тисячу жителів в Україні минулого року випущено лише 370 книг? Для порівняння: у Росії — 3479. В Україні художньої літератури видано в 12 разів менше, аніж у Росії, а за тиражами — у 83 рази менше. І лєвова частка цих видань реалізується в Україні. А книга в Росії утричі дешевша, ніж у нас.

Чому мовне питання, як ніколи раніше, в державі стало гострою політичною проблемою? Здавалося б, молода держава повинна усвідомити себе в національному вимірі, самоідентифікуватися, натуралізувати інші етнічні вкраплення, як це відбувається в усьому світі, від Ізраїлю до Естонії, не кажучи вже про США чи близьку нам Чехію. Бо культура в наш час є найефективнішим ідеологічним чинником, який лише і спроможний забезпечити цю самоідентифікацію. Що zostалося від нашої культури, якщо навіть сцена нашого Національного драматичного театру імені Івана Франка стала місцем ристалищ російських гастролерів. Хто першим виступає проти утвердження в суспільстві української мови? Російськомовні редакції та видання в Україні. Демонстративна зневага до Української держави, до української культури та історії, до геніїв українського народу стали темами багатьох обласних і столичних видань. Усе це закликає нас до активних форм роботи — пікетувань, демонстрацій, прямих звернень як до влади, так і до суду та порушників Конституції.

О. К.: Якою в цих умовах є ідеологія та стратегія “Просвіти”?

П. М.: Основна стратегія Товариства — це розробка й реалізація програм і дій, активне втручання у законодавчі сфери, визначення власного вектора розвитку та напрямів діяльності. Важливими лишаються пошуки нових форм роботи з населенням та конструктивних підходів до загальнонаціональної проблематики з владою — там, де це можливо, — і гострому протистоянню владним структурам на місцях, які проводять антидержавну, антинаціональну політику. Програма діяльності “Просвіти” ідентифікується з державною програмою розвитку та функціонування української мови, що вимагає і відповідного фінансування. Першочерговим нашим завданням є вимога до Кабміну про створення мовного департаменту, який би на державному рівні займався системним регулюванням мовних відносин в Україні, поклавши на нього

та на “Просвіту” функції контролю за дотриманням ст. 10 Конституції. Одним із пріоритетних напрямків нашої роботи є створення системи постійних культурно-просвітницьких теле- та радіопередач не лише на центральному рівні, а й по всіх обласних центрах. І такий досвід уже є, зокрема у Вінницькій області, де зусиллями голови обласного об’єднання Леоніда Філонова постійно діють дві мовно-просвітницькі програми — “Брама” та “Плин”. Ми рішуче налаштовані домогтися того, щоб уживання української мови стало суспільною необхідністю, були встановлені пільгові квоти для української мови та українськомовної продукції в різних сферах масового споживання культури, починаючи з танцмайданчиків, дискотек та кав’ярень і ресторанів.

О. К.: Звичайно, такий широкий спектр програмних цілей передбачає і відповідне інтелектуальне забезпечення. Маю на увазі сучасну просвітнянську еліту, провідників цього руху, спадкоємців кращих традицій українського просвітництва, для яких поняття особистої честі, відданості справі є ідеалом буття.

П. М.: Ми маємо високий інтелектуальний потенціал. Майже 80 відсотків просвітян — з вищою освітою, четверта частина — з науковими званнями, це сільська, наукова, технічна, творча інтелігенція, письменники, вчителі, духовенство. Нині у складі Товариства утворились і працюють первинні осередки й організації, чий досвід заслуговує найвищих відзнак — аж до державних включно, оскільки все, що ними робиться, і є завданнями молоді держави для зміцнення своєї ідеології. Серед них — Ніжинська і Сосницька “Просвіти” з Чернігівщини, ціла низка івано-франківських та тернопільських районних організацій. Це імена, які мені хочеться назвати державними: Петро Антоненко, Василь Чепурний, Віктор Косяченко, Віктор Кібкало, Анатолій Погрібний, Олександр Пономарів, Василь Пляголюк, Дарія Чубата і ще десятки, сотні, тисячі прекрасних людей, просвітян по душі й совісті! Маючи такий потужний інтелектуальний ресурс, товариство “Просвіта” розробило й реалізує програму видання низки навчально-методичних посібників з української мови й літератури, пам’яток культури, фонохрестоматію народного мелосу та класичної музики, навчально-просвітницькі телефільми на зразок знятого нашою студією багатосерійного фільму, присвяченого Тарасові Шевченку.

О. К.: Пане Павле, повертаючись до ідеї творення справжньої Великої України, української цивілізації, що би Ви сказали на завершення нашої розмови?

П. М.: Україна — поняття не тільки геополітичне, а й духовне, і глибина, межі цієї духовності визначаються тим, яке місце у світовій системі координат вона займає. Ще на початку XIX століття, у найскладніші часи української національно-визвольної революції 1918 року Михайло Грушевський у своїй знаменитій праці “На порозі нової України” спробував означити історичний вектор (західна й чорноморська орієнтації) і контури майбутньої Великої України, яка, на його переконання, відбудеться тільки тоді, коли “...держава, громада стане не пустою вивіскою, порожньою декоративною фразою, ...а дійсним центром мислі і волі, предметом культю, релігії, ...коли послужити створенню Великої України ...стане найвищим і найбільшим частям для кожного свідомого українського громадянина по ширості і по висоті...”

Саме таку мету й такі ідеали завжди ставили й нині ставлять в основу своєї діяльності просвітяни.

• Записав
Олександр КОНОВЕЦЬ

ПІДТРИМУЮ ПЕРЕДПЛАТУ Читачі про “Слово Просвіти”

Утретє передплатив “Слово Просвіти”. Голос мужній, інформація різнобічна. Якби ще давали телепрограми, популярність газети була б вищою.

З повагою
Георгій (Юрій) АНТИПОВИЧ,
м. Полтава

Висилаю копію квитанції на річну передплату. Я ваш давній читач. Щодо газети: така вона порядна, солідна, причесана, елітна, але... мізерний наклад. Може, зробити цікавішою, більше інформації? Треба вести “спортивну сторінку”, а в ній — футбольний огляд. Приземлити газету ближче до читачів, тоді їх побільшає. Ми не в змозі передплатити спортивне видання, тому просимо, наполягаємо, вимагаємо: зробіть це! Сподіваємося, що в 2004 році щось таке буде! А ще пишіть, що робиться в інших патріотичних партіях, зокрема, в УНА—УНСО, БЮТі. Робіть більше аналітичних статей на тему політики.

Наснаги вам усім!
Ветеран війни, праці і ще чогось
Володимир БОРИСОВ,
м. Севастополь

Ми, родина Дарії Головка зі Стрия, щиро вдячні працівникам редакції вашого культурологічного тижневика за ваші національно-ідейні, політичні, духовні, релігійні та інші статті. Вони дуже потрібні читачам нині, коли панує бездуховність, пияцтво серед молоді.

Ваш тижневик ми передплатуємо вже третій рік і даємо читати сусідам. На 2004 рік ми вже газету передплатили.

Дарія ГОЛОВКО з сім’єю,
м. Стрий Львівської обл.

Ось уже три роки я передплатую вашу газету. Мені та моєму чоловікові, інваліду війни І групи, дуже подобається тижневик.

На сторінках газети нас цікавлять матеріали про політику, історію нашої держави, рідної мови і т. д.

З вдячністю
М. СИДОРЧУК,
с. Ленківці Шепетівського р-ну
Хмельницької обл.

Ваш часопис — один із небагатьох в Україні острівців незалежної від кримінальної влади преси. Передплатив “Слово Просвіти”, впевнений у тому, що не зійдете з обраного шляху.

Володимир МЕЛЬНИК

Дозволю собі зізнатися в любові до вашого тижневика. Газета ва-

ша славна, і вся біда її — в малому накладі. Бо що таке 10 тисяч на 37 млн. українців? Нічого. До того ж оцих 10 тисяч агітувати за Україну не треба. Знаю по читачах нашого району. А треба, щоб “СП” читали затуркані люди, з яких і досі московський дух не вивітрився, а також ті, хто втратив надію на краще життя і віддався на волю хвилі.

Щоб таке сталося, слід робити газету для всіх, а не лише для надто розумних. Ні додаткових коштів, ні розумових зусиль, як на мене, для цього не потрібно. Треба всього лиш одвести одну сторінку для телепрограм та 1—2 сторінки для передруку найбільш цікавих матеріалів з інших видань. Не завадило б віддати половинку колонки “Астрологічному прогнозу”. А такі матеріали, як, наприклад, “Діалог між...” чи “Муза маестро Гуляницького” можна дати згодом. Вони ж не застаріють. Зате в газети додається читачів, і не просвічених, а затурканих нашою чорною житкою, зі свідомістю, що заросла московським мохом. Заглядаючи в телепрограму, в різноманітні поради, дивися, прочитає “Совдепня зберігається й донині” або “Мова — бар’єр політичний” чи інші матеріали, які відкриті йому очі на наш біль. І стане наш біль його болем. Одне слово, треба розширювати тематику і тим самим залучати читачів. Хоча б україномовних.

З повагою —
Микола ЯРМОЛЮК,
м. Радомишль Житомирської обл.

Ви для нас, читачів Вашої газети, є символом української нації, оберегом її мови і культури в цей важкий для України час. Хотілося б, щоб Ви й надалі сміливіше висвітлювали історичні події України часів визвольних змагань за волю України. Нехай Бог допомагає Вам.

Ми — я і моя дружина — пенсіонери. І дуже хотілося б нам бачити Україну по-справжньому українською. Знаємо, що це станеться тоді, коли буде українська влада й український президент. “Слово Просвіти” потрібно рекламувати серед школярів і молоді, передплатувати в кожну школу та бібліотеку. Це можемо робити ми, читачі вашої газети разом із вами.

Зичимо вам міцного здоров’я і духовних сил у вашій праці на благо нашої України.

Бог і Батьківщина понад усе! Щоб це гасло стало девізом для Вас і кожного свідомого українця.
Євгенія і Михайло МОСТИНСЬКІ,
м. Сколе Львівської обл.

ЛИЧИТЬ КОЖНОМУ!

Пам’ятаючи про наш Український фактор, поспішайте до найближчого відділення зв’язку і просіть “Каталог”... Розкрийте його на сторінці 127, і останнім у таблиці побачите наше оголошення: “Індекс 30617. Слово Просвіти. Культурологічний тижневик. Людина в контексті політики, рідної мови, культури, історії, релігії, літератури. Образ сучасника в інтер’єрі доби, суспільно-політичних і житейських інтересів”.

Вартість видання з доставкою: **на місяць — 2 грн. 13 коп.;**
на три місяці — 6 грн. 39 коп.;

на шість місяців — 12 грн. 78 коп.;
на 12 місяців — 25 грн. 56 коп.
Поштові витрати — 1 грн. 50 коп.

Той, хто передплатить газету на рік і надішле копію квитанції до редакції (адреса: 01001, м. Київ, пр. Музейний, 8), обов’язково отримає наш подарунок — “Кобзар” Тараса Шевченка. Поштові витрати — за рахунок редакції. Довідки за телефоном: 228-01-30.

Сподіваємося на вашу підтримку нашої передплатної акції: “Кобзар” — у кожному українську родину!”

БУДЬМО РАЗОМ!

— *Нашу розмову хочу розпочати із запитання: як живеється музесві нашої славетної землячки?*

— Те, що музей виживає тяжко, — це само собою зрозуміло. Виходячи з тих реалій і з того ставлення держави до культури взагалі, мені не раз спадало на думку написати статтю: “Кому потрібен музей Ольги Кобилянської?”. Але нинішній рік, можливо, тому, що він ювілейний, засвідчив — музей потрібний людям!

— *Що вплинуло на зміну думки?*

— Конкретні заходи влади щодо впорядкування території і будинку, в якому розташовано музей.

По-перше, оце ми сидимо з вами на веранді, яка на сьогодні відбудована повністю. Від старої, що зовсім прогнила, і для якої було достаньо сильного вітру, щоб вона завалилася, — залишилися тільки старі рами. Ось ці вхідники, які під час попередніх ремонтних робіт завжди заливалися бетоном, — нині їх відновлено, і вони такі ж, як були за життя О. Кобилянської. По-друге, ота криниця, що на подвір’ї, теж мала з дня на день, завалитися, — вона також повністю відреставрована. І задля справедливості треба сказати, що всі ці ремонтно-реставраційні роботи були проведені завдяки экс-начальнику управління культури та мистецтва Раїсі Гульбе та чернівецькому міському голові Миколі Федоруку. Ба більше — криниця не була закладена у кошторис, але нам спільними зусиллями вдалося її відновити. По копійці, по гривні зібрали кошти на реставрацію жінок товариства “Славія” Всеукраїнської асоціації жінок, кафедра літератури Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Паркан зроблено завдяки і при допомозі добродія Івончі, директора Путильського лісокомбінату, дах відремонтований за сприяння австрійця — шанувальника творчості Ольги Кобилянської.

А загалом, допомагали, хто чим міг, — і обласний краєзнавчий музей, і обласна наукова бібліотека ім. М. Івасюка. І сьогодні — зовні порядок, музей має святковий вигляд.

— *А що стосується внутрішнього ремонту приміщення?*

— На нього у нас грошей немає. І влада навіть не обіцяє вишукати на ці роботи кошти.

— *Чи будете перебудовувати саму експозицію музею?*

— Хоча у нас експозиція досить стара, але, на жаль, ми її перебудувати також не можемо. Враховуючи сьогодинішні ідеологічні й політичні реалії, за останні 12 ро-

лицьких. І це було пов’язано зі спогадами, які він викликав. Іноді, як писала сама Кобилянська, доходило до галюцинацій. Їй ввижалася сестра. Надалі цей роляль увесь час був у цій родині, в Коломиї. Раніше вони не хотіли його продавати, хоча інструмент був зіпсований. Але сталося так, що вони змушені були переїхати в іншу квартиру, на четвертий поверх, і тільки тоді родина Балицьких згодилася про-

ЮВІЛЕЙ

27 листопада громадськість Буковини відзначатиме 140-річницю від дня народження української письменниці Ольги Юліанівни Кобилянської. Про підготовку та заходи, які будуть проведені з нагоди ювілею, журналістці **Марії ВИШНЕВСЬКІЙ** розповідає директор Меморіального музею письменниці, поет і дослідник її творчості **Володимир ВОЗНЮК**.

«КОМУ ПОТРІБЕН МУЗЕЙ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ?..»

ків багато чого зроблено в експозиції. Але ці доповнення в експозиції все ж незначні.

— *Але вже час виставити й низку нових документів, які за радянських часів не оприлюднювалися?*

— Безперечно. І ми це малопомалу робимо. Скажімо, що стосується 1940 року, коли радянською владою було сфальсифіковане 75-річчя Ольги Кобилянської, то ми про це розповідаємо нашим відвідувачам. Адже насправді тоді їй виповнилося 73 роки. А влаштовано ювілей було, аби продемонструвати: як нова влада шанує кращих синів і доньок народу. Як зрештою, говоримо і про те, що в радянський час Ольга Кобилянська не написала жодної статті. Через хворобу, вона була просто неспроможна це робити. У неї був другий важкий параліч. Внесли ми до експозиції деякі нові матеріали щодо самого вшанування. Оскільки маємо нові видання творів письменниці в Канаді (“У неділю рано зілля копала” — англійською мовою), а також наукову роботу кандидата філологічних наук Світлани Кирилюк.

— У ці дні, після довголітнього мовчання, зазвучить, нарешті, роляль Ольги Кобилянської. Після смерті сестри Євгенії Ольга Кобилянська його продала родині Ба-

дати реліквію... Відомий на увесь світ, наш чернівецький скрипковий майстер Володимир Соложук взявся за нелегку працю: повернути голос ролялю письменниці. Минув рік його каторжної праці. Інструмент уже заговорив. А напередодні ювілею, на традиційних “Гостинах у Ольги Кобилянської” вперше зазвучить її роляль.

— *Преса свого часу багато писала про те, що Ольга Кобилянська вітала радянську владу...*

— Це все дурниця. Після 1936 року Ольга Кобилянська фактично нічого не писала. Вона фізично не могла цього робити. І є листи за 1936—1937 роки до Олени Кисілевської, в яких вона пише, що “літери стрибають по папері”. І це видно з написаного, бо одна літера вище, друга нижче. Непевність руки відчувається. У 1903 році в Кобилянської був лівобічний, частковий параліч, а в 1936 році в неї і праву руку відняло, і вона не могла працювати. А після 1938 року вона не могла й самостійно рухатися. По квартирі ходила тільки з чіскою допомогою.

— *А хто ж писав?*

— А писали за неї Петльованний і Косарик, а потім підходили до Панчука і питали: “Ви не проти, щоб тут було прізвище О. Кобилянської?” Хіба могла родина

бути проти? Адже вони добре знали, чим це могло закінчитися. Або Сибіром, або... Бо ж інтелігенція було поінформована про те, що відбувалося в Україні, — про голодомор і репресії.

І ще одне. Якщо співставити написане Кобилянською до 1936 року з тим, що було підписано, начебто, нею, то видно, — це лексика східняка, а не людини, котра жила в Західній Україні. До того ж, у Ольги Кобилянської, попри те, що вона писала українською мовою, синтаксис ближчий до німецької мови.

А про ставлення письменниці до нової влади говорить відома бувальщина, яку мені розповідав сам покійний Косарик. Коли святкували у цьому домі, де нині музей, 75-річчя Ольги Кобилянської, то був такий момент: прибігає на кухню блідий Косарик до Олени Олександрівни Панчук-Кобилянської, прийомної доньки брата Олександра, яку всі, по-домашньому, називали Галюсею, і каже: “Йой, Боже, щоб ви знали, що панунця кажуть!” — “Та що вони кажуть, пане Косарику?” — “Вони кажуть: “Пане Косарику, це все добре, лиш би більшовики не прийшли”. А в той час за столом “ювілярки” сидів Грушецький, перший секретар обкому КПУ та інші представники нової влади.

— *А що нового буде видано з нагоди ювілею?*

— До ювілею в “Буковинському журналі” будуть уперше опубліковані десять листів Ольги Кобилянської до своєї широкій подруги, Олени Кисілевської. Дмитро Григорович Бучко в 1996 році, працюючи у Варшаві, скопіював ці листи. Копії виявилися дуже складними, бо зроблені з мікрофільмів. І, часом, над одним словом доводилося працювати по півдня. Але листи дуже цікаві.

У радянський час про цю жінку не згадували, бо вона була сенаторкою польського сейму. Але це була унікальна людина. Вона об’їздила півсвіту і про все це написала. У Коломиї вона видавала часописи “Жіноча доля”, “Жіноча воля”.

Цього року я повністю завершив новий путівник по музею. З відчаю я писав навіть таке: якщо не я, то хто... Бо багато таких речей є, про які я знаю від покійного Е. Панчука, зятя Кобилянської. Він із 1925 року жив при ній. Від Олени Олександрівни Панчук-Кобилянської. Та ще ми підняли дуже багато архівного матеріалу. І не хотілося б, щоб все це кануло в небуття. Ми хочемо зробити цей путівник англійським, з анотаціями румунською, російською та німецькою мовами, щоб видання було солідним. Бо нинішній ювілей, 140-річчя, — це само собою. Але наступного року маємо ще одну поважну дату — 60-річчя музею.

На жаль, до ювілею не буде перевидано повне зібрання творів Ольги Кобилянської. Принаймні ми про це не маємо відомостей. Відомий і єдиний п’ятитомник письменниці — він наполовину неповний. До нього не увійшли і поки що не видані: її шоденники, листування, роман “Апостол черні”, німецькомовні ранні твори, переклади яких є, і вони зберігаються в музеї літератури, твори антивоєнного спрямування періоду Першої світової війни і 20—30-х років, унікальна стаття письменниці “До українців всього світу”. Адже Кобилянська якоюсь мірою в 20—30-ті роки стала навіть символом для українців усього світу. Їй було присвоєно звання почесного доктора Вільного Празького університету. Це досить-таки показовий факт.

— *Які заходи плануєте на ці ювілейні дні?*

— Разом із кафедрою української літератури Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича готуємо на 27 листопада конференцію. Маємо таку рожеву мрію, щоб ця конференція мала міжнародний статус. Оскільки до дня народження Ольги Кобилянської в Румунії, в Гура-Гуморі буде відкрито пам’ятник — погруддя письменниці. І, як нам видається, було б доцільно, щоб конференція відбулася частково тут, а частково на базі Сучавського університету. Адже Кобилянська народилася в Гура-Гуморі, жила в Кимполунзі й Сучаві.

• **Марія ВИШНЕВСЬКА**

НОВІ ВИДАННЯ “ПРОСВІТИ”

Про епістолярну спадщину родини Косачів, видану видавництвом “Просвіти” вже згадувалося у нашому часописі. Щоправда тільки у зв’язку з презентацією книги. Але видання варте більшої уваги. Уже хоча б тому, що перед нами речі унікальні. Так звані “знадоби архіву Лесі Українки в Слов’янській бібліотеці у Празі”. Що воно за “знадоби”? Не беруся чітко сформулювати, але для себе семантику цього претензійного слова я помістила десь поміж “знахідкою” та “оздобою”. Рукописи знайшли у славнозвісному празькому Кліментинумі — Слов’янській бібліотеці при Національній бібліотеці Чехії. Цілком випадково — в один з “експедиційних” днів 1998 року. Майже півстоліття тому хтось заховав ці потьмянілі від часу аркуші, намагаючись урятувати від повоєнного лихоліття. Імовірно, Ольга Косач-Кривинюк — сестра Лесі Українки...

Для сім’ї Косачів історія “не повторювалася”. Утративши цілісність, переломилася на минуле і сьогодення. З хрускотом і кров’ю... На відносно безхмарну другу половину XIX століття з її народництвом та ставлений хаос початку 20-го. Контраст — вражаючий.

Визбирування українського фольклору, поступовий розвій літературного процесу та формування тонкого шару української інтелігенції. Такого своєрідного, з провінційним колоритом. Немов зі старосвітської по-

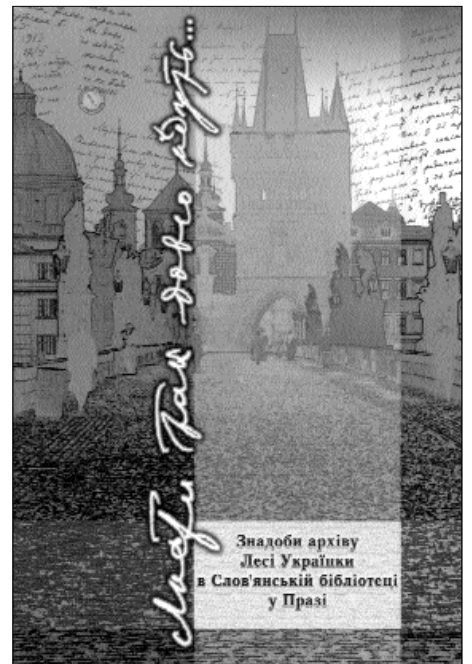
З ОДНОГО БОКУ — МИ, З ДРУГОГО — ШАКАЛИ...

міщицької шуби, теплої та затишної. Фікуси в кадках, герань, накрохмалені обруси, півдесятка подушечок на постелі. Улітку — агрус, малина, порічки. Діти — замурзані. Поруч з прислугою вибирають врожай. Над варенням чаклує Олена Пчілка. Сім’я, котра витворює власне арго, має добротний мур. Зоя, Бомбал, Пуц, Кна-Кна, Дробішка, Мака... Розшифровувати не буду. Вихоплені з контексту листів, утратять чар сентименту. Але мама шести дітей “пантрувала” не тільки слоїки джемів та “мармуляд”. З усього видно, що Олена Пчілка — письменниця, редактор літературних часописів, етнограф — була і главою сімейства. Принаймні “націоналізм” малечі прищепила саме вона. “В глухому волинському селі Жабориці прожила я ціле літо 1876 року з тією метою, щоб мої діти знову вернулися до чистої мови української, бо, поки я була місяців два за кордоном, то ті, хто глядів моїх дітей, попусували їм мову...” Батько, Петро Антонович, був пацифістської вдачі. Далекий від “політики”, тим паче від радикалізму. Листи писав своєрідні: у них російська плавно переходила в українську, і навпаки. У мене скла-

лося враження, що старий Косач чи не єдиний у сім’ї “задушив” у собі “спеціаліста” з літературних вправ. Юрист за фахом, дійсний статський радник, — якось ніби не пасує. Але сімейна традиція... Через те в його листах виникали оригінально-кумедні “штуки”. “Маму одолеває малина, чорная смородина і страшенна жара... Бережись простудитися. Гадюк не бойся, вони в нашому кліматі при докторах не опасні...”

Замріяна добра провінція. Ще спокій, наївність, сподівання на “рацію”... Згодом зникнуть не тільки “гайвки” на Могилівщині, котра “пригранишна та завше повна військовим людом, що не співає гайвок”. Зникне впевненість у дні прийдешньому. Натомість — відчуття страху: аби дожити до світанку... А Лесині вірші так “перешерстять”, що вийде вона “червона, як кумач”. З пробірки “більшовицького перевороту” зароджувався плем’я булгаковських шарікових. Олена Пчілка надала “породі” ледь східного глянцю: “Тепер ці дві породи людей особливо визначилися: з одного боку — ми, з другого — шакали...”

Книгу епістолярної спадщини Косачів

назвали “Листи так довго йдуть...” Рядок із листа Лесі Українки до сестри Ольги. Сумно та елеґійно. “Хто знає в пору чи не в пору прийдуть, у якому настрої хто їх буде читати”.

• **Уляна ГЛІБЧУК**

Фото Г. Оборської

● **Любов Пономаренко**

Закінчення.
Початок на с. 13

орденом княгині Ольги — медик за фахом, у житті — баба-бранка (пупорізка), навчала, як треба робити “зливки” породіллі, проказувати замовляння і застереження; як обирати кумів; як готувати “хрестильну квітку” і ритуальні калачі; як везти “бабу” до шинку і “пропивати” подаровані гроші, і яких пісень при цьому співати, — а їх подільські дівчата і молодіці знають сотні.

Здається, всім відомо, як справляють в Україні весілля. Та, побувавши на виставці “Надніпрянське весілля” (у приміщенні Будинку культури “Київметробуд”), можна сміливо твердити: ні, ми зовсім не знаємо цього барвистого обряду.

Театр українського фольклору “Берегиня” (художній керівник — народний артист України Микола Буравський) нагадав основні етапи народної драми, що у селах колись тривала сім, а то й більше днів, зачарувавши і здивувавши усіх присутніх артистизмом, природністю, невимовністю виконання.

Не менш цікавим було “Буковинське весілля”, з місцевими особливостями, життєвими ситуаціями і теплими образами, поставлене силами аматорського театру “Кіцманчани” з м. Кіцмань Чернівецької області. Старовинний передвесільний звичай “похід дівчат по калину” у пролозі показав київський дитячий гурт “Дай Боже” (художній керівник — Ольга Мельник), активний учасник багатьох просвітнянських вечорів: адже у його репертуарі майже весь календарний рік — обрядовий цикл “Українське Коло”.

Несподіваним і незабутнім своєю неординарністю і несхожістю на раніше бачені новорічні дійства став благодійний вечір “Свято Маланки”. На ньому не було Діда Мороза і Снігуроньки — постійних персонажів дитячих ранків і майданних шоу, штучних і надуманих, непритаманних традиційній зимовій обрядовості.

Як і в кожній українській родині, Господар і Господиня разом із дітьми здійснюють обов’язкові святочні ритуали: обкурюють хату і подвір’я, готують обрядові страви, запрошують духів предків на щедру вечерю; ховаючись за пирогами, батько бажає всім доброго врожаю, а вранці навчає хлопчиків, яким зерном і з якими віншуваннями йти засівати і т. д.

Цікаві звичаї Західного Поділля: символічну оранку плугом — “гойкання” — і вшанування Василів та Старий Новий Рік показали аматори молодіжного культурологічного товариства “Вертеп” із Тернополя, які проводять активну роботу щодо відродження традиційної культури краю.

Неповторну атмосферу веселої буковинської Маланки створили земляки Юрія Федьковича, який так любив це неповторне свято і присвятив його феномену унікальне дослідження “Ти,

ПРОСВІТЯНСЬКИЙ УЖИНОК У ЦАРИНІ ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНИХ ВЕЧОРІВ

Місяцю, ти, Королю, красна Маланка є з тобою”.

Колектив “Червона калина” села Чуньків Заставнівського району Чернівецької області, захопивши стихією новорічної толочи усіх присутніх у залі, ніби переніс їх на берег рідного Черемоша, де щороку саме о цій порі відбувається дійство, яке триває не один день.

Справжнім одкровенням ставав кожний виступ гурту “Оріяни” Тальнівського будівельно-економічного коледжу з Черкащини, який щороку привозив до Києва нову програму. І що б не побачив глядач — “Красне свято Калити”, “Золоте сяйво Колодія”, “Весілля Свчки”, “Щастя жити в новій ха-

Фольклорна студія “Берегиня”. Керівник — Надія Буравська

вати старі, віджили форми життя — адже вступити в одну воду двічі — неможливо.

А якщо спробувати відчинити віконце у той забутий, таємничий світ предків? Адже знати й вивчати народні традиції, так само, як історію, літературу, мистецтво — обов’язок кожного українця й усіх тих, хто живе на нашій благословенній землі. І від цього станемо багатшими та будемо поважати рідну культуру.

Цьому сприяв народознавчий проект “Просвіти”, у рамках якого, починаючи з кінця 1994 року і до 1999 року, відбулося близько 20 фольклорно-етнографічних акцій. Вони мали чітку систему, свій стиль, оригі-

печувала здійснення усього проекту. Він реалізувався у співдружності з багатьма зацікавленими організаціями, зокрема бібліотеками, музеями, освітніми та науковими установами, клубними й навчальними закладами, творчими спілками й товариствами, громадськими фондами і видавництвами, за підтримки інформаційних спонсорів — газет “Вечірній Київ”, “Культура і життя”, “Хата”, “Освіта”, “Слово Просвіти”, “Краєзнавство, географія, шкільний туризм”, “Говорить і показує Україна” та ін.

Національними теле- і радіокомпаніями були здійснені трансляційні записи окремих вечорів, які неодноразово транслювалися в ефірі. На відзнятому матеріалі в Академії керівних кадрів працівників культури і мистецтв навчалися організатори масових заходів, режисери-постановники народних свят, керівники фольклорно-етнографічних колективів.

Порадами, настановами, консультаціями організаторам постійно допомагали фахівці — вчені, літератори, музиканти, народні майстри, які доклали чимало зусиль, щоб кожна акція перетворилася у справжню культурно-мистецьку подію. Щира подяка за це, насамперед, етнологам Миколі Ткачу, Вадиму Мицику, Надії Данилевській, Романі Кобальчинській, Анатолію Богороду; фольклористам Леопольдові Яценку, Лідії Орел, Ніні Левицькій, Ользі Мельник, Надії і Миколі Бу-

останніми роками в столиці поживався фольклорний рух, тому в просвітнянських заходах щоразу бере участь усе більше колективів, які працюють на етнографічному матеріалі. Особливо радують діти і підлітки. Це, насамперед, студія “Берегиня” при Театрі українського фольклору, вже згаданий гурт “Дай Боже”, ансамблі “Медуниці”, “Мандрик”, “Яворина”, “Зернятко”, “Квітень”, “Цвітень”, “Коралі” та ін. І, побувавши хоча б на вечорах в Українському домі “Радуйся, земле, Коляда іде!”, “Благослови, мати”, “Свято Миколая”, віриш, що, завдяки маленьким українцям, “наша пісня, наша дума не вмере, не загине”. А з ними будуть жити наші прекрасні звичаї та обряди.

Проведенням народознавчих заходів на столичних сценах (хоча, можливо, це — не найдосконаліша форма відродження обрядотворчості) досягається ще одна важлива мета: поступово зникають ті штампи, що формували впродовж багатьох десятиліть негативне ставлення до традиційної спадщини, а під виглядом боротьби з т. зв. “шароварщиною” руйнувалися елементи давньої культури. Ідея національної самоідентифікації виступає категоричним імперативом проекту, і це дуже важливо сьогодні, коли серйозніше відчувається вплив глобалізації на всі сфери культурно-інформаційного простору, що призводить до втрачати народним мистецтвом яскравих рис самобутності, а згодом і до його уніфікації.

Необхідність пропагувати обряди всіма можливими засобами закликає лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка, художній керівник хору “Гомін” Леопольд Іванович Яценко: “...Якщо деяким народним звичаям і судилася доля музейних експонатів, то і в такому разі зусилля щодо їх збереження і відтворення заслуговують на всіляку підтримку, бо це — важлива, невід’ємна частина нашої самобутної культури і духовності. І чим достовірніше буде це відтворення, тим більшою буде його вартість. Отже, слід усе брати з життя і менше додавати від себе. Хай це буде скромно і не дуже виграно зі сценічного боку, але то — не біда. Головне в тому, щоб ми могли з повним правом заявити нащадкам: ось так воно колись було, так жили й діяли наші далекі предки”.

Можна з впевненістю сказати, що народознавчі вечори вписали яскраву, незабутню сторінку в літопис сучасної “Просвіти” і прислужилися на межі тисячоліть відродженню рідної культури. А традиція, закладена 135 років тому галичанами, продовжує жити і виховувати українців на кращих зразках духовної спадщини, надихаючи їх на нові творчі пошуки і здобутки.

● **Ольга РУТКОВСЬКА**, народознавець, журналістка, художній керівник фольклорно-етнографічних програм

Фінал “Свята Маланки”. 1996 р. Ведуча — Еліма Бортнічук (у центрі)

ті” (входили), — здавалося, що він поринає у давній український світ, який заряджає чистою енергією, знімає стреси, дарує відчуття радості й натхнення. Отже, це сила народних обрядів, які зберегли свою красу, багатство і життєдайність упродовж тисячоліть! Завдяки копіткій праці директора Тальнівського музею історії хліборобства, дослідника Трипільської культури Вадима Федоровича Мицика, вдалося реконструювати основні свята Сонячного Кола. Вони отримали друге життя у талановитому втіленні “Оріянами” та були показані (у фрагментах) на вечорі, присвяченому 130-річчю ювілеєві Товариства “Просвіта”, який мав назву “Світло свічки негасне”, що символізує собою триєдиний зв’язок: вогонь—освіта—просвіта.

НАРОДНА КУЛЬТУРА НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ: ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

Національно-культурний ренесанс сприяв підвищенню інтересу до народно-звичаєвої культури — адже фольклор ми звикли бачити

Фрагмент обряду “проводи русалок” на фольклорному вечорі “Зелена неділя літо починає”. Фольклорний гурт “Дай Боже”. 1997 р. Керівник колективу — Ольга Мельник

й чути переважно в інтерпретації професійних і аматорських колективів, що виконують народні твори, далекі від оригіналу, а то й осучаснені до невпізнання. І ось з’являються на столичній сцені етнографічні гурти і дарують нам самобутні мелодії й танці, розгорнуті обрядові дійства тривалістю 1,5—2 год, і все це невимовно, просто, щиро, як у сільському побуті. Проте ніхто не збирається реаніму-

вальні сценарії з прологом, фіналом, виступами відомих громадських діячів, митців, фольклористів, обов’язковим ушануванням керівників та учасників, запрошенням київських гуртів, які також залучалися до дійства. Провідну роль виконувала ведуча, яка була коментатором і водночас органічно поєднувала виступи — відповідальний працівник Товариства пані Еліма Бортнічук; вона ж забез-

равським; хормейстерам Ірині Якубовській, Петрові Андрійчуку. Добрим словом слід згадати й тих, кого вже немає поряд із нами, але пам’ять про яких залишилась в наших серцях і в нашій спільній праці: поета Василя Юхимовича, письменника Федора Погребенника, композитора Володимира Конощенка, художнього керівника гурту “Оріяни” Тамілу Жученко.

Варто зазначити, що

“ПРОСВІТА” ПОЧИНАЛАСЯ ЗІ ЗБИРАННЯ ФОЛЬКЛОРУ

Перші кроки львівської “Просвіти”... Нагадаємо, її діяльність була відразу зорієнтована у двох напрямках: пізнання народу і праця над його освітою. У статуті, прийнятому на Першому загальному зборі Товариства 8 грудня 1868 р., зазначалося, що його метою є “збирання і видавання всіх плодів усної словесності народної як: пісень, казок, переказів, і загалом — усього, що до пізнання народу і його історії причинитися може”. (“Правда”. — Львів, 1868. — № 38. — С. 454.)

Про важливість і актуальність накреслених завдань говорив у своєму виступі перший голова “Просвіти” — педагог і композитор Анатоль Вахнянин, — підкресливши, що статутном задеклароване створення по суті першого на західних землях наукового осередку. І вже самим цим актом увагомлювався авторитет народознавства, тому що від любительських занять воно піднімалося до рівня серйозної наукової праці. Пізніше (з 1873 р.) ці функції перebrало Товариство імені Шевченка, реорганізоване 1893 р. у наукове Товариство імені Шевченка.

Як духовну естафету перейняла нинішня “Просвіта” набутки своїх попередників, ставши їх спадкоємцем саме у вивченні та поширенні народних знань.

Серед величезного діапазону роботи відродженого 1991 р. Товариства потужною і продуктивною стала популяризація історико-культурної спадщини у її практичному аспекті: шляхом проведення конференцій, круглих столів, фольклорно-етнографічних акцій, виставок, оглядів, імпрез із нагоди пам’ятних дат в історії України, творчих вечорів визначних діячів національної культури, художніх колективів, митців, літераторів та ін.

Проблема збереження традиційної спадщини в умовах побудови нового суспільства набуває особливої гостроти. Свого часу ми невдячно відвернулися від багатьох народних звичаїв, списали їх до архіву, бо вирішили осучаснити, відірвавшись від першоджерел. Що з цього вийшло, — добре знаємо. Лише тепер скаменіли і на решті згадуємо, хто ми і звідки родом, намагаємося врятувати те, що вже майже втрачено. І тоді без зверхнення, а з увагою і любов’ю, повертаємося до своїх витоків, вважаючи святом обов’язком віддати належне мудрим і добрим традиціям наших пращурів. Вічне бере гору над скороминущим, тимчасовим. Прийшов час збирати каміння та будувати фундамент нової України — шукати, відроджувати, зберігати, розвивати. Справжні скарби народного мистецтва, як матеріального, так і духовного, стають усе ціннішими; їх меншає з кожним роком, відходять охоронці, носії, творці, а механізм спадковості від стар-

ПРОСВІТЯНСЬКИЙ УЖИНОК У ЦАРИНІ ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНИХ ВЕЧОРІВ

шого до молодших поколінь перетворюється у надто складний процес. То як передати молоді секрети народної творчості? Як відновити і продовжити золоту нитку традиції? Як не втратити давнього досвіду, його чіткої духовної системи під тиском сучасної масової культури? Ці та безліч подібних запитань сьогодні потребують нагальної відповіді.

Отож, художньо-мистецький проект “Відроджені звичаї, свята, обряди і регіональні фольклорні традиції”, започаткований фахівцями Українського державного центру культурних ініціатив і підтриманий Всеукраїнським товариством “Просвіта” імені Тараса Шевченка з грудня 1994 року минулого століття, виявився фантастично своє-

Буковинське весілля. Показує фольклорний театр м. Кіцмань Чернівецької обл.

часним, особливо, в умовах мегаполісу.

Концепція фольклорно-етнографічних вечорів, що проходили на престижних сценах столиці, передбачала, насамперед, повернення із забуття реліктових пластів святково-обрядової культури, знайомство з маловідомими піснями і танцями, що раніше широко побутували, а тепер зникли з обігу і лишилися тільки у пам’яті старших жінок або відтворені з точністю до оригіналу.

Заглибитися у старовинну традицію, не порушивши структури, грамотно розкрити її зміст і глибину сутності, дати доступний і переконливий коментар, зацікавити присутніх та зробити їх співучасниками дійства — чимало складних завдань постало перед просвітцями, які обрали форму не збірних концертів, або виступів окремих творчих колективів, а зосередили увагу на підготовці тематичних заходів із своєрідною драматургією, побудованою на автентичному матеріалі, пам’ятаючи, що найкращий режисер — сам народ.

Допоміг нагромадженню досвід проведення наприкінці 80-х — початку 90-х рр. XX ст. культурологічними установами мас-

штабних фольклорних акцій, коли на сцені колишнього Жовтневого палацу культури у 4—5 годинних програмах оживали напівзабуті колядки і щедрівки, веснянки й гаївки, постові, строкові, рекрутські й чумацькі пісні, фрагменти народних свят і ритуалів, картини з народного побуту мешканців різних регіонів й етнічних груп України, сторінки козацької історії, а в переповненому залі майоріли синьо-жовті прапори і глядачі, стоячи, співали стрілецьких і повстанських пісень...

Славетний скульптор, народний художник і збирач народних скарбів світлої пам’яті Іван Макарович Гончар (10-річчя від дня смерті Майстра у червні 2003 року пройшло непоміченим) радів паросткам духовного відродження, що з’являлися на народознавчому полі. Відвідуючи народознавчі заходи, він часто звертався до присутніх із мудрими настановами, підкреслюючи, що, знайомлячись із народним мистецтвом, “мусимо усвідомити, що це не якісь там легковажні забави, не якась другорядна творчість (як дехто схильний думати), — це невід’ємна частина нашої великої національної культури. Ад-

же суспільство, яке не культивує і не береже вікових духовних надбань свого народу, — не досягне розквіту. І тільки тоді, коли вважатимемо культурну спадщину народу корінням і стовбуром нашого духовного життя, зарясніють майбутні мистецькі врожаї”.

СЬОГОДНІШНЯ ВОДА У ПРАПРЕД- КІВСЬКОМУ ЦЕБРІ

У творчу орбіту просвітнянського проекту були включені представники багатьох регіонів України: Полісся, Поділля, Галичини, Буковини, Наддніпрянщини та ін. Організатори одразу визначилися — розпочати варто з відтворення народного календаря і продовжити родинно-побутовою святковістю. Враховуючи складність реконструкції реалій архаїчної культури і правдивість передачі її поза межами побутування, запрошувалися, у першу чергу, носії місцевої традиції — народні виконавці й гурти, відомі з телерадіоефіру, фольклорних конкурсів і фестивалів.

І кожний вечір ставав справжнім відкриттям, дарував знайомство з невідомими раніше народними скарбами, чарував неви-

“Пошанування печі” — фрагмент народного обряду “входін” на фольклорно-етнографічному вечорі “Щастя жити в новій хаті”. Постановник — Вадим Мицик

черпною фантазією, розмаїттям обрядів, мелодій, вбрання і соковитою місцевою говіркою, виробами ужиткового мистецтва, традиційними стравами.

Перед зацікавленою аудиторією, яка приходила щоразу на вечори не для розваг, а заради знань, розгорталися дивовижні та напрочуд мудрі дійства, якими наші далекі предки ушляхляли Сонце, природу, врожай, а кожну пору року зустрічали урочистими піснями, молитвами, ритуальними танцями, і не робили з цього веселощів, а вдосконалювали й шліфували своє духовне багатство протягом тисячоліть. Фрагменти цих культових свят дійшли до нас, хоча і в дуже зміненому вигляді.

Цікаві традиційні звичаї збереглися в Козелецькому районі на Чернігівщині. Перші лауреати фольклорного радіоконкурсу “Золоті ключі”, учасники самобутніх ансамблів із сіл Берлози, Лихолітки, Блудше, на вечорі “Вже весна воскресла” показали, як у них вибілюють полотно (це справжня міні-вистава), як проходить молодіжне гуляння “вулиця”, як співають жартівливі “дражнилки”, як танцюють “Якова”, “Козелецьку польку”, “Гречаники”, “Три діди”, як діти водять веснянки.

А в тих батьків, котрі не пустили своїх дітей — дівчину або хлопця — на “вулицю”, знімають ворота і закидають їх аж на дах.

Продовженням весняного обрядового циклу був вечір “Великодні забави”, на якому гості з Львівської області познайомилися киян із колоритним фольклором Стрийщини. Десятки гаївок, парубоцьких ігор, риндзівок, які записував ще славетний етнограф Володимир Гнатюк, танці “штайер”, “вертляк”, бойківські

коломийки виконали учасники шкільного фольклорно-драматичного гурту “Сузір’я” з Дашави. А через рік вони привезли до столиці нову програму “Свято Дівочої Долі” (катерининські вечорниці), колись улюблене та нині забуте дозвілля молоді, відтворене на пісенно-обрядовому матеріалі Галичини. Киянам свято сподобалося. І тепер щороку, у грудні, вони мають можливість насолоджуватися святковими дійствами, що включили до свого репертуару дитяча студія “Берегинька” при театрі українського фольклору “Берегиня”, ансамбль народної пісні “Любисток” та фольклорний гурт “Медуниці”. По своєму вони показують, як дівчата ворожать, як ставлять у воду гілки вишні, щоб розквітли до Різдва, як закликають Долю вечеряти, виносячи у двір кашу та ін.

Учасники ансамблю “Крालиця” Київського державного університету культури і мистецтв природно спілкуються з живою поліською традицією, тому реліктовий обряд “Водіння Куста”, народні мелодії і танці Рівненщини й Житомирщини стали окрасою вечора “Ой, зав’ю вінки та й на всі святаки” у колишньому концертному залі “Золоті ворота”, сцена якого перетворилася на сільське обійстя і куточок справжнього лісу з гойдалкою.

Цій же тематиці була присвячена ще одна програма — “Зелена Неділя літо починає”, — вже у приміщенні Київського міського будинку вчителя, що став місцем постійного проведення не тільки громадсько-політичних, а й народознавчих акцій. І знову серед зеленого клечання, духмяних квітів і трав “водили Тополю”, “кумиліся”, гуляли навколо “віхи”, “збирали зеленосвятську росу”, молилися до Сонця учасники фольклорного гурту села Гребінки Васильківського району на Київщині. Органічно впилися у структуру вечора столичні колективи — “Дай Боже” і славнозвісний хор “Гомін”, — які виконали русальні обряди і трійчі пісні.

Особливу принаду мають осінні жіночі свята — так звані “осінки” або “осенини”, більшість із яких уже втрачені назавжди. Одне з таких, присвячене шанованню за давніми віруваннями богам Роду і Рожаницям, було відтворене “Просвітою” і мало назву “Щоб було дитя щасливе, щоб було дитя вродливе”. На ньому фольклорно-етнографічний гурт “Брикса” з Вінниччини показав традиційні звичаї, що побутували в їхньому селі Бохоників: це родини, хрестини, похрестини, портретини. А керівник колективу Ганна Філімонівна Коваль (за заслуги у творчій праці 2003 року вона була нагороджена

Продовження на с. 14

П'ять років тому вперше в Україні було відкрите відділення "Літературна творчість" в Інституті філології Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка. Хтось зіронізує: "Хіба можна навчити бути письменником?"...

Про особливості спеціальності "Літературна творчість" я дізнавалась у викладачів кафедри теорії літератури й компаративістики, бо саме вона випускає таких спеціалістів. У розмові беруть участь завідувач кафедри професор М. К. Наєнко, а також професор О. Г. Астаф'єв.

Михайло Кузьмович Наєнко: Ідея відкриття цього відділення народилася років сім тому. Разом із тодішнім Головою Спілки письменників України Юрієм Мушкетиком ми десь у 1996-1997 роках побували в ректораті й висловили ідею про відкриття такої спеціальності. Після розпаду Радянського Союзу Літературний інститут ім. М. Горького продовжував запрошувати до себе початкуючих літераторів із України, але СПУ відмовляла йому, бо навряд чи в Росії "вчили" б на українських письменників. Тому я, як тодішній декан філологічного факультету, разом із Юрієм Мушкетиком розуміли, що "Літературна творчість" має бути відкрита в нас як окрема спеціальність.

Цього року ми матимемо перший випуск фахівців відділення "Літературна творчість".

— **А як добираються кадри викладацького складу?**

М. Н.: Спецкурси в нас читали (або продовжують читати) такі

Студент — явище вічне та невичерпне. Фах і покликання, стан тіла й душі, похвала та лайка. "Майбутня еліта" перед великим стрибком у велике майбутнє "відривається", виражається, студіює життя якнайрізноманітніше. Перша школа самовираження — творчість... Творчість стає професією. Про це сьогодні розповідатимуть та розпитуватимуть не хто інший, а самі студенти. Усе це — їхня творчість.

ЧИ МОЖНА НАВЧИТИ БУТИ ПИСЬМЕННИКОМ?

відомі письменники, як Юрій Мушкетик, Василь Фольварочний, Валерій Шевчук, Володимир Яворівський, Оксана Забужко, Раїса Іванченко, Етері Басарія, Роман Іваничук, Віктор Кордун, Ігор Кравченко, Юрій Ярмиш, Олексій Дмитренко, Василь Юхимович (нині вже покійний) та інші. "Телемистецтво" читала Неля Даниленко, "Кінорежисуру" — Тарас Ткаченко, "Літературну періодику" — Віталій Святовець, "Риторичку" — народний артист України Анатолій Паламаренко.

— **Яка подальша доля студентів цього відділення?**

М. Н.: Це залежить од того, що вміє робити випускник. Людина з вищою філологічною освітою може працювати в усіх сферах філології, якщо ж абітурієнт вибрав собі спеціальність "Літературна творчість", то він має займатися насамперед творчістю. Взагалі останні п'ять років наш університет випускає фахівців із так званими вільними дипломами. Є проект про Національний університет, у якому говориться, що 70-80 % випускників держава береється працевлаштувати. Але коли ці проекти будуть втілюватися в життя?..

— **Що б Ви хотіли змінити або доповнити надалі в цьому відділенні?**

М. Н.: В майбутньому, очевидно, ми будемо ділити студентів за жанрами, тобто — на поетів і прозаїків, що дасть змогу активніше працювати з ними в цьому, вужчому, руслі. Драматургів ми, напевне, об'єднаємо з прозаїками. На жаль, зараз мало початківців, які б писали саме п'єси. Можливо, активізує інтерес до жанру драматургії Василь Фольварочний, який почав читати курс драматургічної творчості.

Олександр Григорович Астаф'єв: Хотілося б, щоб викладачі, а й діаспорні письменники, зарубіжні митці, лауреати премій (чому б і не Нобелівської?). Причому це мають бути люди різних естетичних смаків, світоглядів, уподобань, представники різних літературних течій: від реалізму до авангарду. Але тут виникають проблеми з оплатою...

— **Чи матимуть ваші студенти пільги при вступі до Національної спілки письменників України?**

М. Н.: Ні. Перевага надається тому письменнику, який показує

себе справжнім творцем; він може не мати спеціальної освіти, але випускати у світ прекрасні твори.

Уже кілька наших студентів саме з цього відділення стали членами Спілки письменників. Це — Олесь Лященко, Олесь Мамчич, Олександр Стусенко й Олег Здорик, студенти сучасних четвертих-п'ятих курсів. Їх прийнято до СПУ не "за пільгами", а за те, що вже нині виявляють літературний талант.

— **Які у вас побажання для студентів?**

М. Н.: Бажаю їм бути талановитими і йти у велику літературу "семимильними кроками". А також виробляти свій індивідуальний почерк. Ми усвідомлюємо, що "навчити на письменника" фактично неможливо, тому завдання нашого відділення — не стільки навчити писати, скільки огранити талант, дати йому ази творчості минулого (бо в літературі залишаються ті, які мають свій, неповторний голос). І, звичайно, доносити правду, істину про свою епоху, про свій час.

Розмовляла випускниця відділення "Літературна творчість" Інституту філології **Ніна ДУЗІНКЕВИЧ**

Наталка БІДА

Народилася 1981 р. у селі Воскресенка Запорізької області. З 1998 р. навчаюся в Київському Національному університеті імені Тараса Шевченка. Люблю поезію, живопис, події і писати листи додому.

ІДЕЇ НЕНАПИСАНОГО РОМАНУ

*

Ти зникаєш суєту,
П'янкою ходою
Розтинаючи
Хвилі
Килима
Ти витрачаєш купу енергії,
Силкуючись сподобатись
Тиші
Ти вживаєш у їжу
Розум

*

Плинно стікають уста із помад
Плинно не з'являється метода
оригінально вигадувати вірші
Плинно втомлююсь їх не писати
Плинно виводжу вдих із тебе
Не поспішаю

*

Втисни жменю гарячих
вій у
моє промерзле
тіло

І відійди

Я збережу
Тавро
На собі
На дітях
На

*

За рихтуванням
одягу твого
Опилююся
золотом розтертого
єства
й виношую
собор поганський
у
власній плоті
вливаючи
Ти в Я

*

Лист-уришок
цитований
із текстів
власних
пам'ятей
і
необґрунтованих
інтуїтивних
намагань
зрозуміти
логіку
збігу подій

Отче наш,
Ти,
Що єси на небесі...
Най святитси
Імя Твоє,
Най буде
Воля Твоя...
Во віки віків
Амінь.

Церква. Служба Божа. Вогонь загоряється і ... гасне. Все перемишується: день із ніччю.

— Я люблю Тебе Господи! Ти єдиний, — вона вклоняється, цілує ікону і встає з колін. — Ідемо додому.

Вже пізно, — коло дверей знову повертається, хреститься і, виходячи, виносить із собою святість неділі.

Вже й справді пізно. Так завжди закінчує службу отець Василь.

На дворі літо. Ґазди посідали собі на лавочку біля церкви та й мудрують: "Може дасть їм Бог сего літа гарні жнива, а може — гей, гей! — знову уперіщить градом. Як тогорішну пшеницю побило!?"

Баба Катерина прибирає в церкві: задуває та й заносить свічки, розстеляє верети, витирає церковне начиння.

— Вчора їм казала свій не-

Ніна ДУЗІНКЕВИЧ

НЕДІЛЯ, або З НЕДІЛЕЮ ВАС, ЛЮДИ ДОБРІ!

вістці помий вікна, помий вікна! — не помила. Боєси роботи, як вогню. А малий чисто віфолотень. Взяв вчора таку файну бабу (хліб) та й поніс хлопцем аби горівку запивали. То всьо го вчит отої Марійки Штифанишиної Богдан. То єго робота.

Бабу слухав, притакуючи їй, паламар — старий, сивий, із кострюбатим носом і великими страшними бровами дід Павло.

— Як то файно було за нашої молодости. Було рано в церкву файно си зберемо, мама причеше, чисту сорочку дасть. А квіток начепимоси!

Слухай, Павле! — баба так монотонно говорила, що дід, чекаючи коли вже можна буде закрити церкву, задрімав. А тут раптом на тобі — баба щось ще з нього хоче.

— Що хоч?

— Та ти знаєш, що Палагина Оксана привеласи якогосьси з міста.

Дід такої новини не чув:

— Так що?

Баба зовсім не звертала увагу на дідові відповіді, а говорила собі далі:

— Та бігме! Ади вчора була м їм у Федорової Дуньки, тої, знаєш, що коло кладки живе. Вна ми трохи родичков є. Так вна казала, що такий високий, трохи циба-тий, ще й якусь борідку має. Каже, що файний, але я м його не виділа.

— Має гроші? — дід виявився практиком.

— Та відей, бо купив і такі ковтки, що мають по два камінці в кожному, то так си світєт, що ну, — баба від того захоплення аж руками сплеснула. Ні сержок, ні камінців вона не бачила, але її

розказувала Федорова Дунька.

— Кажеш, кульчики купив. Гм? — дід явно був задоволений таким ходом розмови. Він трохи побоювався язикаїтої баби. Але...

— Слухай, а що твоя внука — ота, Славкова — не ходит до церкви. Я ї якостьу виділа, та в такі красні сукенци, що гей-гей. Гріх тобі сі жаліти, файну внуку маєш, коло сина живеш, син всьо дбає. Та й невістка кажуть, нічо. А то правда, що вна вчора молоко перевернула с піт корови. Гій, гій — я вже скільки років коло корови си знаходила, а такого трафунку ще зі мною не було.

Дід почав вовтузитися на місці. Він зовсім не любив обговорювати людей, особливо членів своєї родини.

Баба була добрим психологом. Помітивши, що її слухач уже нервує, швидко змінила тему:

— Ти си вчора їздив на базар?

— А що?

— Та я ті виділа, як йшов їс на гостинець, та таку торбу на плечах їс тєг.

Дід мовчав.

Баба продовжувала:

— Чи то ти своїй Ганнусі знов ніс до Томачі. Ото доньку маєш. Ніби твоя, а насінне бозна звідки таке. Та то ти і твоя жінка такі чесні, до церкви ходет. А вна? Мій Василь колісь сі на неї задивлев, хотів си ї жинити. Не дала. Прости, Павле, що таке говорю. Файна, то файна, та й голос файний має, але не ґаздиня. Ади зразу видно по дівці, яка буде.

Дід устав. Підійшов до ікон, почав молитися. Баба замовкла, бо не можна було, коли чоловік молиться, говорити.

Перехрестився ще раз. Поці-

лував іконку, взяв хліб:

— Ну що, пішли?

— Ой-ой-ой! Як мене мої плечі болет. Вчора м взяла фасоль торішнєх тай хотіла змолотити. Та вже не могу, ой не могу, — Катерина засовувала свої шухляди, де клала гроші, замикала (хоч кожного разу мала сказати, що "не боїтси злодія"), зачиняла комірчину.

Павло чекав уже на дворі. За цей час він встигав набити люльку і випустити перші хмарки диму.

Нарешті з дверей церкви показувалася постать баби Катерини — ще на ходу щось шепочучи, чи жуючи — і вони разом йшли додому.

Жили на одній вулиці. Разом гралися в дитинстві, разом дівуалося-парубкувалося, потім і кумами стали. Одним словом — сусіди.

Дід Павло давно звик до бабиного язика. А вона знала, що не любить дід, коли чіпають його онуку, та ще доньку, яка в місті. Знала, та під'юджувала деколи діда, щоб той понервувався. А дід любив слухати бабині теревені, теревені "польського радіо", як прозвала бабу Катерину на селі молодь.

Отак вони йшли. Дві згорблені постаті в літньому промінні сонця. Грубі руки, нехитрий убір, проста мова — вони знали одне одного з півслова.

Ішли. А надворі був час обіду. Час відпочинку і ... спогадів.

На піску гралися діти. А мені, як у старі добрі часи, хотілося лише сказати:

— З неділею Вас, люди добрі!

— Презентований кліп “Горіла сосна” був записаний ще 1992 року. Що вкладається у цю майже десятирічну дистанцію: від перших спроб освоїти фольклор до ідеї фестивалю і заявленої творчої позиції?

— Як на мене, ми живемо у дуже гарний час, — у культурному розумінні. Адже сучасна музична історія — це паралельний і поступовий розвиток різних музичних стилів. Ми переживаємо інформаційний бум, люди багато спілкуються і кожна людина сама в собі поєднує різні пласти культури. І в цих поєднаннях з’являється щось нове. І от цей синтез у вигляді етно-року відбувся. Десять років тому ми ніби грали це саме, що й тепер, але сказати, що це етно-рок, ми тоді не могли, бо не були привичаєні до того, що можна це поєднувати.

До речі, ще до нас, у радянські часи подібний пошук також відбувався. Існували такі колективи, як “Кобза” або “Песняри”, вони багато речей робили у фанковій манері. Назагал це була “радянська” пісня, але тепер ми бачимо, що ті колективи ввібрали чимало зі світового року, й водночас вони були етнічно виразними.

Якщо ж говорити про світовий контекст, то на сьогодні є дуже популярним стиль world music. Це поняття включає в себе й етно-рок, і етно-джаз, і етно-диско, й інші специфічні стилі, такі як етно-транс, приміром. Чому ж Україна, яка володіє багатющою фольклорною спадщиною, має відставати від цього процесу?

— Олесе, а чим персонально для тебе є фольклор?

— Я чітко пригадую, коли ми, гурт “ВВ”, вперше заграли фольклор. Це відбулося 1989 року, десь на початку січня, на Різдвяні свята. Товариство українців, які мешкають у Польщі, запросило нас на свій з’їзд до Варшави, з концертом. Після офіційної розмови почалося пригосання, розмови. І я відчув, що у цій атмосфері було б природним заграти щось народне. І ми почали грати, співати усе, що пам’ятали — “Іхали козаки...” і таке інше. Це було гарно сприйнято в тому колі. А головне, що ми самі ввійшли у смак, відчули, наскільки це все є класним, оригінальним, сильним, і як гарно фольклор в’яється з роком. Відтоді кожен наш альбом містить одну-дві популярні українські народні пісні у власній обробці.

Крім того — я народився в Таджикистані. І перша музика, яку я почув у своєму житті, була східна. Тому я люблю і відчуваю східну музику. І східні, індійські, зокрема, мотиви також з’являються у наших альбомах.

В останньому ж альбомі (“Файно”) від фольклору загальновідомого ми наблизилися до етнічної музики і поступово рухаємося до глибинних шарів народного мелосу. Наша пісня “Весна” — один із перших кроків у цьому напрямку.

— Але ж ми майже втратили зв’язок із тими глибинними шарами нашої фольклорної традиції...

— Не зовсім. Так склалося, що українська культура продовжує жити в “совковому” режимі. І, як не дивно, це обернулося певними перевагами для збереження (чи принаймні консервації) деяких форм фольклору. На початках нашого союзного життя в Україні було практично знищено власну міську культуру, а потім проголошено про зближення міста і села. Нові індустріальні центри були розташовані в сільських мешканцях, які добре знали стару музичну традицію. Ми народжені у містах, проте можемо знайомитися з сільською музичною культурою практично з перших рук. У багатьох із

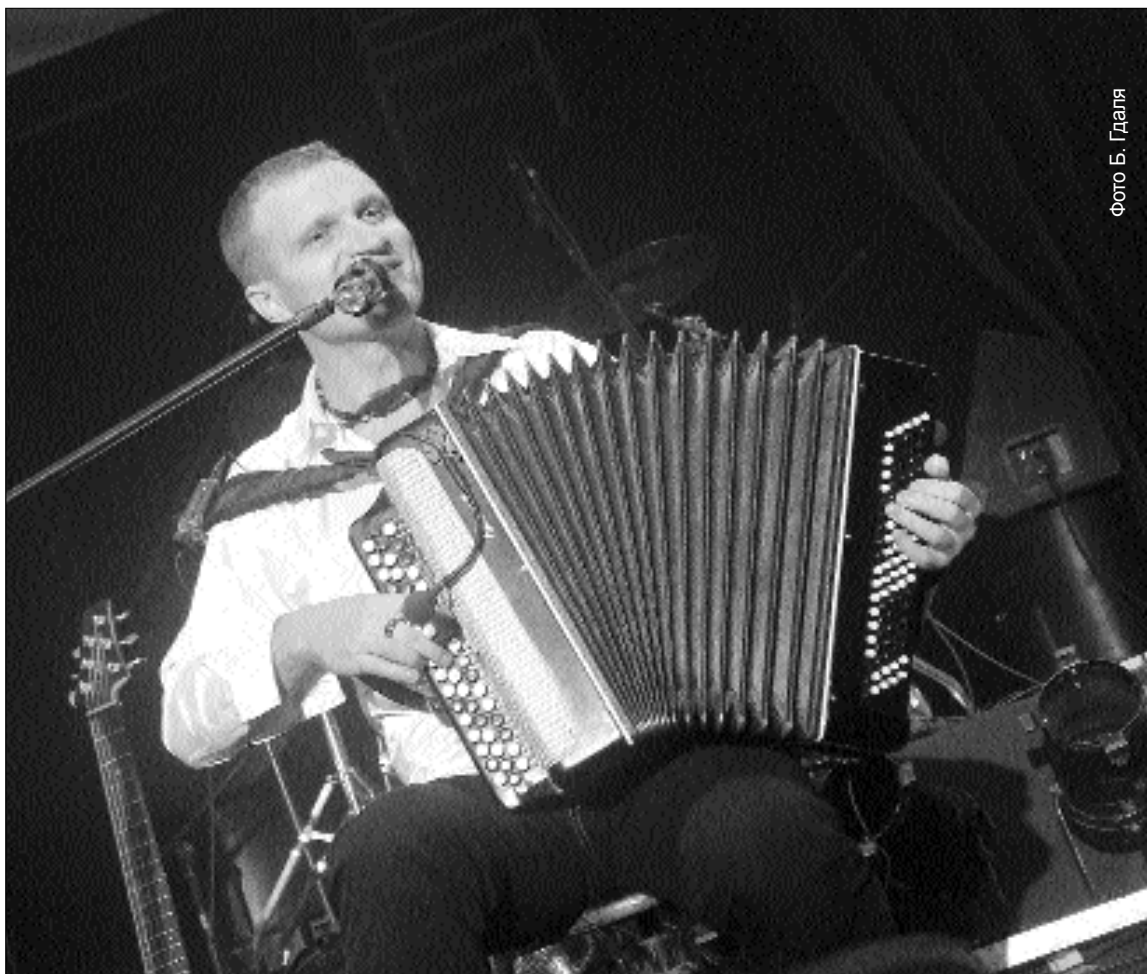

Фото Б. Гдаля

«МИ ВСІ ШУКАЄМО ВІДПОВІДЕЙ НА ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ЗАПИТАННЯ...»

ОЛЕГ СКРИПКА — ПРО ТРАДИЦІЮ, ЕТНО-РОК ТА ІДЕЮ НОВОГО ФЕСТИВАЛЮ

У липні цього року на презентації кліпу групи “ВВ” “Горіла сосна” була оприлюднена ініціатива Олега Скрипки щодо проведення наступного літа у Києві фольклорного фестивалю “Країна мрій”. Одним із пріоритетних завдань фестивалю проголошено створення у культурному ландшафті Києва атмосфери свята, ґрунтованого на автентичних мистецьких традиціях, і

водночас — свята специфічно міського. Зацікавившись цим процесом, я вирішив звернутися безпосередньо до Олега Скрипки з тим, щоби довідатися більше про ідею фестивалю і про те, що криється за таким творчим позиціонуванням. Адже група “ВВ” та її лідер дедалі настійливіше ідентифікують себе із таким мистецьким напрямком як етно-рок.

нас залишилися батьки або родичі в селі, ми усі їздимо до села, і так чи інакше маємо дотик до того, що там іще збереглося в плані традиції. Сучасні європейці (особливо це стосується Західної Європи) цього майже позбавлені.

— Якщо порівняти характер першого альбому групи “ВВ” — “Музика” з останнім — “Файно” — то простежується тенденція руху від суто драйвових речей до більш рефлексійних. Як ти сам оцінюєш цей шлях?

— Я думаю, що то — історія будь-якого артиста чи просто людини. Це як терези. На початку життя центром ваги є емоційність, навіть генетичні якісь речі. Згодом людина стає ментальнішою і працює більше головою, ніж руками чи животом. Скажімо, так: коли перед нами гарний музикант, то у нього і з віком енергія, звичайно, присутня, але вона стає прихованою, вкоріненою в історію, пов’язаною із землею.

— Проте, коли актуальна культура виходить на інформаційні канали з притаманною для них рубрикацією, то рок — у тому числі той класичний, що про нього йшлося, — опиняється в одній “обоймі” з естрадою та іншими достатньо попсовими речами. Яким чином група

“ВВ”, і конкретно — Олег Скрипка, ідентифікує себе у цьому потоці?

— Кожна країна і кожна культура еволюціонує. І, напевне, Україна (візьмемо до уваги її молоді державність) поки що перебуває у тій стадії розвитку, коли, кажучи мовою біології, “ссавці” не дуже відрізняються від “земноводних”. Тобто наша публіка іще не відрізняє: що то — музика просто “прикольна”, а то — “концептуальна”. Адже існує таке поняття, як класичний рок. Солідна рокова команда будь-якої країни, як правило, вбирає в себе давню культуру тієї землі, на якій вона живе. І це визначає її свою ідентичність. Ну і, звичайно, у нас немає спеціальних теле- і радіоканалів, що допомагали б такому розрізненню. Сподіваюся, що задуманий нами фестиваль зіграє на це.

— А які б ти вже виставив “маркери” для тих, хто бажає відрізнити такий напрямок, як етно-рок, із потоку маскульту?

— Тут теж можна провести таку паралель. Наприклад, є люди, яким усе одно, що вживати в їжу — субпродукти із Macdonald’s чи натуральні, домашні продукти з ринку. Той, хто розуміє, що це і смачніше, і

корисніше, той цінує такі продукти.

Так і з музикою. Якщо людина споживає музику на рівні, аби лише був фон, тоді немає питань. Але коли людина хоче отримати повноцінні емоції, то треба шукати відповідну музику. І рок — то є одна з тих музичних культур, що дають цілий діапазон емоцій. В естраді вже давно немає справжніх емоцій, тому що це індустрія і там усе поставлено на потік. Такий феномен, як “фабрика зірок”, прямо засвідчує, що це є набір технологій, і не більше. Музикант же, який займається роком, як правило, щось прагне цим сказати. Адже для того, щоби просто заробляти гроші, є чимало інших засобів.

— Рок у контексті культурного життя Європи другої половини ХХ століття був пов’язаний із нонконформізмом із протестною історією, із формуванням міської молодіжної субкультури. Нині народна музика асоціюється, переважно, із бабусями, з цікавою, але далекою архаїкою. Хоча у традиційному середовищі носіями традиційної етнічної культури була переважно молодь. Крім того, фольклор історично теж пов’язаний із протестом Системи (принаймні в Україні це тривало й у 1960-х, і

в 1970-х роках), тобто виконував соціальну роль, подібну до тієї, яку прагне закріпити за собою рок...

— Ми усі шукаємо відповіді на екзистенційні запитання. Те ж саме було у зрілій народній культурі. Люди, які давно жили на цій землі, прагнули зрозуміти, що вони мають зробити, чому їхні стосунки складаються так, а не інакше. І люди, які жили в традиції, знаходили ці відповіді. Музика ж — це такий спосіб передачі інформації, яким можна передати те, чого не можна передати словами. Якщо ти в певний момент відчуваєш глибину мудрості, закладену в народній музиці, тобі хочеться взяти якийсь її зразок і перекласти на ту музичну стилістику, в якій перебуваєш сам. Адже народна пісня, танець виконувалися відповідно до того часу, яким вони породжені. Нині — це музейні пісень, але хочеться іноді струсити порох з його “експонатів” і відчути ту свіжість почуттів, якою ця музика породжена.

Існують такі фольклорні колективи, як “Древо”, “Божичі”, — вони співають автентичну і наближають нас до розуміння справжньої традиції. Але ми бачимо, що їм теж цікаво брати участь у сучасних творчих проектах. Це і сучасний пошуковий театр (“Дах” та інші), і спільні виступи з рок-музикантами. Наприклад, “Божичі” залюбки співають зі мною — ми і разом записували альбоми, і презентували київській публіці кліп “Горіла сосна”. Я бачу, що фольклористам хочеться реалізувати свої знання, свій досвід і знання предків у сьогоденнішому контексті.

Щоправда, і проблеми певні тут є, але вони також — творчі. Наприклад, ми разом збираємося на “Вечорниці” у Центрі “Дах”, намагаємося разом співати. Але вони — професіонали і співають такі речі, яких я і не чув, тому почуваюся іноді у тій мелодії, як слон у посудній крамниці. Мій же репертуар, який включає ті пісні, які й тепер люди виконують у побуті, фольклористам не цікавий. І з першого кроку щось зробити важко. Тому шукаємо підходів одне до одного, шукаємо творчу форму, що була б нам взаємно цікавою.

— А що це за територія, на якій ви зустрічаєтесь?

— Власне, вона лише формується, і в тому активну роль відіграє Центр сучасного мистецтва “Дах”, очолюваний Владиславом Троїцьким. Це має бути територія результативних імпровізацій.

Повторюся — це тяжіння є спільним. Мені цікавий фольклор, тому що я його мало знаю, і коли випадає чути гарні традиційні речі, мене швидко захоплює те музичне багатство, яке має в собі народна музика. У ній відкривається не лише етнографічний колорит, але й універсальні елементи, які поєднують нас і з татарським, і з арабським, і з середземноморським мелосом.

Фестиваль, нами задуманий, має зібрати людей із широкого діапазону творчого мислення, — це будуть представники багатьох країн, як західних, так і східних, які вивчають традицію і добре нею володіють. Розрахований він також на різну публіку — і на тих, хто хоче побачити архаїчні форми фольклору, і на тих, кому цікаво побачити інтерпретацію цих форм.

Крім того, ми хочемо, щоби відбулося спілкування сучасних виконавців, тому що рок, джаз, естрада — так чи інакше, рухаються паралельними шляхами, і етніка є тим простором, де можна все це добре поєднувати.

Розмовляв
Микола СКИБА

СЛОВО Просвіти

Засновник: Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво KB № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редактори: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп’ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський.

Адреса редакції: Завулок Музейний, 8, Київ-1,
01001.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.com.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

